

KOVÁCS ANDRÁS

A RADNÓTI VÁRKASTÉLY

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA
KOLOZSVÁR 1994

**Megjelent
Degenfeld-Schonburg Sándor
anyagi támogatásával**

**A sorozatot szerkeszti
Dávid Gyula**

**A fényképeket készítette
Gyurka Előd**

**Szedte és nyomta a Református Egyház
Misztótfalusi Kis Miklós Sajtóközpontjának
nyomdája 1993-ban.
Felelős vezető Tonk István**

Radnót, Küküllő vármegyének ez a kis marosmenti települése, II. Rákóczi György uralkodásától kezdve egészen a fejedelemség bukásáig a fejedelmek legkedvesebb tartózkodási helye volt. A mindenkori fejedelemszony birtokaként jelentősége csak fokozódott, mikor Várad elvesztése és Gyulafehérvár pusztulása után a fejedelem élet- és mozgástere is leszűkült s I. Apafi Mihály családi birtoka, Ebesfalva mellett a meglepetésszerű támadásoktól védő Fogarast és a Maros árterületi mocsarainak ölelésében meghúzódó Radnótot választotta lakóhelyéül. Radnót várkastélya így lett ennek a kis erdélyi világnak az egyik legfontosabb központjává, ahol követeket fogadtak, országgyűléseket rendeztek, s ahol állandó bizonytalanságban morzsolgatta intrikákkal, csillaghullásokkal tarkított végnapjait a két szomszédos nagyhatalom vetélkedéséből született fejedelmi Erdély, amelynek a százados egyensúly felbomlása után lassan megpecsételődött a sorsa.

Az épület ma Erdély egyetlen olyan még lakható várkastélya, amelyet sem az 1658–61-es tatárpusztítás, sem romantikus átalakítás, de modern restaurálás vagy az utóbbi évtizedek gondatlansága sem vetkőztethetett ki eredeti alakjából, s amelynek málló vakolata még mindig féltékenyen őrzi építéstörténetének titkait.

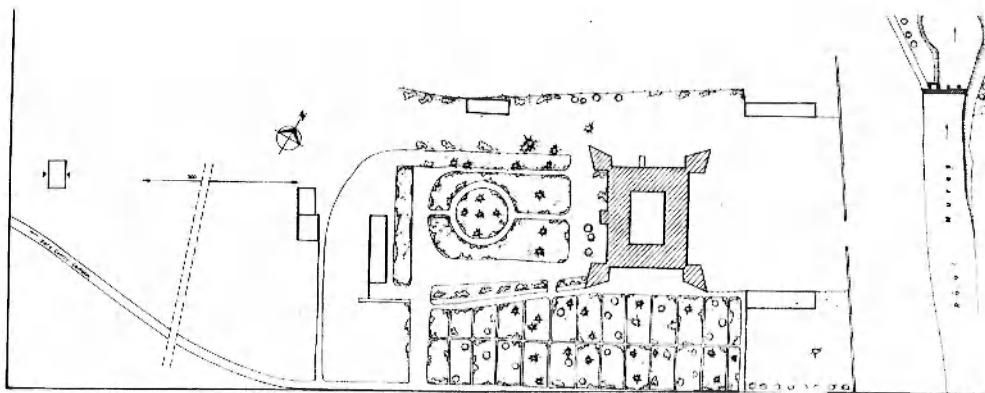
Kivételes a radnóti kastély helyzete a rá vonatkozó forrásanyag tekintetében is: nálunk ugyanis ritkán fordul elő, hogy már a XVII. századtól bőséges levéltári anyag alapján követhessük végig egy kastély építéstörténetét; ezt jelen esetben a kolozsvári sáfrankönyvek bejegyzései, a fejedelmi mandátumok Beszterce levéltárában őrzött gazdag, összefüggő sorozata, valamint az Erdélyi Fiskális Levéltár anyaga teszi lehetővé, míg a XVIII. századi állapotokra a Bethlen család Küküllővári Levéltárának Budapesten őrzött iratai vetnek fényt. Mindezek együtt, az Erdélyi Római Katolikus Státus Levéltárának századunkra vonatkozó anyagával kiegészítve, lehetővé tennék a birtok monográfiájának az elkészítését is. Magunk az alábbiakban csupán a reneszánsz várkastély történetével kívánunk foglalkozni, a kastély barokk és modern átalakításaira csupán ott és olyan mértékben térünk majd ki, ahol az elengedhetetlenül szükséges lesz.¹

1971-től kezdve többször is bejárhattuk a kastély legnagyobb részét. A pincéknek a kaputengelytől számított északnyugati felét, néhány földszinti és emeleti helyiséget azonban máig sem sikerült megvizsgálnunk. A leírásoknál a kastély 1954-ben készült alaprajzait és keresztmetszetét, valamint a bukaresti Ion Mincu Építészeti Főiskola hallgatói által ugyancsak az 50-es években készített felméréseket használtuk.

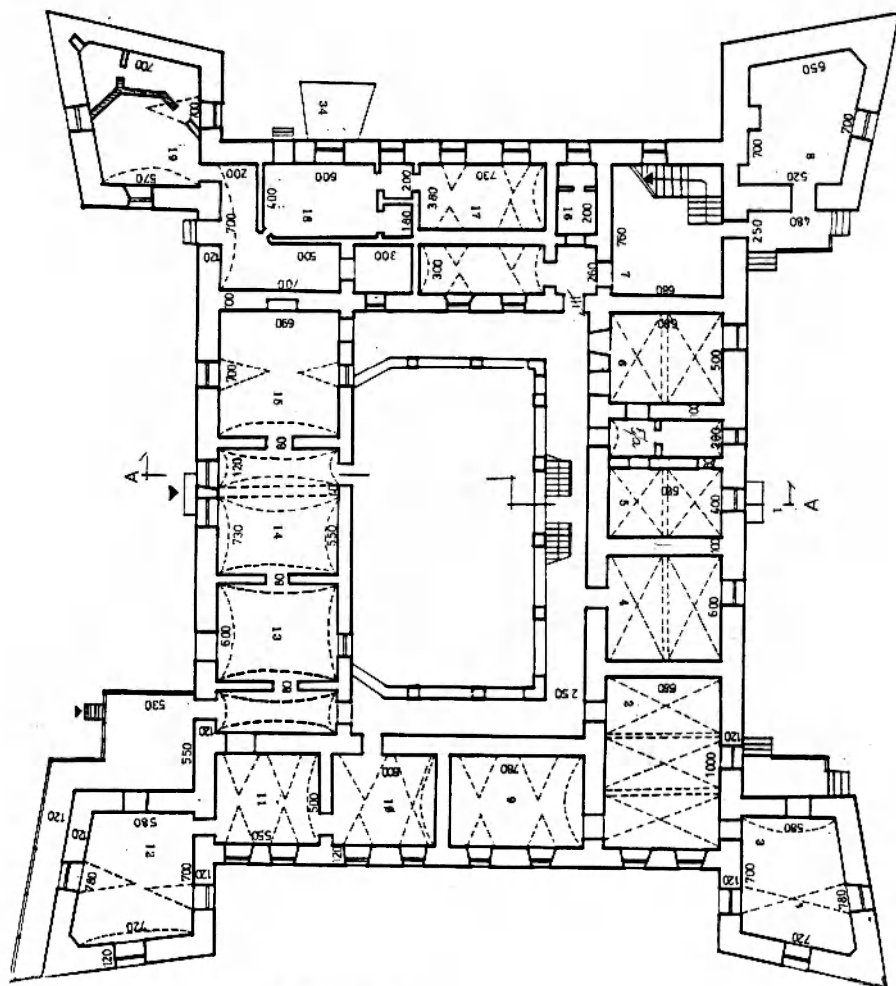
Az épületegyüttes leírása

A falu keleti végén, észak felől a Maros, délről a Marosvásárhelyről Tordára vezető műút, kelet felől a Maros-révhez vezető bekötőút ölelésében fekszik a tulajdonképpeni kastély, melynek sarokbástyái megközelítőleg a fő égtájak felé mutatnak. A műút felől egykor az ún. Kígyós házon, a barokk korban kialakított kapuépületen áthajtva, délnyugat felől közelítették meg ugyancsak a XVIII. században kialakított előudvarát, amelyet keleten a déli bástyára támaszkodó vastag fal, nyugaton pedig a gazdatiszti lakás határolt. A kastély Maros felé eső északkeleti oldalán elterülő másik udvarához századunkban még raktárépületet, üzemi étkezdét és transzformátorházat csatoltak.

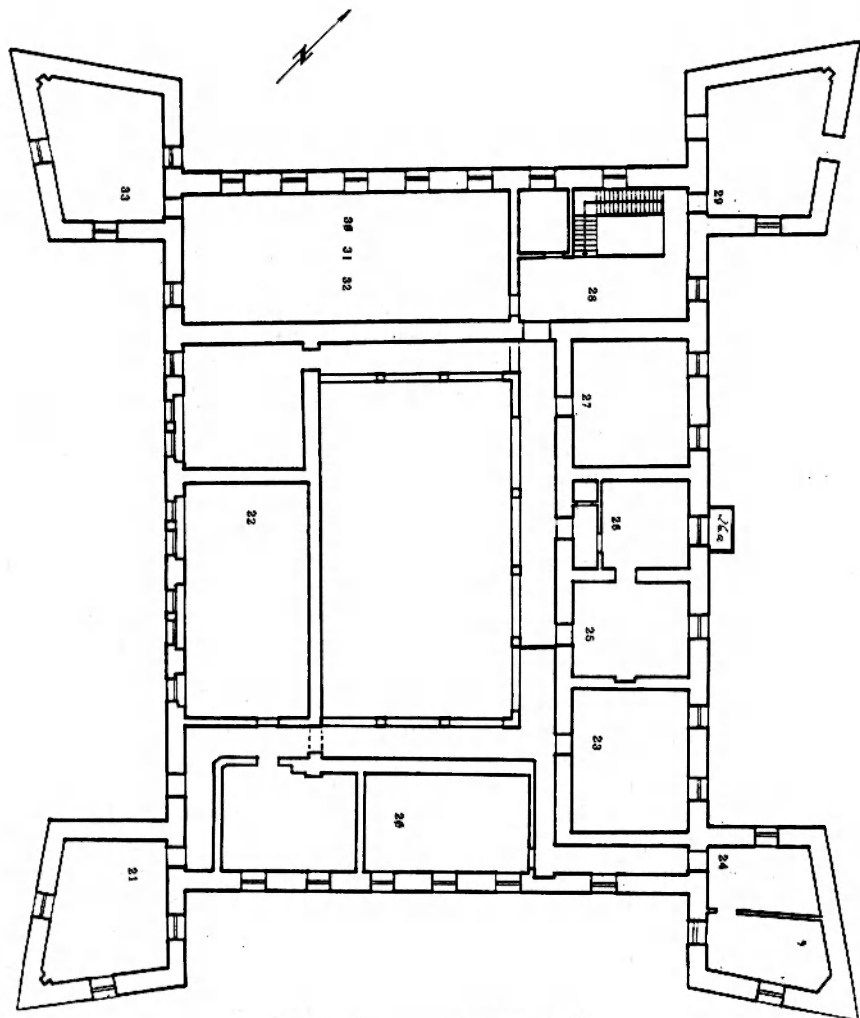
¹ Rövidített formában elhangzott az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályának 1993. március 19-i közgyűlésén. A kézirat véglegesítéséhez nyújtott segítségéért, hasznos tanácsaiért B. Nagy Margitnak tartozom köszönettel.

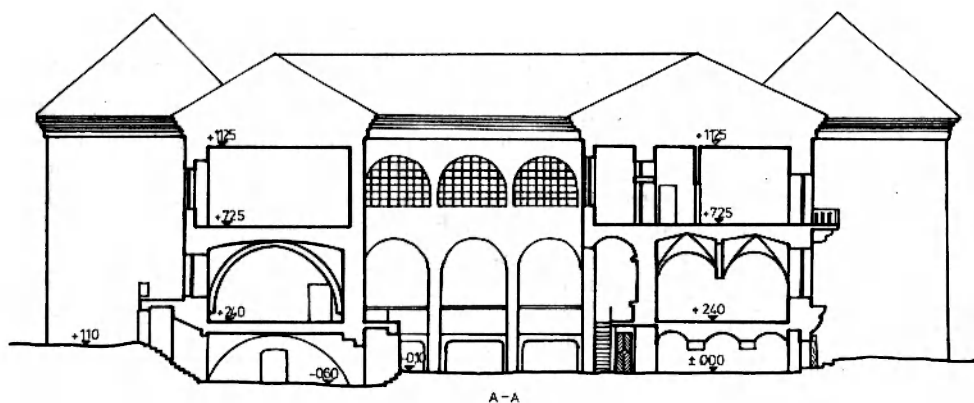
1. A kastély helyszínrajza (1954).

2. A kastély földszinti alaprajza (1954).

3. A kastély emeleti alaprajza (1954).

4. A kastély keresztmetszete (1954).

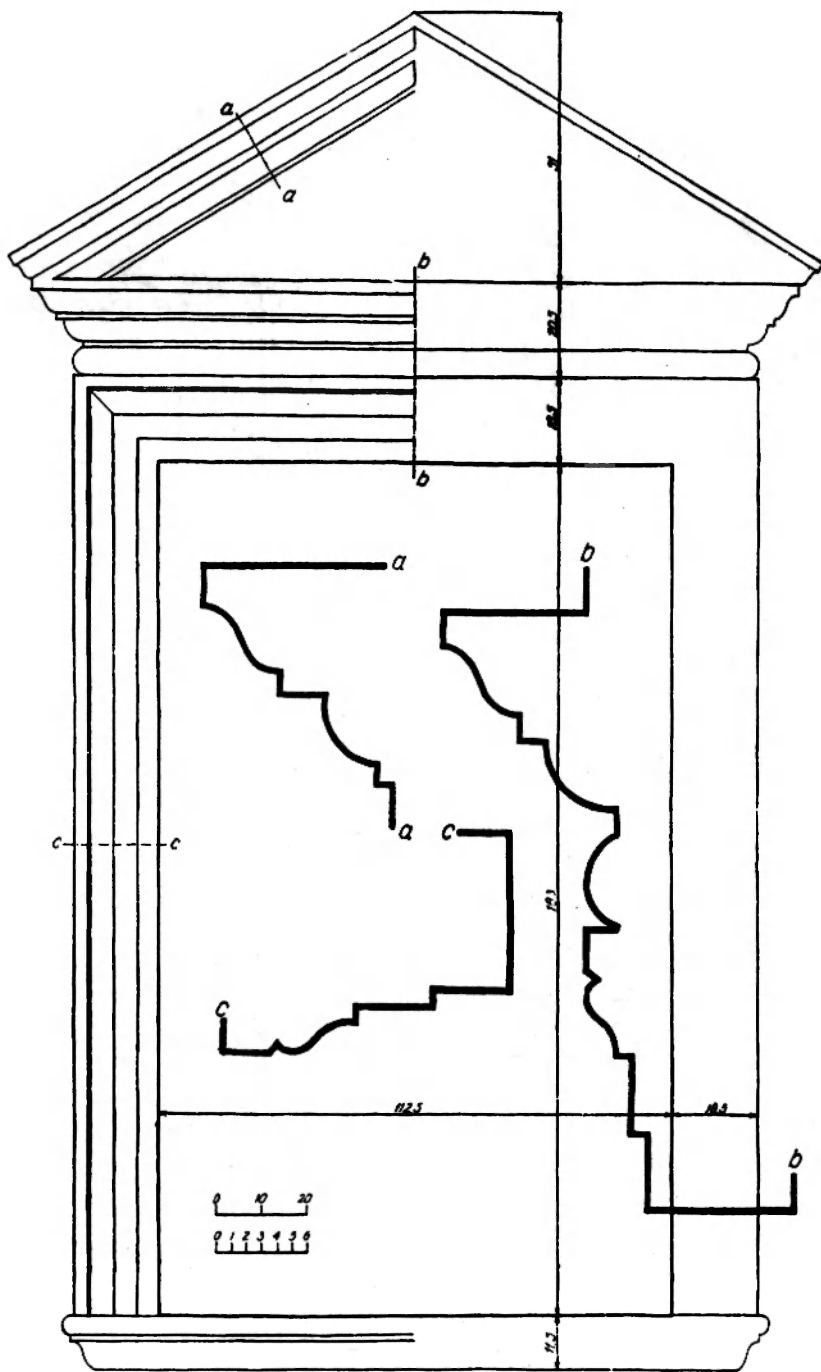
Az épületegyüttest északnyugat felől falak vagy földhányások nyomát idéző domborulatok, az említett előudvar környékén pedig nagyobb kiterjedésű, inkább tóra, mint vizesárokra emlékeztető mélyedések veszik körül, amelyek folyamatosan mélyülnek s csak a falu utolsó házához közeledve figyelhető meg a talajszint emelkedése.

A kastély négy alapincézett, emeletes épületszárnya viszonylag keskeny, négyszögű udvart határol, külső sarkain kváderes élő olaszbástyákkal, amelyeknek szárnyfalai váltakozva az északkeleti és délnyugati homlokzat falának meghosszabbításában, illetve azokra merőlegesen épültek. A pincékbe ma a délnyugati, pincehelyiségből utólag kialakított kapualjon, az északnyugati homlokzattól mintegy 4–5 méterre nyíló pincegádoron, az északi bástya keleti szárnyfalába ugyancsak utólag tört bejáraton, valamint a belső udvar délkeleti folyosója alatt nyíló bejáraton keresztül juthatunk. A pincehelyiségeket a nyílások tengelyében fiókos dongaboltozat fedi, amelynek a téglasoraiból kipréselődött habarcsron jól kivehetők a fából készült mintáik lenyomatai. A pincék járószintje különbözik: az északi bástyához kapcsolódó két épületszárny alatt jóval mélyebb, mint a másik két szárny pincéiben, és a mélyebb szinthez csak a keleti bástyapince igazodik. Az így adódott szintkülönbségeket lépcsőkkel egyenlítették ki. Bizonyos különbség még a magasságszintnek tekinthető alsó traktuson is megfigyelhető, ugyanis az északkeleti szárny hevederívekre támaszkodó, XVIII. századi csehsüveg-boltozású kapualja szintén a pincetér magasságában töri át az épület lábazatát, s miatta a kapu fölött húzódó traktus járószintje érezhetően megemelkedik az északi bástya felé. Míg ennek a kapualjnak a járószintje magasabb a kétoldalt sorakozó pincehelyiségek szintjénél, az ellenkező oldalon nyíló kapu egy pincehelyiség átalakításából keletkezett, így padlószintje és magassága is azokéval egyezik.

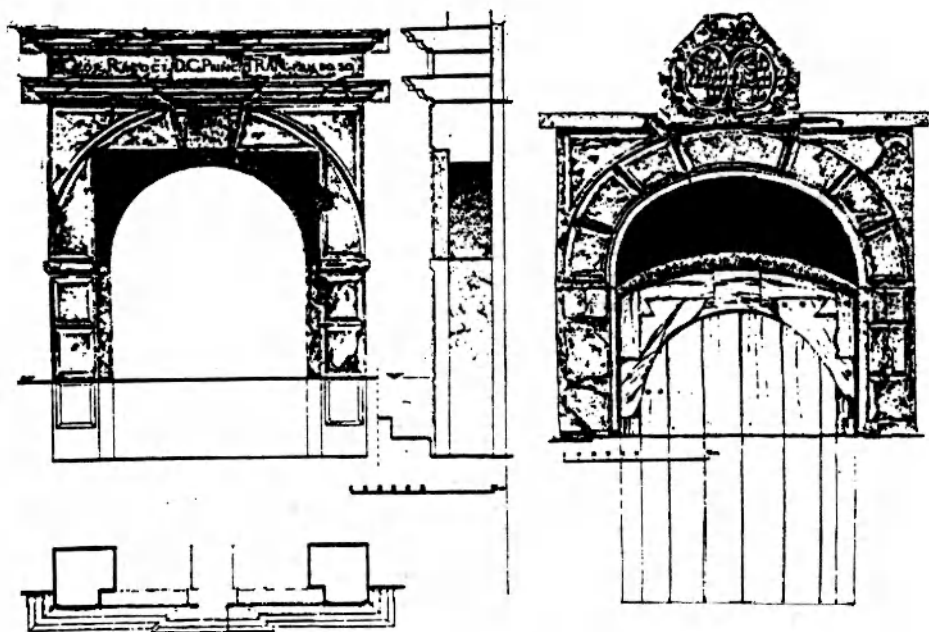
A kastély földszintjén a szárnyak eltérő méreteire, a beépített tér változatos kihasználására, valamint a különböző — változatos formájú és technikájú — boltozatokra figyelhetünk fel. A régies, kannelúras gyámkövekre támaszkodó, rozettás zárókövű, stukkóborítás keresztboltozatú megoldások mellett a bástyák, az északnyugati és délnyugati, valamint a délkeleti szárny több-kevesebb következetességgel alkalmazott fiókos dongaboltozata újabb átalakítást képvisel. Végül a délnyugati szárny csehsüveg-boltozatai még későbbi, XIX. századi átalakításra utalnak. Az is megfigyelhető, hogy a délkeleti szárny méretben és boltozásban egyöntetű három helyisége az északkeleti szárnyra támaszkodik, míg az ellenkező oldalon a homlokzatokat megszakítatlan fal köti össze. Feltűnő és a kastély mai állapotában funkció nélküli az északkeleti szárnyat megszakító keskeny, folyosószerű helyiség (5/a).² A kastély egyenes földszintjének helyiségei között az összeköttetést a hossztengelegen elhelyezett ajtók, valamint a belső homlokzat három szárnyán végigfutó folyosó biztosítja. A kapu mindkét oldalán egy-egy lépcsőfeljáró vezet erre a folyosóra, elhelyezésük a kapubejárat tengelyéhez viszonyítva aszimmetrikus.

Az emeletre ma csak az északi bástya melletti helyiség modern lépcsőházán keresztül juthatunk (7.). Ennek a szintnek az alaprajza egyöntetűbbnek tűnik: a helyiségeket az udvar felől határoló vastag falak bizonyítják, hogy az emeleti folyosó a modern kor alkotása; az eredeti homlokzatot mögötte kell keresnünk. Az északkeleti szárny helyiségei — az átalakítások ellenére is — felismerhetően a homlokzat középtengelyétől kevésbé eltérő erkélyes szoba köré csoportosulnak. Fel kell azonban figyelni arra, hogy a szárny keleti felében a helyiségek választófalai nem a földszinti osztófalak fölé épültek. A másik három szárnyon a modern időkben nagyobb tereket osztottak kisebb helyiségekre. A délnyugati szárny eredetileg az egész külső homlokzat hosszát átfogó egyetlen teremből állt. Hasonló terem lehetett a délkeleti szárnyon is, amelyet később több részre szabdalnak. A bástyaszobák oromlétének tengelyében elhelyezett kis benyíló az újkor hajnalának szerény higiéniai körülményeire vetnek világot.

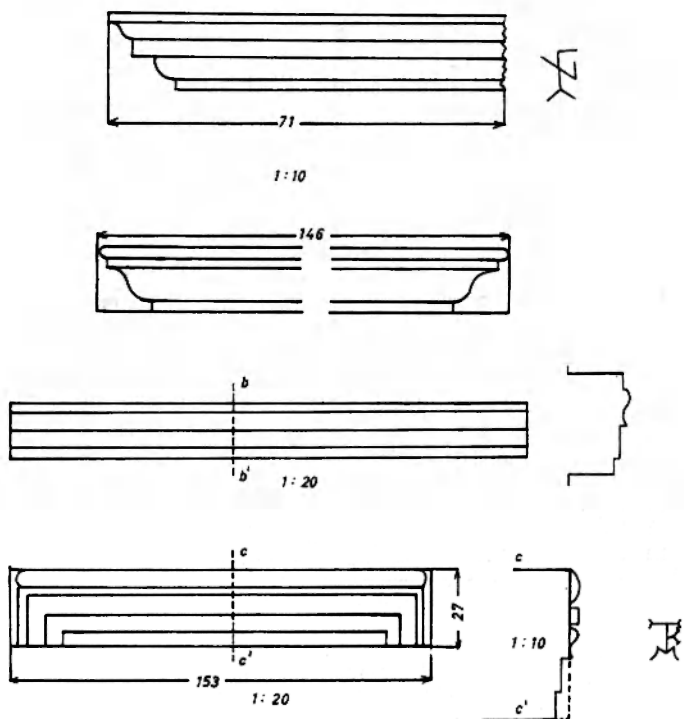
² A zárójelben szereplő számok a szövegben és a Függelékben az illető helyiségnek az alaprajzon feltüntetett sorszámaát jelentik.

5. Oromzatos ablak rajza.

6. Az északkeleti kapu és a délnyugati kapu.

7. Mesterjegyes ablaktördékek a nyugati bástya emeletén.

8. A kastély délnyugati homlokzata.

A külső homlokzatot alul kőlapokkal kiemelt, helyenként betonnal pótoltt lábazat veszi körül, melyet csak a kapunyílások szakítanak meg az északeleti és a délnyugati oldalon. Ezek amúgy is alacsony kerete mélyen besüllyedt a földbe, annak bizonyágául, hogy elhelyezésük óta jócskán megemelkedett a külső járószint. A homlokzatot összefüggő, vakolatból kialakított főpárkány zárja, fölé viszonylag magasan szarvazott, cseréppel fedett tető borul.

Az északeleti homlokzat főtengelyét az emeleten vasbeton mellvédű, de profilált gyámköveken álló erkély, valamint alatta a lábazatot áttörő kapu határozza meg, helyük kissé eltér a homlokzat szimmetriatengelyétől. Az emeleten három-három aszimmetrikus, a helyiségek belső teréhez igazodó oromzatos reneszánsz ablak látható, amelyek — amennyire meg lehet figyelni — azonos profilálásúak, szárköveiket és szemöldököket lemezek közé fogott kima, frízüket pedig hengertag díszíti, csak a könyöklőköveik kialakításában van némi eltérés (még lehet, hogy csak a vakolás fedi el eredeti formájukat). Hasonló ablakok találhatók a homlokzatot közrefogó két bástyán is, egyikük-másikuk oromzata azonban hiányzik. A földszinti ablakok tengelyei nem egyeznek az emeletiekével, szegmensívben záródó nyílásukat késői, vakolatból formált kerettel szegték. Figyelemreméltó a kapu keretelése: a félköríves nyílást téglalap alakú, a tulajdonképpeni külső, rusztikás, félköríves záródású, trapéz alakú zárókövel díszített keretbe süllyesztett mezőbe foglalták. A zárókövet kiugró, a szemöldökpárkányba simuló párkányocská zárja. A szemöldökfρίζben az építető kilétére vonatkozó felirat olvasható: GEOR(gius) RACOCI D(ei) G(ratia) PRINC(eps) TRAN(ssilvaniae) P(artium) R(egni) H(ungariae) D(ominus) S(iculorum) C(omes), alá, a zárókőből kiemelkedő, szembefordított volutákból álló fülek közé fogott négyszögű táblára pedig az építész ma már szinte olvashatatlaná kopott feliratát vésték: AVGVSTINVS / SERENA / ARCHITECTVS / VENETVS / OPERA / REGIT.

Az északnyugati homlokzat nyílásainak eredeti rendjét a XIX. században létesített háromszintes gabonarakár változtatta meg. A meglévő emeleti ablakokról méretük, valamint az egyikben megmaradt, reneszánsz ablakkerethez tartozó szárkő alapján elképzelhető, hogy valamikor ezeket is háromszögű oromzatok koronázták. A földszinten néhány XVIII. századra utaló, szegmensívben záródó ablak maradt fenn az említett átalakítás után. Az előbbi, északeleti homlokzattól eltérően, itt a tengelyek egyezése is megfigyelhető. A soron következő nyugati bástya emeletén szintén oromzatos reneszánsz ablakok voltak. A romos bástyaszobában hányódó, "kitermelt" töredékeiken mesterjegyek és illesztési jegyek találhatók.

A kastély délnyugati homlokzatának az eredeti szerkezetére ma már csak az emeleti ablaksor ritmusából következtethetünk. A három keret nélküli kettős ablak, valamint a szélső tengelyek egyes ablakai azonos méretűek, s a kettős ablakokat belül félköríves záródású ablakfülkék kapcsolják össze. A földszint szegmensívben záródó ablakai, valamint a két oromzatos ablak s a kapunyílás tengelyei nem egyeznek az emeleti ablakok

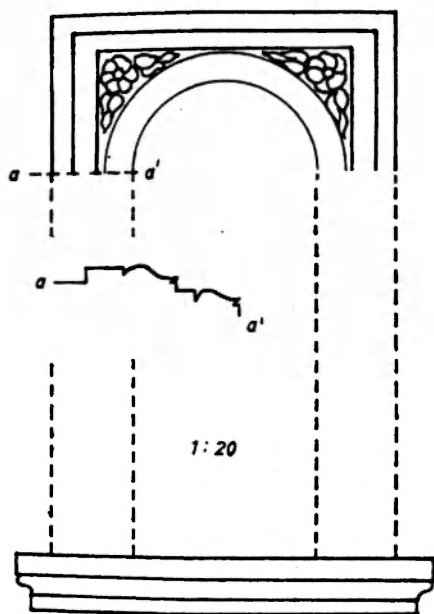

9. A belső udvar 1927 előtt.

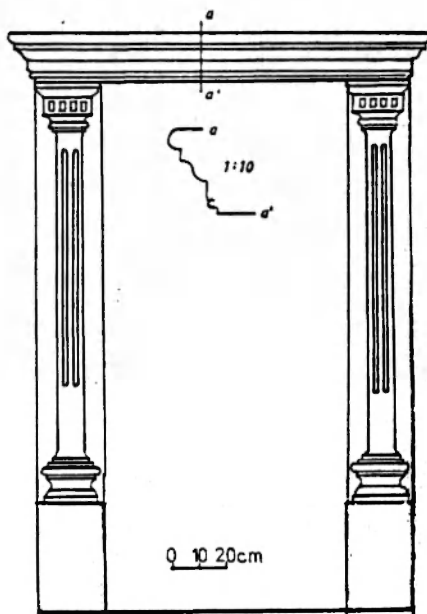
kiosztásával, de szabályszerűséget a földszinti nyílászorban sem figyelhetünk meg. A téglalapba íródó, félköríves nyílású rusztikás kapukeretet magába foglaló kapuzatot jóval elkészülte után illesztették a kiugró, betonnal fedett, modern építménybe. A fölötté emelkedő, II. Rákóczi György és felesége, Báthory Zsófia fejedelmi koronával kapcsolt kettős címerét ábrázoló, finom faragású dombormű nemcsak kivitelezésének színvonalával, hanem körvonalával is felhívja magára a figyelmet: a nyolcszög öt oldalával záródó kő, amely alul a kapu-építmény betonpárkányába süllyed, formájából ítélve eredetileg háromszögű oromzat díszje lehetett. Noha az így kiszerkeszthető oromzat alapja még akkor sem illik az azonos szélességű két reneszánsz kapuzat egyikére sem, ha keretének szerkesztésénél számításba vesszük az északkeleti homlokzat kapuzatát díszítő szemöldökpárkány magasságát is, mégis meggondolkoztató, hogy a címerkő alapjának hossza azonos az északkeleti portálé kapuszemöldökének kiugró párkányszakaszával.

A déli bástya emeleti, ma kőkeret nélküli ablakait szintén oromzat díszíthette, leg-
alábbis erre következtethetünk a délkeleti

homlokfal ablaka fölött látható falromlás alakjából.

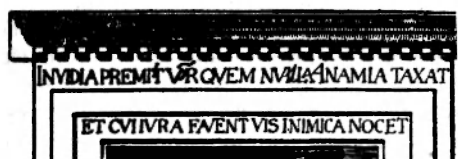
10. Szoborfülke az északkeleti szárny földszinti homlokzatán.

11. Ajtókeret az északkeleti szárny földszintjén (2.).

A délkeleti szárny homlokzatának dél felől számolt első hat földszinti ablaka az eddig látottak közül először felel meg a belső térkiosztás és a homlokzat szimmetriájának, a két utolsó, keleti bástya felé eső tengely nagyobb távolsága sem zavarja különösebben ezt a ritmust. Az emeleti ablaksor kis eltérésekkel igazodik a földszinti tengelyekhez, az egyöntetűséget inkább a két szélső ablak hiánya töri meg. Ezen a homlokzaton a keleti bástyáig egyetlen faragott ablakkeretet sem találunk.

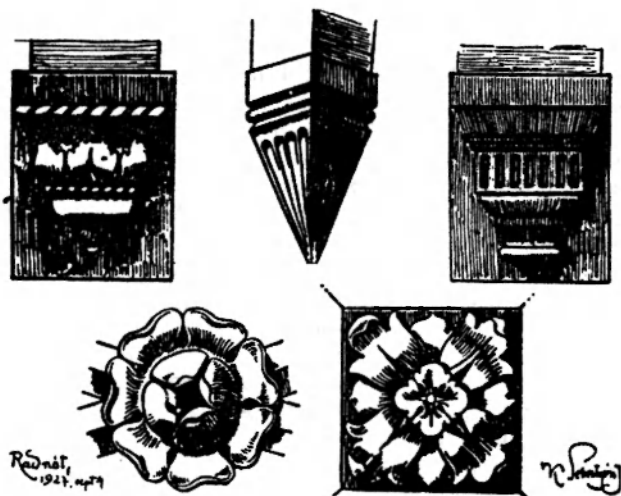
A kastély udvari homlokzatát a három oldalon körbefutó, kétszintes árkádos folyosó urálja. Ennek legrégebbi része a falazott lábazatú és mellvédű északkeleti traktus lehet, amelynek falazott pillérekre lefutó árkádjai közvetlenül az északnyugati, illetve a délkeleti szárnyra támaszkodnak. Ezt a folyosórészt, az árkádok fölött látható párkány tanúsága szerint, féltető fedte. Az északkeleti folyosórész alatt kialakított lomtárak falában — kevéssel a járószint fölött — korábbi, föld alá került nyílássorra utaló néhány teherelhárító ív körvonala figyelhető meg. A betonfödémű folyosóra a kaputengelyben álló középső árkád két oldalán ugyancsak modern szerkezetű szimmetrikus lépcsópár vezet. Az emelt félköríves nyílású emeleti folyosó egy időben épülhetett a földszint két oldalsó folyosószárnyával, erről árulkodik azonos vasbeton szerkezetük és az, hogy a délnyugati földszinti folyosó utolsó árkádja egyszerűen félbevágja a régebbi, északkeleti folyosó utolsó árkádníylását. Bizonyos, hogy 1927-ben, amikor Kőpeczi Sebestyén József itt bemutatott rajza készült, ezek a folyosószárnyak még nem léteztek. Délnyugat felé, az udvar negyedik szárnyának a földszintjén a modern folyosók kialakításakor vágott ajtónyílásokon kívül csak egy-egy ablak található a melléktengelyekben, az emeleten pedig, a külső homlokzat kettős ablakainak megfelelően, három nagyobb és — délkelet felé — egy kisebb fesztávolságú befalazott félköríves nyílás látható. Az északkeleti oldal földszinti folyosója a beépült lépcsők miatt a kapu fölött elkeskenyedik, fölötte, a kapu tengelyében egy téglalapba íródó, félköríves záródású, felső sarkain akantszlevéllel díszített reneszánsz ablak (?) töredékéből (?) kis szoborfülkét alakítottak ki. A folyosón a szegmensívvű, barokk ablakokon kívül három reneszánsz ajtókeret található. A keleti bástya előtti helyiségbe (2.) vezető keret lépcsőzetes, szimával és hengertaggal díszített szemöldökét a szárköveket díszítő, törekeny, magas lábazaton álló, vájatos pilaszterek tartják, fejezetük is triglifekre emlékeztetően vájatolt; hiányzik a szemöldökpárkánya annak a keretnek, amely ma az északkeleti folyosó északnyugati végén (7.) található. Szárkövét alul befelé törő, lemezek közé fogott hengertaggal és pálcával díszítették; frízében a következő felirat található: INVIDIA PREMIVR QVEM NVLLA INFAMIA TAXAT / ET CVI IVRA FAVENT VIS INIMICA NOCET; a felirat első sorában még az 15/74-es évszám szimmetrikusan elhelyezett, sekélyebb vésetű számjegyeit fedezhetjük fel. Minthogy az évszám szinte észrevehetetlenül olvad be a felirat szabályos betűsorába, úgy véljük, hogy a korábbi évszámot követte a felirat bevésése meg az évszám elfedése, és nem fordítva, mert a számjegyek közvetítette információ számára a kőfaragó talált

12. Ajtókeret szemöldöke (7.) (1927).

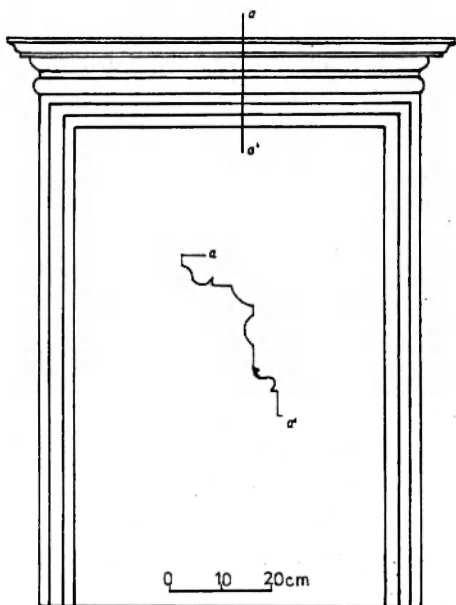

13. Ajtókeret töredéke a délkeleti szárny földszintjén (10.).

14. Az északkeleti szárny boltozott szobáinak a faragványai.

volna szabad felületet is. A kerethez tartozó fogsordísz tartotta szemöldökpárkány a század első évtizedeiben még megvolt. A harmadik kerettörredék a délkeleti folyosószárnyon (10.) szintén ajtóhoz tartozott valamikor; szárköveinek felső részét és szemöldökét lécek közé fogott folyamatos kímával díszítették. Mai magassága arra vall, hogy másodlagos helyén áll. A szemöldökkövén bibliai fogantatású idézet olvashatunk: SI DEVS ELINGVES FACERET QUANDOQVE BILINGVES / VNO QUIPPE DIE FIERENT CENTVM ZACHARIAE.

15. Ajtókeret az északkeleti szárny emeletén (26.).

Az emeleti folyosók mögött megbúvó eredeti homlokzat díseit ma már nem találjuk: az egykori ablakokat vagy vakolat fedí, vagy a modern ajtónyílások létesítésekor számolták fel maradványaikat.

A belsők közül a keleti bástyával szomszédos földszinti helyiség (2.) faragványaival tűnik ki: háromszakaszos keresztboltozatát, amelynek stukkóból (?) kialakított bordái három faragott zárókőben futnak össze, kanelúras gyámkövek tartják. A zárókövek síkjából hangsúlyozott plaszticitású, változatos formájú virágrozetták emelkednek ki, amelyeket a később bevert mécsesstartó horgok tettek tönkre. A kapu felőli, szomszédos helyiségnek (4.) hasonló boltozata és gyámkövei vannak, de zárókövei hiányzanak. A korábban említett belsőhöz hasonlító leginkább a kaputengelyen túli, a kis előszobából nyíló helyiség (6.) boltozata is. A vájatolt gyámkövek tartotta keresztboltozat stukkóbordái itt változatos formájú, középen kerek, a széleken négyszögletes levélrozettákkal díszített, vastag vakolatréteg

borította gyámkövekben metszik egymást. A helyiség boltozatához és északnyugati falának középső gyámjához viszonyítva aszimmetrikusan helyezkedik el egy kis mélységű és viszonylag alacsony falí fülke, amelyet felül egy reneszánsz ajtókeret töredéke határol: a lemezek közé fogott kimájú tulajdonképpeni szemöldökkő fölött vastag hengerrel díszített fríz, valamint lemezzel elválasztott szimából és negyedhengertagból álló párkány helyezkedik el. Hasonló a keretelése az emelet erkélyes szobájában (26.) található befalazott ajtónak is.

A rendelkezésünkre álló felmérések alapján feltételezzük, hogy az előbbihez hasonló lehet a boltozata a kapu fölötti helyiségnek (5.) is, amely számunkra mindeddig megközelíthetetlen maradt. A földszinti, *Invidia*-feliratos kerethez igazodik profilálásában az emeleti és földszinti bástyaszobák (19., 24.) néhány megmaradt árnyékszékének ugyancsak kőből készült kerete is.

A kastély története

A várkastély építéstörténete szorosan kapcsolódik a Bogáti család radnóti uradalmának kialakulásához. A helységnek nevet adó Kökényes-Rénolt nemzetség 1300 előtt volt birtokos a helységben³; a marosi rév miatt jelentős helység egyes részei, így a Tölgyszeg nevű cserjés és a Gálya nevű halastó 1441 előtt már biztosan a Bogátiak birtokában volt.⁴ A családtagok birtokügyleteire vonatkozó oklevelekből tudjuk meg azt is, hogy 1494-ben, amikor Bogáti László kiegyezett Altemberger Tamásné Vizaknai Affra asszonnyal és fiaival, Bogáti Jánossal, valamint Altemberger Miklóssal, Oszváttal és Jánossal, akkor egyebek mellett az övé maradt a radnóti nemesi ház és *curia*, az ottani Maros-rév, hajóval és malommal.⁵ Valószínű, hogy az említett ingatlanok már 1494 — általunk ismert okleveles előfordulásuk — előtt is léteztek, hiszen a helység nyilvánvalóan előbb is birtokközpontja volt a Bogáti családnak.⁶

1545-ben vár, *castrum* megjelöléssel említik a Bogátiak itteni rezidenciáját,⁷ s 1553-ban, amikor a gyulafehérvári káptalan előtt az elhunyt Bogáti János ugyancsak János nevű fia kiegyezett anyjával, Bánffi Magdolnával és anyjának gibárti Keserű Istvánnal kötött második házasságából származó gyermekeivel, Istvánnal és Katalinnal, ki is derül, hogy a nézeteltérés hátterében éppen Bánffi Magdolnának "*ezekben a zűrzavaros időkben*" a radnóti vár építésére, megerősítésére és őrzésére, a szokásosnál nagyobb számú őrség fizetésére és fenntartására fordított és a Keserű család vingárdi uradalmából fedezett kiadásai állottak, amelyeknek fejében Bogáti János 2000 aranyforintért zálogba adta nekik a Radnót és Dég között elterülő *Csigas tereh* nevű földterületet, valamint a radnóti kastélyt, tartozékaival együtt. Minthogy az oklevélben arról is szó esik, hogy Bánffi Magdolna sógora, az időközben elhunyt Bogáti Gáspár örökrészét is megvásárolta, sőt

³ Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. II. Budapest 1987. 181.

⁴ Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. V. Budapest 1913. 891.

⁵ 1494. febr. 9. Vö. Jakó Zsigmond: *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei*. II. Budapest 1990. 2905. sz.

⁶ Ahogyan korábbi épület lehetett a kis helység 1423-ban először emlegetett temploma, amelyet a Boldogságos Szűz tiszteletére szenteltek volt. Ennek a csak oklevelekből ismert régebbi épületnek a részleteit bizonyára a mai református templom őrzi, jóllehet gótikus szentélyét, a boltzárókő tanúsága szerint, 1486-ban <át>építették. Vö. Csánki: *i. h.*

⁷ A kastély és birtok történetére vonatkozó s a MOL-t Erdélyi Kormányhatósági Lvt Erdélyi Fiskális Lvt-ban őrzött anyagát Kemény József *Transsilvania Possessionaria* c. kéziratos forrásgyűjteménye *Comitatus de Küküllő* kötetének *Radnót* címszó alatti fejezetéből használtam. Ezt használták annak idején a kastély és birtok történetével foglalkozó munkájukban mások is (Kővári László: *Erdély építészeti emlékei*. Kolozsvár 1866. 225. skk. — Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*. V. Kolozsvár 1873. 41—44. — Balogh Jolán: *Kolozsvári kéfaragó műhelyek*. XVI. század. Budapest 1986. 328—9.).

halála után özvegyének hozományát is kiadta, arra kell gondolnunk, hogy 1545 előtt alakíthatták át az udvarházat várrá, amelyet 1553 előtt az özvegy tovább erősített.⁸

A radnói vár 1575-ig maradt a Bogátiak birtoka, amikor a Bekes Gáspár oldalán Báthory István fejedelem ellen pártot ütő Bogáti Gáspárt a kerelőszentpáli csata után kivégezték s életével együtt birtokait is elvesztették.⁹ Noha nem ismerünk adatot arra, hogy a birtokot 1587-ig — amikor Kendi Ferenc adománylevele kelt — a fejedelmi kincstár elidegenítette volna, mégis Kendi Ferenc radnói előnevéből és korábbi ottlakásából arra következtethetünk, hogy a pályáján éppen a kerelőszentpáli csata után elindult főúr már az általunk ismert adománylevél előtt megszerezte Radnótot, mivel a Bogáti családdal való rokonsága révén amúgy is jogot formálhatott a tőlük elkobzott javakra.¹⁰ A fejedelem elleni összeesküvéssel vádolt és 1594-ben kivégzett Kendi Ferenc birtokát Báthory Zsigmond éppen soros kegyeltjének, Geszthi Ferencnek adományozta. Halála után özvegye, Horváth Anna Kornis Gáspár felesége lett, és a férj, a Geszthi-birtokok közül átadott Illyéért és Déváért cserébe, 1596-ban magkapta a radnói uradalmat.¹¹ A századfordulót követő zavaros időkben a birtokot a Kendiek, Bogáti Menyhért, Alia Farkas, majd Rákóczi Zsigmond fejedelem szerezte meg. Lemondása után, Báthory Gábor jóvoltából, Kornis Boldizsár lett a kastély tulajdonosa.¹² Őt 1610-ben végezték ki a széki összeesküvésben való részvétele miatt. Bethlen Gábor fejedelem azzal a feltétellel adományozta a birtokot kancellárjának, Péchi Simonnak, ha az kiegyenlíti Kornis Boldizsár özvegyének a fejedellemmel szemben fennálló 3000 forintos követelését.¹³ A második nagyszombati egyezmény megkötésében sikeres tanácsúr így jóval árán alul jutott az értékes uradalomhoz 1617-ben.¹⁴

Bizonyára a kancellár radnói építési szándékával függhet össze, hogy újkeresztény kőműveseket telepített birtokára 1620-ban; a kolozsvári sáfrámpolgárok feljegyzéseiből (Függelék I.)¹⁵ az is kiderül, hogy radnói megbízottja a következő év elején "padlókövekből" álló szállítmányt fogadott Bánffyhunyadi, amelyet azután Radnótra vittek. A három szánon szállított építőanyag nem túl nagy mennyisége és távoli, felvidéki eredete (?; Péchi Simon csak májusban indult el Kassáról Erdély felé) feltűnő abban a korban, amikor az építetők közül csak igen kevesen engedhették meg azt a fényűzést, hogy nagy távolságról szállíttassanak építőanyagot. Minthogy a korszakban nem tudunk elképzelni olyan kőanyagot, aminek az esztétikai előnyei felérték volna szállítási költségeivel, valószínűbb, hogy a kolozsvári sáfrámpolgár tévedett, és valamilyen padlóburkoló kerámiáról lehetett szó. A szállítmány megérkezése után pár hónappal, 1621. május 23-án az árulással vádolt tanácsurat Váradon letartóztatták és birtokait zárolták. Már fogsága idején szállíttatta el sógora, Kornis Ferenc a radnói és a szenterzsébeti udvarházakból azt a 75 000 téglát, 28 000 zsindelet és 250 "öreg hordó" meszet, amit utóbb az udvarhelyi vár építkezésénél használtak fel.¹⁶ A felsorolt anyagok egy részét eredetileg nyilván a tervezett radnói építkezésre szánhatták. A fejedelem parancsára a kancellár gyermekeinek és anyósának is oda kellett hagyniuk a biztonságos Radnótot.¹⁷

⁸ Kemény: *i. h.*

⁹ Uo. — Orbán: *i. m.* 44.

¹⁰ Kővári László: *Erdély nevezetesebb családai*. Kolozsvár 1854. 154. — Lázár Miklós: *Erdély főispánjai*. Századok 1887—1889. Klny. 71—2. — Trócsányi Zsolt: *Erdély központi kormányszata. 1540—1690*. Budapest 1980. 29.

¹¹ Kemény: *i. h.* — Orbán: *i. m.* 43.

¹² Orbán: *i. m.* 43—4.

¹³ Orbán: *i. m.* 44.

¹⁴ Dán Róbert: *Az erdélyi szombatosok és Péchi Simon*. Budapest 1987. 180. és 22. jegyzet.

¹⁵ A továbbiakban F-fel és a megfelelő alfejezet római, illetve az idézett darab arab sorszámaival rövidítjük.

¹⁶ Dán: *i. m.* 183/29. jegyzet.

¹⁷ Dán: *i. m.* 174: Péchi az elfogatása utáni órákban levelet írt a fejedelemnek, és azt kérte, "az gyermekit hagia Radnóban ha valami budulás történik is, megis legienek batorsagos helien".

Kancellárja letartóztatását követően Bethlen Gábor hirtelen haragjában szinte azonnal eladományozott néhány Péchi-birtokot, de Radnót továbbra is a fejedelmi kincstár kezelésében maradt. Egyik levelében, 1621 augusztusában nejét, Károlyi Zsuzsannát biztatta, hogy: *"Radnótra is elmeny, és ott is hagyj mindent jó állapotban, mert az lehetne legkedvesbb lakóhelyünk még, ha élhetnénk."*¹⁸ A feltehetőleg már akkor tervbe vett építkezések megkezdésére azonban — talán a fejedelemasszony 1622-ben bekövetkezett halála miatt is — csak jóval később, 1626-ban került sor.

Az építkezést előkészítendő rendelte el a fejedelem, hogy a beszercei tanács téglavetőket küldjön a radnóti építkezésekhez szükséges téglák elkészítésére (F. II. 1.). Június végén személyesen vizsgálta meg az építkezések előkészületeit, és kíséretében találjuk a fejedelmi birtokok prefektusát, Debreczeni Tamást is.¹⁹ A fejedelem maga intézkedett Radnótról július elsején, hogy a régen ott dolgozó beszercei téglavetőket nyolc másik téglavetővel váltsák fel (F. II. 2—3.). Július közepén már az alapozógödör kiásásához szükséges szerszámok felől rendelkezett a prefektus (F. II. 4.), amelyeket a beszerceiek, némi huzavona után, augusztus elsejére le is szállítottak (F. II. 5—6.), és Bethlen Gábor jelenlétében el is fundálták az épületet (F. II. 7.), amelyhez a téglát folyamatosan vetették Beszterce vidékéről és máshonnan érkezett téglavetők egészen a fagy beálltáig. Az is szokatlan, és a sietség jeleként értékelhetjük, hogy — a fejedelem akaratából — nem engedték haza a téglavetéssel foglalkozó mesterembereket sem az aratás, sem a szőlőszüret idejére (F. II. 9.).

A következő évben a fejedelem távollétében is folytatódott az építkezés. Január elején Debreczeni Tamás éppen a Radnóton, Balázsfalván és másutt elkezdett *"ugyan nagy és derekas épöletekre"* (F. II. 11.) hivatkozva rendelt léc- és zsindelyszegeket a beszerceiektől. Leveléből derül ki az is, hogy a Besztercén megőrzött mandátumok tulajdonképpen körlevelek, amelyekkel azonos vagy hasonló tartalmú parancsot kapott a városok és törvényhatóságok többsége, így az építkezés arányaira csupán az ott megfordult beszerceiek számából kiindulva nem következtethetünk. 1627—29-ben folytatódott a téglavetés is (F. II. 12—14., 18., 21.), s a levelek alapján feltételezhetjük, hogy az esős idő okozta Részésektől eltekintve, Sz. György napjától ismét a fagy beálltáig vetették és égették a téglát (F. II. 15.). Annak ellenére, hogy forrásainkból nem világlik ki egyértelműen, hogy a téglát fel is használták volna, az 1627. évi zsindelyszeg-rendelés és a már elkészült épületrészek fedésére (F. II. 20., 22.), illetve ajtó- és ablakkeretek, valamint a hozzájuk tartozó vasalások készítésére utaló adatok 1629-ből (F. II. 16—17.) azt bizonyítják, hogy — nyilván nem beszercei kőművesek közreműködésével — az épület el is készült. A Bethlen-kor radnóti építkezéseinek az azonosításában éppen ezek a döntő adatok: bizonyítják, hogy korántsem jelentéktelen beavatkozásról lehetett szó. 1629-ben már a falak külső pártázatát festették vörös és sárga festékekkel, lécezték a mennyezetet (F. II. 20., 23., 26.), zsindelyezték (F. II. 28.) a fedelet, és helyükre tették a gyulafehérvári palota ablakaival azonos méretű és vasalású ablak- és ajtótokokat. Ha ezek számáról nem is tudunk pontos adatot, sokatmondó, hogy a vasalásokra legalább 250 kg vasat szántak, és hogy a beszercei lakatosok meg asztalosok hónapokig dolgoztak az elkészítésükön (F. II. 16., 17., 25., 27., 29., 30.).

A radnóti építkezések folytatásáról Bethlen Gábor fejedelem halála után többé nem esett szó. Végrendeleetének értelmében a birtokot Kornis Zsigmond, a fejedelem hűséges híve és utolsó akaratának egyik végrehajtója, az 1610-ben kivégzett Boldizsár öccse kapta. Brandenburgi Katalin, az özvegy fejedelemasszony még a temetés előtt, január 7-én intézkedett, hogy a kastélybeli ingóságokat — főként az ott tárolt gabonát — Gyulafehérvárra szállítsák (F. II. 31.).

¹⁸ Pozsony, 1621. aug. 17. Szabó Károly: *Bethlen Gábornak és nejének Károlyi Zsuzsannának levelezése*. Történelmi Tár 1879. 213. VIII.

¹⁹ Debreczeni Tamás levele a beszercei tanácshoz, *"Datum in castro Radnott"*: BLvt 85/1626. június 8.

Bethlen Gábor fejedelem építkezésének a megítélésében nagy jelentőségű Szalárdi János emlékezése; ő 1662 táján így írt a fejedelem építkezéseiről: "*Bethlen Gábor fejedelem ... mind székes helyén, Fejérváratt, Radnóton, Alvincen, Balásfalván, Fogaras és Várad váraiban nagy fris fejedelmi, pompás épületű házakat építtetett vala, ... és olly fundálásokat, pompás épületeket indított volt, némellyek csak félig vagy annyira sem mehetvén végbe, mint az alvinci, balásfalvi, radnóti és a váradi is, hogy azokhoz képest láttatnék mintegy halhatatlanságot ígérni önnönmagának.*"²⁰ A gyulafehérvári fejedelmi kancellárián 1634-től dolgozó Szalárdi mint fejedelmi hivatalnok és a fejedelmi levéltár őre ismerhette a fejedelem életében elkezdett és a halála után többnyire félbeszakadt építkezéseket, ezért véleményének különleges jelentősége van a radnóti építkezéssel kapcsolatban is: az építettőjének halhatatlan dicsőséget ígérő mű — mint írja — félig vagy annyira sem készülhetett el az 1626 és 1629 között eltelt négy év alatt, így Kornis Zsigmond befejezetlen épületet kapott. Az ő igényei nem kívánták meg, anyagi lehetőségei pedig nem tették lehetővé az eredeti elképzelések valóra váltását.

A kastély történetének ez a szakasza csak annyiban érdemli meg figyelmünket, amennyiben Péchi Simon is fellépett a birtok visszaszerzése érdekében. Közte és az új tulajdonos között létrejött megállapodás értelmében Kornis Zsigmond 5000 forintot fizetett az egykori kancellárnak, s tulajdonjogában Brandenburgi Katalinnal, valamint I. Rákóczi Györggyel is megerősítette magát. Az 1648-ban elhunyt Kornis Zsigmondtól fia, Ferenc örökölte az uradalmat, de rövidesen, 1649-ben lemondott róla a fejedelem, II. Rákóczi György javára, aki őt 2700 forintot érő készpénzzel és zálogbirtokokkal kárpótolta.²¹ A fejedelem 1650-ben kelt adománylevelében sok egyéb birtok mellett nevének, Báthory Zsófiának adományozta Radnót mezővárost, kastélyát és a hozzátartozó birtokot.²²

Az építkezések (F. III.)²³ még 1649 őszén újrakezdődtek. A fejedelem parancsára novemberben már három kolozsvári kőművest kellett odaküldeni. A következő évi folytatást illetően ugyan hiányzanak az adataink, de amikor 1651-ben már a Kolozsvárról Radnóra szállítandó faragványokról értesülünk — feltehetőleg ajtó- és ablakkeretekről, kandallókövekről van szó, amelyeket februárban tíz szekérrel, augusztusban huszonhárom szekérrel s szeptemberben is még két alkalommal fuvaroztak oda, köztük augusztusban külön egy "*kapu mellyeknek való követ*" —, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy nem akadt el a munka. A kolozsvári és a beszercei tanácsot a fejedelem, valamint Szénási Péter prefektus és Décsei Mihály radnóti udvarbíró is mindegyre sürgeti, hogy az olasz fundáló, Agostino Serena kéréséhez igazodva küldjék a kőműveseket is. Az építkezésnek legalább egy része a nyár elején befejeződhetett, mert májusban már a tetőt díszítő gombokat és szélvitorlákat várták, júliusban pedig a képírókat kellett a radnóti "*új paloták*" kifestésére útnak indítani Kolozsvárról. A következő évben ismét faragott kövek szállításáról, a Besztercéről rendelt mintegy 20 000 darab tégláról, a kolozsvári kőművesek, tölcseérek — üvegezők és csatornakészítők —, valamint, az építési időszak végének közeledtekor, szeptemberben a képírók radnóti munkájáról olvasunk. 1653-ban szaporodnak azok az adatok, amelyek az építkezések befejeztének a közeledésére utalnak: eltekintve egy további, téglára vonatkozó megrendeléstől, ismét a tölcseéreket és a képírókat várják Radnóra. Az is kiderül, hogy a kastély óratornya ekkor már elkészült, s

²⁰ Szalárdi János: *Siralmas magyar krónikája*. Sajtó alá rendezte Szakály Ferenc. Budapest 1980. 94.

²¹ Kemény: *i. h.* — Kővári: *i. m.* 226. — Orbán: *i. m.* 44.

²² *Uo.*: Fehér megyében Dég egész- és Péterlaka részbirtokot, Küküllő megyében Dányán és Oláhköcsárd részbirtokot, illetve Kisfalud és Sály pusztákat, Torda megyében Lekence, Dátos és Ikland egész-, Csapószentgyörgy, Bogát és Ludas részbirtokot. Ehhez a birtokhoz újonnan csatolta a Torda megyei Kapus és a Fehér megyei Szentjakab egészbirtokot.

²³ A radnóti kastély építkezéseivel kapcsolatos kolozsvári sáfárkönyvekből származó adatok egy részét már korábban is felhasználta Herepei János: *Scholabeli állapotok Apáczai Csere János Kolozsvárra jövetele előtt. = Adatár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. Szerk. Keszérű Bálint. II. Budapest—Szeged 1966. 376—381. — Balogh Jolán: *Velencei hatások Erdély művészetében*. *Ars Hungarica* 14/1986. 85—86.

oda kis harangot rendeltek egy beszercei mestertől. A következő években lassult az építkezések üteme: a tölcserések felől 1655-ben érkezik utasítás, 1656-ban pedig 10 000 téglá felhasználásáról és asztalos-, ács- meg kőművesmesterek kiküldetéséről van szó. Akkor említik először a családjával együtt Radnótra telepített "német" (újkeresztény?) kertészt is. 1657-ben csak a fejedelem névtelen német fundálójának radnóti kiküldetéséről van adat, és arról, hogy a fejedelmi kancellária immár I. Rákóczi Ferenc nevében intézkedik 10 000 téglá beszerzéséről.

A katasztrofális lengyelországi hadjárat után lemondásra kényszerülő II. Rákóczi György számára az országgyűlés meghagyta a radnóti uradalom birtoklásának a jogát. A fejedelmi szék visszaszerzésére irányuló, végül is a szerencsétlen kimenetelű fenesi csatához vezető kísérletei során azonban végérvényesen elveszítette a radnóti birtokot, amely a következő évtizedekre az új fejedelemszöveg, Bornemisza Anna tulajdonába került.²⁴ Tőle fia, II. Apafi Mihály²⁵ (mh. 1713), majd annak özvegye, Bethlen Kata örökölte. Ő 1724-ben bekövetkezett haláláig volt a hadak járásában pusztuló birtok erősen megcsappant jövedelmének haszonélvezője.

Az özvegy fejedelemszöveg halála után a kincstár tulajdonába került uradalmat 1758-ban gróf Bethlen Miklós kancellár szerezte meg.²⁶ A XVIII. század második felében épült a bethleni Bethlen család *kígyós* címerével díszített Kígyós-ház, a kastély új kapuépülete. 1802-ben a zsindefedeles kastélyépület leégett.²⁷ A radnóti uradalom 1885-ig a bethleni Bethlen család birtokában maradt, amikor — a rossz nyelvek szerint — gróf Bethlen Márk, teremi és küküllővári birtokaival együtt, egyetlen éjszaka elkátrázta. A nyertestől, gr. Haller Jenőtől jutott Radnót az Erdélyi Római Katolikus Státus birtokába, melynek a mintagazdasággá és gazdasági iskolává átalakított uradalom a legjelentősebb jövedelemforrása lett.²⁸ 1920 után a háborúban amúgy is sokat szenvedett, felperzselt uradalom részekre bomlott,²⁹ 5144 holdas szántó- és erdőbirtokából 454 hold maradt; azt 1948-ban államosították. A kastélyból mezőgazdasági iskola, továbbképző, majd kutatóállomás lett, ma nagyobb része ismét mezőgazdasági líceum, de északi bástyájában egy kisüzem gépei rázzák az öreg épület amúgy is megviselt falait. A különálló késő barokk kapuépületet, a Kígyós-házat, amelyet a 60-as évek elején restauráltak, az 1944 szeptemberében vívott marosorbói csata emlékmúzeumává alakították.

*

A radnóti kastély egykori képeinek rekonstruálásában legfontosabb forrásaink a kastélyt részletesen leíró birtokleltárak (F. V. 1—4.). Az általunk ismert legrégebbi leltár valószínűleg Bornemisza Anna végrendeletének alátámasztására készült 1684-ben. 1713-ban, II. Apafi Mihály halála után vették fel a következőt, amelyet 1727-ben és 1758-ban követtek újabb kincstári összeírások. Míg a legelsőnek a szövegéből az időlegesen Fogarasban vagy Balázsfalván tartózkodó fejedelmi pár által éppen csak elhagyott épület képe bontakozik ki, a következők már az egyre elhanyagoltabb, uradalmi officialisok lakta, birtokigazgatási központtá és magtárrá hanyatlott épületegyüttest körvonalazzák, ahol az aranyos mennyezetű helyiségeket konyhává alakították s csak a leltárkészítő

²⁴ Kemény: *i. h.* — Orbán: *i. m.* 45.

²⁵ Jakab Elek: *Az utolsó Apafi*. Magyar Történelmi Társ. 21/1875. XXI., XXVII., XLII., XLVII., LII., LIV., LVIII., LXVI—LXVIII., LXXV—LXXVI. sz.

²⁶ Kemény: *i. h.* — Lukinich Imre—Köpeczi Sebestyén József: *A bethleni gróf Bethlen család története*. Budapest é. n. [1927] 507—509.

²⁷ Kővári: *i. m.* 225.

²⁸ Fejér Gerő: *A háború évei*. = *Az erdélyi katolicizmus múltja és jelene*. Dicsőszentmárton 1925. 314.

²⁹ Balázs András: *A román uralom évei. 1919—1925*. = *Az erdélyi katolicizmus múltja és jelene*. Dicsőszentmárton 1925. 363. — Vorbuchner, Adolphus: *Explanatio iuridico-historica documentorum de fundis dioecesis Albaulienensis ritus latini*. Albae Iuliae 1937. Sokszorosított kézirat. Függelékében: Gyárfás, Eleutherius—Jánossy, Adalbertus: *III. Consignatio immobilium*.

gyakorlott szeme fedezte fel a mennyezeteknek a koromrétegek alól kicsillanó aranyozását.

A leltárak szerint a kastélyt a Maros holtágaiból kialakult nádasok és halastavak vették körül, s az érkező a délkeleti kapun jutott be a külső udvarra, amelyet északkelet és — részben — északnyugat felől régi "házak" falai, sáncai védtek; ezek palánkkal folytatódtak, a kastély alaprajzának megfelelő nagyobb téglalapot határolva. A palánk keleti sarkában a darabonház, az északiban a sütőház, a nyugatiban a mosóház állott.

A kastély alatti pincesorrról a legpontosabb leírást az 1713-as leltárban olvassuk. A leltárak szerint az északnyugati szárny mellett, az egykori külső udvarban ma is álló pincegádor — egy korábbi épület pincelejárata? — vezetett az ott sorakozó káposztás- és zöldségspincékbe; a délnyugati oldalon húzódtak a *praebendás* pincék, s a nyugati bástyától kezdődtek a borospincék.

A kastély belső udvarára a ma is álló feliratos kapun (1.) keresztül lehetett bejutni; a különbség csak az volt, hogy ezt a kaput is II. Rákóczi György és Báthory Zsófia fejedelmi címereivel ékes, faragott kő díszítette, olyan, mint az, amely ma másodlagos elhelyezésében a délnyugati kapu kerete fölött található. Az utóbbi keret eredetileg ugyanennek a kapualjnak a belső, udvar felőli végén állott, azért nincs rajta mélyített tükör az ajtószárnyak számára.

A belső udvar nagyon bonyolult képet mutatott. Akkor a déli bástyához csatlakozó két szárny előtt húzódott tizenegy, az 1758-as leltár szerzője szerint márványhoz hasonló, faragott kőoszlopon nyugvó fedelű, bábkorlátos folyosó, amelyre a kapu felől lehetett felmenni. Az udvar északi sarkában állott egy másik lépcső, amely az északnyugati szárny emeletére vezetett. Egy harmadik lépcső a délnyugati szárny középtengelyében, az árkados folyosót megszakító lépcsőházon keresztül az emelet délkeleti traktusához biztosított utat. Végezetül lépcsőház volt eredetileg az északkeleti szárny földszinti keskeny (5/a) helyiségében is. A 4. helyiségtől az északi bástya felé három lépcsőfokkal emelkedő járószint is valamilyen szerkezeti változtatást sejtet ezen a részen.

Meglepetésünkre a leltárakból az is kiderül, hogy a földszint ma fiókos dongaboltozatú helyiségeit, köztük a bástyaszobákat is, a XVII. század végén gerendás, kazettás mennyezetek fedték. Ezzel szemben boltozottak voltak a bástyák emeleti szobái (21., 24., 29., 33.), valamint az északkeleti szárnyban az erkélyes helyiség és keleti szomszédja (25., 26.).

Az 1684-es leltár szerint a földszinti nagy folyosót és a prefektus szállását különleges, a leltár szerzői által *olaszkorsósnak* nevezett téglákkal padolták. Kizárólag az emeleten említene az összeírók hatszögletű padlóféglákat, a délnyugati szárny terazzo burkolatú nagy *folyosóját* kivéve, mindenütt. Ezek közül is kiemelkedhetett a keleti bástyaszoba szomszédja (23. — F. V/3.), amelynek hatszögletű padlófégláit zöld máz borította. A leltárak emlegette "zöld bástya", illetve egy 1681-ből származó forrás "*aranyos-zöld bástya*"³⁰ elnevezése a keleti bástya díszítésében uralkodó színeket emelte ki.

A leltárak csak sejtetni engedik ugyanakkor, hogy a kastély festett díszítése mennyire gazdag lehetett. A kazettás, faragott, aranyozott és különböző színekkel kipingált mennyezetek, boltozatok, ajtókeretek szépségükkel és régiségükkel minden leltározó érdeklődését felkeltették. Az 1727-es leltárnak van azonban egy olyan részlete, amely minden bizonnyal korábbi díszítményeket örökített meg. Az északkeleti szárny emeleti két kisebb boltozatos helyiségét, az erkélyes szobát és keleti szomszédját (5., 4.) az összeíró szerint festett "*állatképekkel*" (*animalium effigiebus*) díszítették. Ebben az összefüggésben kell megemlítenünk, hogy Evlia Cselebi az 1661-es török—tatár pusztítás kapcsán a radnóti kastélyról is szól.³¹ Leírásának a falfestményekre utaló része, valamint az épület

³⁰ KvÁLVt Erdélyi Múzeum Lvt Mikó—Rhédey Lvt. Fasc. XII. nr. 93.: 1681.VII. 8. Az adatot Dani Jánosnak köszönöm.

³¹ Evlia Cselebi *török világutazó magyarországi utazásai. 1660—1664.* Ford. Karácson Imre. Átdolgozta Fodor Pál. Budapest 1985. 141—2.: "*Szeráj vára. E palota a tényleges erdélyi király tulajdona, senkinek sem*

arányait érzékeltető adatai azonban minden alapot nélkülöznek, a szerző fantáziatermékei csupán.

A kastély XVIII. századi történetére és képeire vetnek fényt azok az adatok, amelyek az utolsó két leltárban találhatóak. A kincstár radnóti kastélyának bejáratánál deszkára festett kétfejű sasos jelvény fölött a katonaság zaklatásaitól védő *Pro salva guardia* felirat fogadta az érkezőt. A leltárak készítői a kapu felett látott Báthory fejedelmi címer alapján arra következtettek, hogy Báthory István fejedelem építkezett itt. Ehhez az is hozzájárult, hogy az S.B. monogramos címerpajzsot csak kivitelezésének stílusa, nem pedig tartalmi elemei különböztetik meg a fejedelem címerétől. Az 1727-es leltár szerzői így Stephanus Báthorynak olvasták az azóta eltűnt S.B.P.T. rövidítést — amelyet csak az utolsó összeírás szerzője idéz pontosan —, ahelyett hogy a címernek a kompozíció heraldikai bal oldalán elfoglalt helyéből kiindulva a helyes megoldásra, a *Sophia Báthory Principissa Transilvaniae* olvasatra gondoltak volna. Az 1758-as leltár kronosztichonjából kiderül, hogy 1751-ben a kastélyt valamennyire rendbe hozták és homlokzatát lemeszelték.

A kastély utolsó, történetinek tekinthető leírása Orbán Balázs tollából származik, aki még befejezetlenül láthatta a délnyugati szárny loggiáját és felfigyelt a kőfaragványok nagy számára. Az épület természetes védettségével magyarázta annak kedveltségét a fejedelemség utolsó évtizedeiben.³²

*

Forrásaink nem teszik lehetővé azt, hogy történetének különböző szakaszaiban külön-külön megvizsgáljuk, milyen volt a kastély lakóinak az élete. Lehetőségünk erre csak az 1684-es leltár kapcsán nyílik, amikor a kastélyt I. Apafi Mihály és Bornemisza Anna fejedelemasszony udvartartása lakja. Környezetük ugyan aligha vetekedhet Bethlen Gábor vagy II. Rákóczi György udvarának a sokszínűségével, mégis a kastély egyes részeinek, helyiségeinek a mindennapokban betöltött szerepéhez, így a két építetett fejedelem igényeit illetően is, csak ezek az adatok kínálnak fogódzót. Az idős Apafi Mihály lakószobája az északkeleti szárny emeletének középső, boltozatos és zárt erkélyes helyisége (26.) volt, amelyet hat falra akasztott szőnyeg, ballusztos lábú asztal és vinci fehér és zöld mázas kályha díszített. Nyári erkélye a kapu fölött nyílt, a szoba egyik oldalán a belső lépcsős *rekeszes palota* (27.), a másikon az *audienciás ház* (25.), a trónterem volt, ahol a fejedelem vendégeit fogadhatta. Kis karosszékekben foglalhatott helyet, míg látogatói, tanácsának tagjai egy-egy padszéken osztoztak. A keleti bástya felé nyílt a trónteremből a fejedelem *ebédlő palotája* (23.), amelynek zöld mázas csempével burkolt padlójáról már szót ejtettünk. Az egyetlen íróasztal meg a felsorolt padszékek csak részét képezhették a bútornak, amelynek reprezentatív darabjait, akárcsak a házoltított szőnyeget mindig a fejedelem ott-tartózkodása idejére szállították a helyszínre. A fejedelemasszony az északi sarokbástya csillagos boltozatú szobájában lakott (29.). A leltárkészítők szerint ott *kerekded és olosz lábú*, fiókos asztal, nyolc szőnyegtartó fogas és nagy deszkaágy találtatott. Ott őrizhették valahol a könyveit is, vallásos és világi tárgyú, szinte kizárólag magyar nyelvű műveket, a háziasszonykodáshoz

öröklött birtoka. *Abul-Feth idejében a 857. évben <1453> a nagy Bethlen István építette. Ha a királyok száz foldre jönnek, itt szállnak meg, máskülönbben régi székhelyük a fennebb leírt Gyulafehérvár. E palota nagy síkságon fekszik, négy oldalát a Kis-Szamos fogja körül, fellegvára semmi sincs. Ártalmatlan vár. Mérnöki tudomány szerinti épült, négyszög alakú s egészen téglából van; kívülről és belül, fenn és lenn háromszázhatvan díszes szobája van. Magas divánkháneja van, amelybe ha ezer ember bemegy is, egy sem mondja, hogy szűk a helyem. E divánkháne falára a festőmester sok történeti dolgot és eseményt írt fel, s ezt mind magyar írással írta. E divánkháne nyugati oldalára ötven erdélyi királynak történetét s minden királynak felavatását, lemondását és halálát írta le."*

³² I.m. 48—9.

szükséges kézikönyveket, köztük kéziratot szakácskönyvét is.³³ A bástya körüli helyiségeket a leányasszonyok (28., 30., 31.), a fejedelemasszony környezetében élő nemesi származású fiatal lányok lakták. A *rekeszes palotában* talált *cifra francia szalmakalap* meg az Alvinczi Péter szállásán leltározott *veres záros kis fejér paikaláda* mai emberi közelségbe hozzák az északi bástyaszoba lakóját. A *leányok háza pitvarában* (31.) orvoslásra, ételkészítésre használt, csomóba kötött s száradni tett növények lógtak. A fejedelemasszony lakosztályához tartozott még az általa használt *kis konyha* (32/a), valamint a *régi*, használaton kívüli *konyha* (32.). A délkeleti szárny egész hosszát a *hosszú* vagy *külső* palota (20.) töltötte ki. Lakodalmi pohárszék és a *muzsikások* számára készült emelvény bizonyítja, hogy különleges, ünnepélyes alkalmakkor, vigalmak idején használták ezt a helyiséget.³⁴ A déli bástya szobájában (21.) lakott 1684-ben — az emeleten egyedülként az udvartartás tagjai közül — a nagy hatalmú Teleki Mihály. Az emeleti folyosó funkciójáról szinte semmit nem árulnak el a leltárak: hat hosszú keresztalábú asztalból és egy hosszú karszékből állott a bútorzata 1684 januárjában, így arra gondolhatunk, hogy — alkalomadtán és ha az időjárás is lehetővé tette — a külső palota meghosszabbításaként használták.

A földszinti helyiségek sokkal zsúfoltabbak voltak: a keleti bástyában Alvinczi Péter (3.), a prefektus és ítélőmester, mellette pedig Nalánczi István (4.), a fejedelem főudvarmestere (?)³⁵ lakott. Az északi sarokbástya földszintjén (18—19.) Ghillányi Gergelynének, a fejedelemasszony húgának a szállása volt. A folyosó alatt volt az (al?)udvarmester³⁶ szállása (14—15.). Közös kéménye lehetett az emeleti régi konyhának és alatta a fehércipó-sütők házának (7.); mellette — délkelet felé — a fehércipó-sütők pitvara (6.), az északi bástya földszintjén pedig élésház volt (8.); átellenben az inasok (12.?), pohárnokok (11.), mellettük a komornyikok (10.) és szabók (9.) szállása; Ghillányiné szolgálói az északnyugati (17.), a prefektus és Nalánczi István szolgálói az északkeleti szárnyban (2.) laktak. Érdekes módon, az emelet két bástyaszobájának nem említik lakóját, holott az akkor már tizenkét esztendő II. Apafi Mihály Erdély választott fejedelme volt.

A pincék nagyobb része borospince volt; a praebendás pincékben az élelmiszereket tárolták, ott osztogatták az udvarnép napi élelmiszer-járandóságát is, amelynek legfontosabb tétele a hús, a bor és — az illető személy rangja szerint — fehér vagy közép volt. Mellettük volt a káposztáspince. A pincékhez sorolták a fejedelemasszony lakosztályához vezető lépcső alatti ecetesházat is.

A kastélyt körülölelő külső udvaron az őrség, az istállók, a nagy konyha, a gabonás és mosóház, Ghillányiné konyhája, valamint a vadtartó sövényrekesz helyezkedett el — fából, égetetlen téglából emelt vagy sövényből font és tapasztott, nem időtálló építmények.

A II. Rákóczi György német kertésze által kialakított lugaskert a kastélytól északnyugat felé terült el. A közepén, a négyszögletes táblák közös sarkában állott a nyolcszögletes, szabályos alaprajzon emelt, lépcsős és alápincézett filagória, amelynek bútorzata: három báboslábú asztala, karszéke és deszkaágya mutatja, hogy gyakran megfordultak ott az épület lakói. Erre utal az is, hogy Ghillányiné lakosztálya felől is, a fejedelemasszonyé felől is egy-egy falépcső vezetett az udvar konyha és kert felé eső

³³ Herepei János: *Bornemisza Anna fejedelemasszony radnóti könyvtára*. <Erdélyi Múzeum 47/1942. 483—492.> = *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. III. Szerk. Keserű Bálint. Budapest—Szeged 1971. 74—83. — *Magányújtémények Magyarországon. 1551—1721*. Könyvtártörténeti Füzetek. I. Szerk. Monok István. Szeged 1981. 121. — *Bornemisza Anna szakácskönyve 1680-ból*. Közzéteszi Dr. Lakó Elemér. Bukarest 1983.

³⁴ Tóth Ernő: *Hídvégi id. Nemes János naplója. 1651—1686*. I—III. Történelmi Tár 1902. 393. — Cserei Mihály: *Erdély története [1661—1711]*. Sajtó alá rendezte Bánkúti Imre. Budapest 1983. 177.

³⁵ Trócsányi szerint (*i.m.* 391.) Nalánczi István töltötte be ezt a tisztelet 1684-ben (1690-ig), de ennek ellentmondani látszik a *hoffmester uram szállására* vonatkozó másik utalás. L. a 36. jegyzetet.

³⁶ Talán az aludvarmesterről, Pernyeszi Zsigmondról van szó, vö. Trócsányi: *i.m.* 392.

részére. A kertben gyógyhatású növények, izsóp, zsálya, fehér és kék liliom, *több jó fűvek mellett egeres és tengeri szőlő fák, egyéb hasznos gyümölcsfák* zöldelltek.

A kastély vendégei valószínűleg a falu házaiban találtak maguknak hálólhelyet, de az udvartartás értelmiségi tagjai közül néhányan saját házukban éltek a kastély közelében: ott lakott Tofeus Mihály református püspök, Nagyar József udvari prédikátor, Menyhárt deák (?), azonkívül a fejedelem kántora és Köpeczi János, a fejedelem orvosa, akik ebben a korszakban a fejedelem közvetlen környezetéhez tartoztak.

A reneszánsz várkastély építéstörténete³⁷

A radnóti építkezések korai szakaszának konkrét emlékeit ásátások és falkutatás nélkül hiába keressük ma az épületben és környékén. A Bogáti család tagjai a XVI. század fordulóján bizonyára egymenetes, háromsejtű udvarházban laktak, amelyet leginkább a természet, a Maros árterületi mocsarai védhettek. Amikor az erdélyi fejedelemség vajúadásának viszontagságos éveiben ezt az épületet erősítették, akkor is megelégedhettek azzal, hogy körkerítéssel vegyék körül, amelynek a legfontosabb eleme egy felvonóhidás (?) kapu lehetett. Hogy ez a későbbi külső nagy udvar északkeleti részének keleti oldalán, a leltárak által megjelölt helyen állott, azt a Maros-révhöz vezető út magyarázhatja.

Fel kell figyelniünk a leltáraknak két vonatkozására: arra, hogy azok a régi házak romos kőfaláról, azaz a mai kastélyt övező régi épületek maradványairól szólnak a kastélyt körülölelő udvar északkeleti és északnyugati oldalán; ezt az információt látszik azután alátámasztani az a másik is, amely szerint a pincék legfontosabb, eredeti bejárata (34.) a mai falakon kívül, azoktól mintegy 4–5 méterre nyílik, így fölötté valamilyen korábbi, a kastély átalakításakor lerombolt épületet sejtethetünk. Ez a bejárat ugyanakkor a két mélyebb, északkeleti és északnyugati pinceszárnyal látszik egy idősné, és mindenképpen a várfalak védte udvarról kellett nyílnia. Kézenfekvő, hogy az együttes korai magját elsősorban ezekben az épületrészekben keressük. Továbbá, az utóbb említett két pinceszárny szerkezetén belül elkülönülni látszik az a rész, amelyet a mai kapu mellett, keletre nyílt külön pincegádon át lehetett megközelíteni. Ennek közvetlen szomszédságában, a kapualj alatt volt az ugyancsak különálló, a földbe mélyen beásott tömlőc. A XVII. század végén ezekhez külön bejárat vezetett, és sem egymással, sem a környező pincehelyiségekkel nem voltak összekötöttek. E pincerész fölött helyezkedik el a kastély legarchaikusabb boltozós helyiségsora (2–6.), köztük az eltérő — dongaboltozatu — 5/a helyisége, amelynek keskenyebb — 80 cm-es — délkeleti fala később emelt választófalnak tűnik az egységesen méteres vastagságú falakból álló szerkezetben. Minthogy ez a választófal csak a másik oldalán rátámaszkodó keresztboltozat előtt épülhetett, arra gondolunk, hogy — a pincékkel kapcsolatban megfigyelt eltérésekkel összhangban — a kapu fölötti, eredetileg összefüggő két

³⁷ A kastély építéstörténetének kutatásában, az eddig már idézettek mellett, a következő munkákat tartjuk a legfontosabbaknak: Kubinyi Ferenc—Vahot Imre: *Magyarország és Erdély eredeti képekben*, II. Darmstadt 1864. 124—5. — Balogh Jolán: *A renaissance építészeti és szobrászati Erdélyben*. Magyar Művészet 1934. 137. — Varjú Elemér: *Magyar várak*. Budapest é.n. 132. — Bíró József: *Chateaux de Transylvanie*. Budapest 1942. — Uő. *Erdélyi kastélyok*. [Budapest 1944] 47. — Sebestyén, Gheorghe-Sebestyén, Vasile: *Arhitectura renașterii în Transilvania*. București 1962. 41/130. — Ionescu, Grigore: *Istoria arhitecturii în România*. II. București 1965. 195. — B. Nagy Margit: *Reneszánsz és barokk Erdélyben*. Bukarest 1970. 24., 26., 61., 89., 102., 166., 278. — *Istoria artelor plastice în România*. II. București 1970. 164. — H. Takács Marianna: *Magyarországi udvarházak és kastélyok*. Budapest 1970. 39—41. — Balogh Jolán: *Influssi veneziani nell' arte della Transilvania*. Kny. = *Studi di storia dell'arte in onore di Antonio Morassi*. Venezia 1971. 173. — Uő. *Olasz tervrajzok és hazai későrenaissance épületeink*. = *Magyarországi reneszánsz és barokk*. Szerk. Galavics Géza. Budapest 1975. 78., 80. — Kovács András: *Szabályos alaprajzú, olaszbástyás várkastélyok Erdélyben*. = *Művelődéstörténeti Tanulmányok*. Bukarest 1980. 82—84. — Uő. *Construcții patronate de Gabriel Bethlen*. Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca 1984. — Sebestyén, Gheorghe: *O pagină din istoria arhitecturii din România. Renașterea*. București 1987.

helyiségben (5., 5/a) és szomszédjaikban (4., 6.) kell keresnünk a Bogátiak udvarházának a nyomait. A boltozatok elkészítése előtt ott a fentebb körvonalazott korábbi épület 5/a helyiségét leválasztották, és — az újonnan létrejött szerkezetben — talán bejáratí pitvarként, a pince és a padlás megközelítésére használták fel. Ezt az elképzelést látszik alátámasztani az *Invidia*-feliratos ajtókeret is, amelynek eredeti helye — a leltárak egybehangzó tanúsága szerint (F. V/1., V/4.) — a kapu fölötti (5.) helyiség északnyugati falában volt. Mint említettük, nézetünk szerint évszáma³⁸ korábbi, mint felirata, így feltétlenül a XVI. század harmadik negyedében keletkezhetett, noha a keret lemezek közé fogott negyedhengertaggal és pálcával díszített profilja nemcsak a XVI. század harmadik negyedében, hanem később is — még Radnóton is — előfordul. Keltezésünkkel egykorú analógiáit a beszercei evangélikus templom sekrestyeajtáján (1563) és a marosvécsi kastély másodlagosan elhelyezett, de 1555 táján készült keretén ismerhetjük fel. Az 1574-es évszámnak megfelelő keltezés alátámasztani látszik az is, hogy az évszámot felváltó későbbi, igényesebb felirat fanyar bölcselkedése még humanista pózként sem illik a kastélyt birtokló XVII. századi fejedelmekhez, sokkal inkább az épület ellenzéki szellemű korábbi tulajdonosaihoz, akik közül többen is joggal vélhették, hogy nekik nem kedveznek a törvények s így kiszolgáltatottjai irigy ellenségeik áskálódásainak. A fentebb körvonalazott folyamat, amelynek eredményeként ezeknek a termeknek a mai beosztása kialakult, így az ajtókeret elhelyezéseig, 1574-ig végbe kellett hogy menjen.

A kastély történetének következő, a Bogátiak birtoklása utáni szakaszában ezt az eredetileg három (?) helyiséget tartalmazó épületet délkelet felé bővítették, alakították tovább (2—6.). A belső tereket egységesen, kannelúras gyámokra támaszkodó, virágrozztás zárókövekkel díszített keresztboltozatokkal fedték, amelyeknek igen igényes és Erdélyben szinte egyedülálló hangulatot kölcsönöznek a felhasznált faragványok. A boltozatok szerkezetileg összetartozó, tehát egy idős gyámkövei és zárókövei, valamint a keleti bástyával szomszédos helyiségnek (2.) az előbbiekkal összhangban ugyancsak kannelúras fejezetű pilaszterekkel szegett ajtókerete kínál támpontot ennek az építkezésnek a keltezésére. Hasonló kannelúras gyámkövek Radnóton a református templom déli portikusának a keresztboltozatát tartják. A portikusban található ajtókeret azonban eltérő stílusú: háromszögű oromzat koronázza a szabályos, levéldíszes kimával szegett, alul befelé törő profilú keretet, amelyet — az oromzat címere, névbetűi és évszáma alapján — 1593-ban Kendi Ferenc készíttetett. Távolabbra tekintve, a kastélybeli gyámkövek analógiáit Kolozsvárott, a Filstich Lőrinc-féle ház (Főter 4—5. sz.) kapualjában ismerhetjük fel, amelynek boltozata az emelet ráépítésével lehet egy idős, és feltehetőleg a CKD monogramos tulajdonos 1591. évi építkezéseivel függ össze.³⁹ Hasonló gyámkövek tartják a marosillyei kastély ma is álló, valószínűleg 1582 táján épült sarokbástyájának boltozatát is. Ugyancsak a nyolcvanas évek kolozsvári keretein találkozunk a két vájattal díszített, keskeny pilaszterekkel is, általában triglifszerű, vájatos fejezetek társaságában: ilyen az 1585-ből való Híd utcai⁴⁰, valamint az 1586-ban készült N.I. monogramos, ötvösjelvényes ajtókeret.⁴¹ Az utóbbi más szempontból is megérdemli a figyelmünket: akantuszlevelekből komponált négyzetes és téglalap alakú rozettái igen közel állnak a radnóti boltozatok záróköveinek díszítéséhez. Annak ellenére tehát, hogy a kastélybeli ajtó sokkal egyszerűbb és a templomtól eltérő díszítésű, szerkezete és profilálása alapján mégis inkább Kendi Ferenc építkezéseivel kapcsolja azt az együttest, amely nyilvánvalóan megelőzte az emeletes és sarokbástyás várkastély koncepciójának a kialakulását.

³⁸ H. Takács (*I.m.* 229—30.) hibásan 1514-nek olvasta; vö. Kovács: *Szabályos alaprajzú...* 82/24. jegyzet. — Balogh (*Kolozsvári kőfaragóműhelyek...* 328.) véleménye szerint az évszám retrospektív jellegű a későbbi profilálás keretén.

³⁹ Balogh: *Kolozsvári kőfaragóműhelyek...* 143—5.

⁴⁰ Balogh: *i.m.* 159—61.

⁴¹ Balogh: *i.m.* 158.

Ebből a korszakból származhat az az akantuszdíszes, félköríves nyílású kerettöredék, amely ma az északkeleti szárny kapu fölötti helyiségének (5.) udvari falában szoborfülkévé alakítva található. Eredetileg azzal a "kis kerék" ablakkal lehet azonos, amelyet az 1713-es leltár emleget (F. V. 2.). Ez az északolasz eredetű ablaktípus annyira elterjedt Erdélyben, hogy eredeti alakját ismerve sem biztos, hogy pontosan keltezhető lenne. Mégis, az akantuszeveles motívum gyakorisága a helyiségsor díszítésében és a keretnek a boltozat tengelyében elfoglalt helye alapján feltételezhető, hogy az ablak egy idő óta általa megvilágított belső kialakításával.

Kendi Ferenc építkezéseire vonatkozóan nincsenek adataink, radnóti birtoklásának a kezdetét sem ismerjük pontosan. Az eddig előadottak alapján mégis valószínű, hogy amikor 1585-ben a havasalföldi vajda és kíséretében Franco Sivori genovai nemes nyolc hónapon keresztül Radnóton, nála vendégeskedett, a fejedelmi tanácsúr már újjáépített és jelentősen kibővített kastélyában fogadta őket.⁴² A radnóti református templom szépítésével kapcsolatos adatok alapján feltételezhetjük azt is, hogy a kastély bővítése éppen úgy, mint a templom iránti gondoskodása is, csak 1594-ben, a kivégzésekor szakadt meg.⁴³

Az épület további bővítésének folyamatát a pincékben figyelhetjük meg. Az északkeleti és az északnyugati szárny alatt húzódó mélyebb pincesornak a bástyás átépítés koncepciójának a kialakulása előtt el kellett készülnie, mert a bástyapincék — a keleti kivételével — a magasabb járószintű délnyugati és délkeleti pincesorhoz igazodnak. Ez azt jelenti, hogy még a bástyás elképzelés körvonalazódása előtt az északkeleti szárnynak is létre kellett jönnie, lehet, úgy, hogy korábban különálló épületeket foglaltak a kastélynak ebbe a legszélesebb szárnyába. Erre utalhat a már említett különálló pincelejárát is. Az említett megfigyeléseken kívül az északnyugati szárny keltezésére nincs támpontunk. A két korábban különálló épülettömb összekapcsolása azonban a XVII. század elején következhetett be. A leltárak ugyanis egybehangzóan tanúsítják, hogy a keleti bástyával szomszédos (7.) helyiségének, a kastély mai lépcsőházának nem volt boltozata, tehát szerkezetében is különbözött az általunk Bogáti- és Kendi-építkezésnek tekintett előbbiekétől. Délkelet felől azon az ajtón át lehetett megközelíteni, amelynek keretéről a 6. helyiség leírásakor már szóltunk. Ennek az előbbiekétől eltérő, kimás-lemezes profilálású, frízében hengertagos ajtókeretnek az elhelyezésekor nem vették figyelembe a boltozat tengelyeinek elrendezését, és aszimmetrikusan a középső gyámkő alá szorították, magasságát pedig egy, a mainál alacsonyabb, korábbi járószinthez igazították. A járószint változására a 4. és 5. helyiség között kialakított háromfokú lépcsőre vonatkozó információkkal összhangban csak utóbb találunk magyarázatot, akkor, amikor — legkésőbb II. Rákóczi György építkezései során — a mai kapualjat kialakították. Minthogy a belső udvarra vezető kapura szükség sem volt mindaddig, amíg a várfalak határolta területen zárt belső udvar nem létezett, a kapualj kialakítását ugyancsak a négy sarokbástyás, belsőudvaros koncepció megvalósulásához kell kapcsolnunk. A mai északnyugati szárnyat alkotó földszinti — a leltárak szerint — boltozatlan terem sor létrehozása ezt az elképzelést mindenképpen megelőzte. Az említett ajtókeret profilálása, amelyhez hasonlóval Radnóton még a délkeleti szárny földszintjén, az északkeleti szárnynak pedig az emeletén találkozunk, keskeny kimájával és a frízében megjelenő hengertaggal inkább XVII. századi építkezésre utal, bár ezt az igen elterjedt formát a XVI. század végi Erdélyben is ki lehet mutatni: a fogarasi vár lakóépületének emeletén Báthory Boldizsár 1594-et megelőző építkezéseiből származnak azok a frízükben széles és lapos hengertaggal díszített oromzatos keretek, amelyek révén ez a kerettípus Erdélyben jelentkezik. Legszebb, 1598-ban készült példánya pedig Kolozsvárott, Filstich Péter egykori házában található. A radnóti ajtókeret azonban sokkal közelebb áll a XVII. századi fejedelmi építkezéseken feltűnő társaihoz. Így a bővítés a XVII. század második-

⁴² Pascu, Ștefan: *Petru Cercel și Țara Românească*. Sibiu 1944. 221. — Balogh: *i.m.* 329., 383.

⁴³ Balogh: *i.m.* 329.

harmadik évtizedéig is elhúzódhatott.⁴⁴ Következésképpen úgy fogalmazhatnánk, hogy ezt a két korai épülettömböt, amelyeket közös pinceszintjük alapján nagyjából egy időseknek tekinthetünk, a XVII. század elején, a bástyás elrendezésű kastély kiépítése táján egyesítették.

Ezzel tulajdonképpen eljutottunk ahhoz az építkezéssorozathoz, amely három építtető, Péchi Simon, Bethlen Gábor fejedelem és II. Rákóczi György akaratából, megszakításokkal 1617-től lényegében az 1650-es évekig tart, és a kastély mai alakjának tekintetében meghatározó jelentőségű.

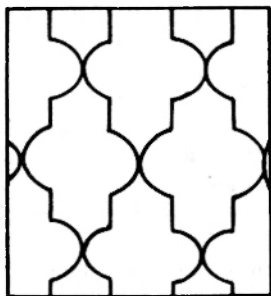
A ránk maradt kevés forrás tükrében Pécsi Simonnak csak az építkezési szándékait tudjuk hitelt érdemlően bizonyítani (F.I.). Esetleges építkezéseire — amelyekre meggyőző érveket, forrásadatokat nem sorakoztathatunk fel — meggondolkoztató párhuzamot kínál a radnóti várkastély és a balázsfalvi kastély⁴⁵ történetében mutatkozó hasonlatosság. Bagdi György 1534-ben épült balázsfalvi rezidenciájának a XVII. századi átalakítása után ugyanis nem találkozunk az addigi változatos elnevezésekkel. Míg korábban udvarháznak, kőtoronynak, kőháznak nevezik az épületet, éppen Péchi Simon ott is jelentéktelenül dokumentálható építkezései következtében válik egyedülivé a *castellum* elnevezés a kancellárral pereskedő Bagdi és Örvendi rokonok szóhasználatában.⁴⁶ Elképzelhető tehát, hogy Péchi Simon a radnóti kastély bővítését nemcsak tervezte, hanem el is kezdte. Az építész és a kőfaragványok kivitelezőinek tekintetében azonban nem lehetett nagy különbség a fejedelem és kancellárjának az építkezései között, a kancellár nyilván szerényebb igényeit pedig homályba borították a fejedelmi megrendelő elvárásai. A radnóti kastély szerkezetében megfigyelhető változások így csak arra elégségesek, hogy fenntartva Péchi Simon esetleges építkezéseinek a lehetőségét, a Bethlen Gábor által 1626-ban kezdeményezetteket próbáljuk körvonalazni.

A forrásokból megállapíthatjuk, hogy a munkálatok a téglavetéssel és az alapozógödör elkészítésével indultak. Bizonyos tehát, hogy Bethlen Gábor 1626-ban megindult építkezései újabb, önálló alapozást kívánó épületrészeket ragasztottak a régi együtteshez. A pincék eltérő mélysége, ami az újabb épületrészek eltérő alapozásával magyarázható, nagyjából körül is határolja ennek a korszaknak az építkezéseit: a keleti bástyáé kivételével minden bástyapince, valamint a déli bástyához kapcsolódó két épületszárny alatti pince járószintje közel 1,5 méterrel sekélyebb, mint az északkeleti és északnyugati szárny alatti, az eltérő szintek között pedig lépcsők közbeiktatásával oldották meg a közlekedést. Az így kialakított új pincesor bejárata a belső udvar délkeleti oldalán nyílt. Ez mindenképpen hozzáépítést jelent; ugyanakkor lehetetlen nem felfigyelnünk arra, hogy a bástyák szerkezete, méreteik és formájuk — a kivételesen mélyebb pincéjű keleti esetben is — azonos. Feltételezhetjük tehát, hogy a bástyás koncepció egyetlen bővítés, az 1626-os eredményeként született. A különböző szinteken elhelyezett bástyák arra is utalnak, hogy a kastély továbbépítéskor csak a keleti bástyával szomszédos, már boltozott pincéhez kellett igazítani az újonnan hozzáépített bástyát is (különben nem maradt volna hely a bejárat számára); a többi bástya esetében ez a megkötés nem zavarta az építőket, vagy azért, mert az északi bástyával szomszédos korábbi pincehelyiség, akárcsak a fölötté hűződő földszinti, síkfödémes volt, s magasságát különösebb erőfeszítés nélkül változtatni lehetett, vagy pedig mert az épületnek ezt a részét éppen a bástyás elrendezésbe tagolt régi épületek összekapcsolására alakították ki. Az északnyugati szárny régi járószintje megmaradt: 1684-ben (F. V. 1.) a nyugati veteményeskert felől lépcső

⁴⁴ Az északnyugati szárny szenvedte meg leginkább a XVIII–XIX. századi beavatkozásokat. K. Sebestyén József 1927-ben készült rajza bizonyítja, hogy a magtárrá alakított szárny belsejében három szintet különítettek el. Az alsó traktust pedig már korábban, a ma meglévő földszinti boltozatok kialakításakor kétmenetessé építették át. Így — falkutatás nélkül — aligha lehetséges a leltárak tükrözte XVII. századi beosztás rekonstruálása.

⁴⁵ Kovács: i.m. 84–5. — Uő: *Castelul din Blaj la sfârșitul secolului al XVII-lea*. Ars Transilvaniae 1/1991. 107–13.

⁴⁶ Kovács: i.m. 110.

16. Olaszkorsós (?) reneszánsz téglapadló rekonstrukciója.

vezetett az északnyugati homlokzaton álló tornáczra, amelyről azután négy lépcsőfokon kellett *leereszkedni* a pitvarba (16.); ugyancsak lépcső küszöbölte ki a szintkülönbséget a túlsó oldalon (6.) az emeletre vezető lépcső pihenőjéig. Kézenfekvő a következtetés, hogy az északi bástya és a hozzáilleszkedő — korábbi — északnyugati szárny viszonylatában a változtatást a bástyás, emeletes elrendezéssel kialakított új helyzet követelte meg.

A kastély bővítésében a lényeges mozzanatot a fedelmi reprezentáció 1626 utáni elvárásai képviselték, amelyek legfontosabb eleme a kastély befogadóképességének a jelentős növelése volt. E bővítések, amelyek a bástyák, valamint a délnyugati meg a délkeleti szárny felépítését, azaz a kastély négyszögének a kialakulását

eredményezték, egyértelműen az 1626-ban elkezdett munkálatokhoz kapcsolhatók.

Az épület belsejében ekkor kialakított új közlekedési rendszer vizsgálata megkönnyíthetné dolgunkat a keltezés tekintetében. Ha arra gondolunk ugyanis, hogy az átalakításokkal emeletes épületet hoztak létre, akkor a tervező építésznek két új feladattal kellett megbirkóznia: az egyenletesen kialakított traktusokban kellett szintenként megoldania a közlekedést, ugyanakkor meg reprezentatív külső és "szolgálati" belső lépcsők révén kellett a szintek között összeköttetést biztosítani. A leírásokban szereplő és csupán megközelítőleg rekonstruálható rendszer azonban éppen a bonyolultságával bizonyítja, hogy az 1684-ben rögzített helyzet különböző időben keletkezett képződmények együttese, ezek szétválasztása is, szerepük meghatározása is nehézségbe ütközik.

A földszinti közlekedés legfontosabb eleme a tizenegy "columnákon" nyugvó, bábos mellvédű, mennyezetes, féltetős (magas)földszinti folyosó, amelynek egyik feljárata a kapualjtól jobbra, délkelet felé, az északkeleti szárnyhoz ragasztva nyílt, tulajdonképpen a délkeleti és délnyugati szárny előtt húzódott és az északnyugati szárnyhoz ragasztott másik feljárónál ért véget (a 2., 9—10., 13—17. helyiség udvari oldalán) úgy, hogy a délnyugati szárny tengelyében, a Köpeczi Sebestyén József által 1927 előtti állapotában megörökített kis lépcsőházban kapcsolódott a délnyugati szárny oldalában az emeletre vezető boltozott (?) külső lépcsőhöz. A folyosónak tehát tulajdonképpen csak a feljáróit ragasztották a két régebbi épületszárnyhoz, az lényegében az újonnan alapozott épületrészek előtt húzódott. Az udvar északi sarkában állott egy olyan pihenő, amelyre a kapu felől és amelyről az emeletre vezetett az északnyugati szárnyhoz ragasztott másik lépcső. A fejedelem szobáját (26.) egy harmadik, belső lépcsőn át (5/a) is meg lehetett közelíteni, amely a rekeszes palotán (27.) át vezetett. Ennek a lépcsőnek azonban nem volt udvari feljárata.

Az udvari nagy folyosó keletkezésének idejére az alapozás által megkülönböztethető korú szárnyak mellett még egy körülmény utal: "olaszkorsó formára vetett" téglákkal volt kirakva, éppen úgy, mint a kastély keleti bástyájának a földszinti helyisége (3.), 1684-ben a fedelmi prefektus, Alvinczi Péter szállása. A téglákat egy végtelen mustra egymásba illeszkedő, szimmetrikus felépítésű, ismétlődő elemeiként kell elképzelnünk. Talán azonos formájúak azzal a karéjokkal bővített körvonalú padlótéglával, amely éppen a radnóti református templomból került az Erdélyi Múzeum-Egyesület Gyűjteményébe.⁴⁷ Az 1684-es leltárnak ez az adaléka megerősíteni látszik azt az elképzelésünket, hogy a bővítés rendjén először elkészült épületrészeket díszítették ilyen padlóval, s mivel tudomásunk szerint Erdélyben máshol nem fordul elő, arra is gondolhatunk, hogy importból származó termékkel állunk szemben, amelyet később már nem tudtak

⁴⁷ Az időközben eltűnt téglával kapcsolatos információ a radnóti származású dr. Nicolae Vlăsău-tól, az Erdélyi Történeti Múzeum azóta elhunyt osztályvezetőjétől származik.

beszerezni. Talán ezek azok a "padlókövek", amelyeket Péchi Simon küldött 1620 elején, letartóztatása előtt a Felvidékről Erdélybe.

Az egy időben elkészült keleti bástya és a folyosó megerősíti a déli bástyához kapcsolódó két szárny keltezését is, hiszen nélkülük a folyosónak nem lett volna létjogosultsága. A délkeleti szárny egyetlen faragványa — amely csupán újszövetségi fogantatású disztichonos feliratának⁴⁸ tartalma miatt nem illik a kastélyt átépítő fejedelemhez, de szombatos kancellárjához sem — típusában egyrészt a 6. helyiség, másrészt pedig az emelet ajtókeretével (26.) rokonítható, másodlagos helyén található, így a kastély más részéből is származhat.

Az emeletre vezető két külső lépcső közül a nagy folyosóról a délkeleti terem sorhoz vezető tűnik fontosabbnak, ennek a megoldása azonban különbözik az udvari folyosó bábos korlátú, oszlopos, párkányos szerkezetétől. A kőből készült lépcsőfokoktól eltekintve, zöldre és veresre festett farostély határolta, karjai is fából voltak. A leltárakban nem esik szó sem oszlopkorról, sem pedig bábos korlátról. Nézetünk szerint ezek az eltérések, de a kis lépcsőház közbeiktatása is arra vallanak, hogy későbbi — nem Bethlen-kori — fejleménnyel van dolgunk.

A fejedelemasszony lakosztályához vezető másik külső lépcsőnek a szerkezetét igen nehéz a leltárak szövege alapján elképzelni. Az bizonyos azonban, hogy — a földszinti folyosóhoz hasonlóan — bábos korlát határolta az udvar felől, pihenője kőoszlopokon állott, s csak emeleti tornácának bábos mellvédje készült fából. Arra gondolunk tehát, hogy ez lehetett az eredeti elképzelés szerinti reprezentatív emeleti lépcső vagy ezt alakították ki még az építkezés megszakadása, 1629 előtt.

Az északkeleti szárny emeletének két boltozatos helyisége ugyancsak Bethlen Gábor építkezései során keletkezhetett. Minthogy ezeknek a helyiségeknek a válaszfalai nem egyeznek földszinti megfelelőikkel, felépítésük csak amazok boltozatainak az elkészülte után vált lehetővé.

Bethlen Gábor építkezéseinek azonosításához segíthetnek hozzá az oromzatos ablakkeretek is. Noha, mint láttuk, hasonló oromzatos kapuzatot 1593-ban már Kendi Ferenc is állíttatott, annak profilja a szárkővön befelé tört, ezeké, Bethlen Gábor más építkezéseihez hasonlóan, törés nélkül szalad le a könyöklőre. A XVII. századi építkezésekhez kapcsolja őket az oromzat alatti frízben feltűnő hengertag is. Bizonyítható kapcsolatuk a gyulafehérvári palota hasonló ablakaival, amelyeknek méreteit és vasalását mintaként tűzték a besztercei mesterek elé, ugyancsak nyomós érvet szolgáltat arra, hogy az alvinci, dévai, gyulafehérvári ablakkeretekkel együtt, ezeknek a kereteknek nagy részét is Bethlen-korinak tekintjük.⁴⁹ Bizonytalanság azonban itt is adódik, mivel hasonlóak a két Rákóczi György fejedelem görgényszentimrei építkezésén is előfordulnak. Ezek az ablakok Radnóton a délnyugati szárny földszintjén, az északkeleti és az északnyugati szárny emeletén, valamint a bástyák emeletén találhatók. Az adott elrendezésben ezek az ablakkeretek jelölhetnék Bethlen Gábor befejezetlen építkezésének a határait: akkor épülhettek az emeletükön boltozott bástyák, akkor alakíthatták ki legalább az északkeleti és északnyugati emeleti homlokzatot és elkészülhetett a két új épületszárny földszinti helyiségsora is a hozzáragasztott árkádos folyosóval együtt. Ez az ablaktípus az emeletre jellemző, a délnyugati szárny földszintjén beépített két keretre bizonyára más sors várt volna, ha az építkezések nem szakadnak meg.

A Bethlen-kor építkezéseinek van még egy vonatkozása, ami magára vonja a figyelmet: 1629-ben a radnóti udvarbíró vörös és sárga festéket rendelt Besztercéről, amivel Radnóton a *kőfal külső pártázatát* szándékoztak díszíteni (F. II. 20.). Ez jelenthette egyszerűen az elkészült homlokzat koronázó párkányát, amely mindenképpen kész kellett hogy legyen, ha már a tető zsindelyfedelének elkészítéséhez rendelték a szeget

⁴⁸ Lk 1,20—63. Vö. Walter, Hans: *Lateinische Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters in alphabetischer Anordnung*. T. 4. Göttingen 1966. Nr. 28. 435.

⁴⁹ Kovács: *Szabályos alaprajz*... 83.

és hívták a besztercei ácsokat, de gondolhatunk a nagy fejedelem építkezéseit annyira jellemző olaszfokos pártázatra is.

A reneszánsz várkastély történetének utolsó, általunk dokumentálható szakasza az immár négybástyás, emeletes kastély építésének a befejezése és díszítése maradt. II. Rákóczi György az atyjától örökölt, megkezdett építkezéseket szorgalmasan tovább folytatta, saját építkezései közül Radnótra vonatkozik a legtöbb adat. A munkálatok jellegével kapcsolatosan meggondolkoztató, hogy a fejedelem és kísérete éppen az építkezések idején hónapokat töltött az amúgy sem túl tágas épületben.⁵⁰ Így nem könnyű elfogadni azt a szakirodalomban meghonosodott nézetet, hogy II. Rákóczi György és velencei építészje teljesen átalakították a kastélyt. Ha a felhasznált építőanyag mennyiségét nézzük, akkor a Besztercéről rendelt téglák és tetőfedő cserepek viszonylag csekély mennyisége hasonlóképpen kisebbszerű, befejező munkálatokról árulkodik. A kezdettől fogva megindult faragottkő-szállítmányok ugyancsak arra utalnak, amire a kolozsvári képirók kiküldése: a nagyjából elkészült szerkezetnek a belső kialakítása és díszítése lehetett soron. Tekintetbe kell vennünk azt is, hogy a fejedelem reprezentációs igényei nem Kornis Zsigmond, az előző tulajdonos, hanem inkább a kastély átépítését kezdeményező Bethlen Gábor fejedelem elvárásaival kívántak versenyre kelni. Így — véleményünk szerint — ebben a korszakban öltött végleges formát a fejedelmi reprezentációt szolgáló emeleti helyiségsor — az *új paloták* —; kialakították a belső közlekedés újabb, a fejedelmi pár igényeinek megfelelő rendszerét, és átalakították az épület bejáratát. A leltárak tanúsága szerint az emeleten két különböző szerepet betöltő helyiségsor jött létre: az egyik a fejedelem, a másik a fejedelemasszony kényelmét és reprezentációját szolgálta. Az eltérő szerepet betöltő északnyugati, illetve északkeleti és délkeleti szárny között az összeköttetést a délnyugati szárny folyosója kellett hogy biztosítsa, a két lakosztály reprezentatív előcsarnokaként. Megközelítése viszont szükségessé tette a hozzávezető lépcső kialakítását is.

Az egész délnyugati szárnyat elfoglaló loggia motívuma, a hozzávezető lépcsővel együtt Sárospatak felé mutat, ahol I. Rákóczi György életének utolsó éveiben alakították ki a loggiát, amely a palotaszárnyat a Vörös-toronnyal összekötötte s biztosította ugyanakkor az utóbbi megközelítését az udvar felől.⁵¹ Amíg azonban Sárospatakon, később Keresden és Bethlenszentmiklóson is oszlopos, árkádos, Sárospatakot kivéve, balluszteres mellvédű megoldásokkal találkozunk, a radnóti folyosó eltér tőlük félköríves, díszítetlen, tömör mellvédre támaszkodó három-három nagy *ablakával*, amelyeket a külső homlokzaton egy-egy kisebb ablak, az udvar felől pedig a lépcsőfeljárati és egy ablak (?) fogott közre. Ez a nyílászáró 1684-ben terazzóval burkolt padlójú, nyitott fedélszékes, tágas, mintegy 7 x 20 m-es folyosót világított meg. Két lépcső közé fogva, az emeleti *palotáknak* ez az igazán reprezentatív előcsarnoka mintha kiiktatódott volna a kastély életéből. A leltár szövegének rá vonatkozó részletei ugyanakkor az üresség és a befejezetlenség érzetét sugallják: lehet, hogy ez csak a januárban készült leltár tükrözte, a telidőt és az elhagyottságot jellemző állapot, de az is elképzelhető, hogy az évtizedek múltával nyilvánvalóvá váltak ennek a túlságosan is nyitott térnek a hátrányai is, mindenesetre túlzónak érezzük a szakirodalomban vele kapcsolatban megfogalmazott értékeléseket. Befejezetlenségére utal az is, hogy amíg a kastély emeleti szobáit egységesen hatszögletű téglákkal rakták ki, amelyek előképe a fejedelmi ebédlő (23.) zöldmáz, ugyancsak hatszögletű téglákkal kirakott padlója lehetett, ennek az amúgy is dísztelen folyosónak öntött padlója volt.

II. Rákóczi György építkezéseihez tartozhat a fejedelmi lakosztály zárt erkélye is, amelynek a mintáját a fejedelem szüleinek gyulafehérvári (?) és sárospataki építkezésein kereshetjük.

⁵⁰ i.m. 83/40. jzet.

⁵¹ Détshy Mihály: "Perényi-loggia" vagy "Lóránffy-loggia"? A sárospataki várkastély loggiájának az építéstörténete. Építés — Építéstudomány 4/1973. 51—93.

A kastély korabeli faragványai közül kiemelkedik a kapualj két egykori kerete, amelyeket az építetők címerai és feliratai díszítettek. Ha elfogadjuk a címerkő formájából adódó kézenfekvő következtetést, hogy eredetileg mindkettőt háromszögű oromzat koronázta, akkor meglepő a hasonlóságuk a fejedelemsasszony szívének bizonyára igen kedves, 1592-ben készült somlyai kapuval. A megmaradt címerkő a két kapu bármelyikét díszíthette (F. V. 2., 4.), kidolgozásában leginkább id. Rákóczi György Gyaluból származó és most Kolozsvárt (Egyetem u. 8.) található címerkővel rokonítható.

Az építész lehetőségeit korlátozó adottságok leginkább e kapuzat elhelyezésén ütköznek ki: a lábazatot tulajdonképpen a pincék szintjén töri át ez a kis gyalogkapu, s hogy elférjen, meg kellett emelni a földszinti helyiségek földemsorát. Azok az ellentmondások, amelyek II. Rákóczi György radnóti építkezéseit jellemzik, itt is kiütözköznek: az alacsony kapualj, amely azután ugyancsak szűkre szabott udvaron át vezetett a viszonylag magas és meredek emeleti lépcsőn át a kastély "palotasorához", megalkuvások, a meglévő építészeti környezethez való kényszerű alkalmazkodások következménye, amelyek nem az építész szerényebb tehetségét, hanem a körülményeket jellemzik. Igazán ezek tükrében válik egyértelművé, hogy a radnóti építkezéseknek ez az utolsó szakasza már nem sokat alakíthatott a kastély külső képén, mert a korábbi építkezések erősen korlátozták az építész mozgásterét.

Az épület öröklött szűköségét bizonyára fedettette belső gazdagsága, szőnyegekbe öltöztetett falai, porumbáki üvegtányérokából álló ablakai, amelyeket a fejedelem és a fejedelemsasszony szobáiban kristálytáblák, importból származó síküveg-lapok múltak felül. A reprezentatív helyiségeket alvinci habánok készítette fehér és zöld, vagy csak zöld mázú, csipkés — áttört — faragású kőlabakon álló kályhák s mindenekelőtt a faragott és festett, aranyozott díszítésű kazettás mennyezetek ékesítették. A bástyák boltozatát díszítő falfestmények közül egyetlenegy említ meg az 1684-es leltár: az északi bástyában, a fejedelemsasszony szobájában (29.) a kékre festett boltmezőket aranyos csillagok ékesítették. A keleti — aranyos-zöld — bástya (24.) boltozatát e két szín kombinációja uralhatta, az 1713-as leltár szerzője *zöld színnel ékesítettnek* mondja. Ő figyelt fel a trónteremnek (25.) és a fejedelem *házának* (26.) állatalakos falfestményeire, amelyeknek az analógiáit — e szűkszavú leírás alapján — éppen úgy kereshetjük a Bethlen Gábor korabeli gyulafehérvári fejedelmi palota falfestményeiben, a váradi palota földszinti termének stukkódomborműveiben, mint a Rákócziak sárospataki kastélyának festészeti dekorációjában.⁵²

Az épület mainál jóval magasabbra szarvazott fedelén vigyázó filagóriák, a szélkakasok ragyogó gombjai és az akkor ritkaságnak számító, teljes egészében cserepezett tető vörös ragyogása hívta fel a látogató figyelmét arra, hogy a kastély ura Erdély fejedelme. A városi környezetben is ritkaságnak számító harangos toronyórát a délkeleti oldalon külön, a haranglábakhoz hasonló építményen helyezték el.

A várkastély mesterei

Bethlen Gábor szabályos alaprajzú, olaszbástyás kastélyait bizonyíthatóan Giacomo Resti vernai (Como vidéki) építész tervezte. 1615-ben kerülhetett a fejedelem udvarába, nevével először 1617-ben találkozunk. Ő tervezhette az alvinci, a balázsfalvi és a radnóti kastélyt is. Bizonyos, hogy ő volt a váradi palota tervezője, és erdélyi tevékenységének bizonyoságaként kell értékelnünk a csíkszeredai Mikó-várat éppúgy, mint a Lázárok

⁵² Kovács András—Toca, Mircea: *Adalékok a váradi fejedelmi palota építéstörténetéhez.* = *Művelődéstörténeti Tanulmányok.* Bukarest 1979. 107—115. — Balogh Jolán: *Varadinum. Várad vára.* Művészettörténeti Füzetek 13/1. Budapest 1982. 61. — Uő.: *Questions de la peinture murale de la Renaissance tardive en Transylvanie — A későrenaissance falfestészet kérdései Erdélyben.* Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts — A Szépművészeti Múzeum Közleményei 53/1979. 105—114., 281—285.

szárhegyi várkastélyát. Művészete az olasz cinquecento építészet Baldassare Peruzzi, Sebastiano Serlio és Giacomo Barozzi da Vignola képviselte vonulatában gyökerezik, noha sokarcúsága mögött inkább az úttörő nagyokat követő olasz építésznemzedék által közvetített és továbbfejlesztett elméleti traktátusok rajzainak eklekticizmusa villan meg. A radnóti alaprajz bástyáinak bekötése leginkább a gergyószárhegyihez hasonlít, és végső soron Baldassare Peruzzi terveire vezethető vissza⁵³, de választását mindkét helyen a korábbi épületek megléte is indokolhatja. Az általa tervezett épületek mindenikén feltűnnek az oromzatos, a frízükben hengertaggal díszített ajtó- és ablakkeretek, és elsősorban az ő esztétikai elveit jellemezik az *olaszfokos* pártázatok is.⁵⁴

Az építkezés folytatására II. Rákóczi György korának legfontosabb építésze, a Venetóból származó Agostino Serena kapott megbízatást, aki egyebek között Sárospatakon, Görgényszentimrén, Kolozsváron, Kőváron, Gyulafehérvárott és Gyaluban dolgozott. Nevét s az építkezés vezetésében betöltött szerepét a kastély kapujának zárókövére vésett felirat őrzi.⁵⁵

A tervek kivitelezésének nehézségeit a fundátorok megosztották a kőfaragókkal, kőművesekkel, ácsokkal, asztalosokkal, téglavetőkkal, akiket mi alig ismerünk. A kolozsvári és beszercei mestereknek a forrásokban fel-felbukkanó neve nem kapcsolódik azonosítható munkához. Az egyetlen személy, akinek a nevéhez valamilyen alkotás is kötődik, az a KTM névbetűs mester, akinek monogramból képzett kőfaragójegye a nyugati bástya egyik oromzatos ablakának a szemöldökkövén bukkant fel. Az általunk ismert kolozsvári mesterek közül ezek a névbetűk az 1614–16-ban emlegetett Kőműves Takács Mátéra, vagy fiára (?), az 1638 és 1655 között tevékeny Mártonra utalhatnak.⁵⁶ Amennyiben ez az ablakkeret a Kőműves Takács Márton műve lenne, akkor a nyugati bástya ablakait csak később, II. Rákóczi György korában helyezték el. Vele együtt dolgozott Radnóton Ács Mihály (1635–1651 között aktív), Csillag Mihály (1647–1655 között aktív), Horváth Bálint (1625–1655 között aktív), Kis András (1634–1656 között aktív), Kőműves Bálint (? 1651–1655 között aktív) és Mihály (1651), valamint Rác János (1651).⁵⁷ A kolozsvári kőfaragás hagyományait is illusztráló tevékenységük az előző nemzedék mestereinek, köztük a Horváth Bálint apósaként emlegetett Diószegi Istvánnak és a már említett Takács Máténak a munkásságára nyúlik vissza. Mellettük még számos, azonosíthatatlan mester dolgozhatott Radnóton, nemcsak az említett két város fiai, hanem a közeli Segesvár és Medgyes, a távolabbi Kőhalom, Brassó és Szeben polgárai, akiknek a neve az általunk megvizsgált, meghatározott levéltári anyagban nem bukkanhatott fel.

A leltárak fényében növekszik meg a kolozsvári képművészek radnóti tevékenységének a jelentősége (F. IV.). Hangsúlyoznunk kell azonban velük kapcsolatban is, hogy nemcsak ők, hanem más központból származó képművészek is közreműködhettek a kastély festett díszítésének az elkészítésében. A forrásainkban említett Képművész János, István és Márton közül a két utóbbi a kolozsvári céh atyamesterei, akiknek neve a fogarasi, görgényszentimrei, örményesi és sárospataki építkezésekkel kapcsolatban fordul elő. Munkájuk — céhszabályaik szerint — csak a falfestményekre terjedhetett ki, mert a festett mennyezetek az asztalosok tevékenységének a körébe estek.

⁵³ Erdélyi tevékenységére és feltételezhető művészi kapcsolataira vonatkozóan vö. Kovács: *Szabályos alaprajzú...* 89–92. — Balogh: *Varadinum...* II. 355–359. — Balogh: *Velencei hatások...* 83.

⁵⁴ B. Nagy Margit: *Reneszánsz pártázatok.* = *Reneszánsz és barokk Erdélyben.* Bukarest 1970. 60–72. — Kovács: *i.m.* 92.

⁵⁵ Balogh: *Varadinum...* II. 379–393. — Balogh: *Velencei hatások...* 85–87.

⁵⁶ Kovács: *Construcții...*

⁵⁷ *Uo.*

Függelék

Az alább következő adatok közzétételében kétféle rendszert követtünk: a kastély építésére vonatkozó számadáskönyvi adatokat — a kiadási hagyományoknak megfelelően (Kelemen Lajos, Herepei János, Balogh Jolán munkáit követve) — betűhíven, a hangértékeket jelölő átírásban és a rövidítések kurzivált feloldásával közöljük. Ugyanígy járunk el az építkezésekkel kapcsolatos, a beszercei tanácshoz intézett mandátumok esetében is. Az V. fejezetben közzétett leltárakat az Erdélyi Múzeum-Egyesület által követett átírási rendszer szerint modernizáltuk. Saját megjegyzéseinket, kiegészítéseinket <>-ben közöljük, a kihagyott vagy olvashatatlan szövegrészeket []-lél jelöljük.

I. Péchi Simon építkezései

1620. febr. 5. Attak *Bíró Uram hagyásából* az cancellárius cseh-olos németi alá: cőt szánat hat-hat eökeörrel Tordáig [...]. Állami Levéltár Kolozsvár <a továbbiakban: KvÁLvt.> Kolozsvár Város Levéltára <a továbbiakban: KvLvt> Számadások. 15a. kötet, XXI. fasciculus, 55. l. < A továbbiakban csak a számokat idézzük. >

febr. 8. Jutta Radnótról cancellárius uram zolgáia [...]. KvLvt Számadások. 15b. IX. 9.

febr. 9. Ráffael Mártonnak cancellárius uram szolgájának salus conductussa lévén, az keövek eleiben megyen Hunyadig [...]. KvLvt Számadások. 15b. IX. 9.

febr. 14. Cancellárius uram szolgájának, Ráffael Mátyásnak < ! >, az pádimentum keövekkel vagyon, *Bíró Uram hagyásából* attam [...]. KvLvt Számadások. 15b. IX. 10.

febr. 14. Cancellárius uram számára vizsnek pádimentum keövet Tordáig [...] < 3 szánnal és 18 ökörrrel >. KvLvt Számadások. 15b. IX. 149.

II. Bethlen Gábor fejedelem építkezései

1. Bethlen Gábor — Beszterce tanácsához. Bodola várában, 1626. ápr. 26. KvÁLvt. Beszterce Város Levéltára <a továbbiakban: BLvt> 54/1626. < az egyes darabok levéltári jelzetét azóta, amióta a 70-es években használtam őket, többször is megváltoztatták. Azonosításuk a kelet és a fennmaradt régi számozás alapján lehetséges. >

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Radnóthi sok építetwknnek szükségére, elégséges téglá vetésére iobbáginak nem érkedhetvén, másunnat kel szwkségképpen az téglá vetőket teöbítewnk. Hwségteknek azért kegielmesen és igen serio parancziolliuk, ez levelwnket vévén, mindgiárást tíz ió téglá vetőket kwlđgiön Radnótra udvarbíránkhoz, szwkséges építetwknre való kézeöletekben a' miat meg ne fogiatkozzunk. Secus non facturi. Datum in castro Bodola die 16. Aprilis 1626. Gabriel mppria.

2. Bethlen Gábor — Beszterce tanácsához. Radnót, 1626. július 1. BLvt 87/1626.

Radnóthi házaink éppeöletére készítendő téglák vetésére kegyelmes requisitionk szerint hűségtek várossából boczáttat téglá vetőök találának megh itt léteönkben alázatos keöneöörgések által, jelentvén, <hogy> már sok időtől fogván lévén itt az téglá vetessen és <kérvén, hogy> takarodásra eöket haza boczátnának; megh tekintvén niavaliásoknak méltó instántiaiokat, nem akariuk, hogy az munka csak szintén eö raitok fordullion megh; hadgiuk annak okáért és parancholliuk kegyelnessen hűségteknek, ez mostani itt leveö téglavetők heliében boczásson más rendbeli niolcz téglá vetőket ide Radnótra, mert addigh eöket, eleöttünk álló éppíteteseönk fogiatkozására, mégh azok ell nem érkeznek, haza nem boczáttathatiuk. Secus non facturi. Datum in castro nostro Radnóth die 1. mensis Julii anno domini 1626. Gabriel.

3. Bágyoni Pál Deák, radnóti gondviselő — Beszterce tanácsához. Radnót, 1626. július 4. BLvt 90/1626.

Generosi, prudentes ac circumspecti domini honorandissimi. Servitorum meorum paratam commendationem. Az mi *kegyelmess* urunk eő felsége mostan it létében jgen serio parancholá, hogy *kegyelme*teknek megh *írván*, hogi *kegyelme*tek mindgjárást minden késedelem nélkül 8. ió tudós téglá vetőket kwlde, mivel ő felsége az téglá vetést az aratáson is continuáltatni akarja. Eő felsége is *kegyelme*teknek demandalt feleőleők, melliet mi (!) *kegyelme*teknek mykk (!) megh *kwltem*, *kegyelme*teket felette kéreöm, mennél hamaréb, úgi mint éiel-nappal kwltest-kwlgye s olly mesteőrőket kwlgyeön penigh, kik az téglá vetésbe tudósok legjenek, alioquin nem acceptalom, seőt, ha mi raita esik, senkire ne vessen. Mostan is eő felsége igen neheztelt én reám, hogj eféle tudatlanokat acceptaltam s it az wdőt cziak heába teöltik s az fizetést is heába vezik fel. Ugian superabundanter kérem *kegyelme*teket, hogi *kegyelme*tek menélj hamaréb kwlgye el eőket s iókat kwlgyeön, ennek uthánna fizetések iobadon lézen. Ex Radnót, 4. Julii 1626. Prudentium ac circumspectarum dominationum vestrarum servitor paratus Paulus Litteratus Bagioni. P.S. *kegyelme*teket szeretettel kérem, mindgjárást kwltest (!) kwlgye az Téglá vetőket, mert eő Felsége, bizoniosan tudom, megh haragzik.

4. Debreczeni Tamás, fejedelmi prefektus — Beszterce tanácsához. Gyulafehérvár, 1626. július 16. BLvt 96/1626.

Prudentes ac circumspecti domini, amici mihi observandissimi. Salutem et servitii paratam commendationem. Az mi kegielmes Urunk ő fölsége biradalmához való kegiességéből Radnóton az minemő épületet rendelt föl állattatni, annak fundamentomát in initio futuri mensis Augusti feöl akarja vettetni, s mivelhogi eléb annak kezdetit szintén bizoniossan nem tudtam, én is minden szwksegből nem providealtam még, úgi az minth kívántatnék, de hogi valamiből illjen hertelen is fogiatkozás ne legien és az igiekezetben is tartozás, *Kegyelme*teket kérem és eő fölsége nevével intem is, hogi a' mikor az Radnóthi Tisztartó megh találtatja feleőle, onnét az *kegyelme*tek várasából adasson neki *kegyelme*tek 70 ásót és 40 kapát, *kegyelme*teket ez levelemben assecuralom, hogi az fundamentom feölvetése el uégeződvn és az zerszámot zekerekre rakatván, yó gondviselés alat minden káár nélkül megh kwldeöm *kegyelme*teknek s affölöt, ebbeli ió akaratját *kegyelme*teknek nagjod dologból meg is hálálom. Ezzel éltesse Isten sokáig yó egészségben *kegyelme*teket. Datum Albae Juliae, die 16. Julii 1626. Prudentium ac circumspectarum dominationum vestrarum amicus ad serviendum Thomas Debreczenj.

5. Bágyoni Pál Deák — Beszterce tanácsához. Radnót, 1626. július 20. BLvt 102/1626.

Generosi, prudentes ac circumspecti domini observandissimi. Servitorum commendationem. Ez el múlt napokban *irtan* volt *kegyelme*teknek valami ásó és kapa feleől, meli levelembre *kegyelme*tek énnekem cziak igen keőnjw és vékoni válazt ír, mint ha cziak magam dolga volna, én *kegyelme*teknek az magam dolgáról nem vagiok méltó írni, de bizoni az eő felségére nézendő dolgokban kwldeömben kellene *kegyelme*teknek providealni. Igj *kegyelme*tek nem(!) nekem, hanem eő felségének gratificalodnak. Praefectus Uramtól ez órába jutván újob levelem, eő *kegyelme* paranczollia, hogj solicitalliam *kegyelme*teket, im én most is *kegyelme*teknek írok s kéreöm, hogj az negiven ásó, negiven kapa a datu praesente ad 25. Julii it legyen, mert ha *kegyelme*tek ide nem kwldei, én oka ne legjek. Én mindgjárást eő felségének megh írom. Illien kiczin dologban én *kegyelme*teknek kárát nem kívánhattam, hanem az árrát mindgjárást megh *kwltem* volna. Imár az *kegyelme*tek ió akaratia, (!) én valameli városban írtam, mégh ili hazontalanul válazom nem joët, holot nem magam dolga, én is el lehetnék a' féle gond nélkül. Tharczia megh Isten *kegyelme*teket ió egészségben. Ex Radnót, 20. Julii 1626.

Generosae dominationis vestrae servitor Paulus Litteratus Bagiony mppria.

Az Praefectus Uram eő *kegyelme* levelet ennek előtte *kegyelme*teknek megh *kwltem*, de az ásó, kapa feleől 18. Julii *kwltem* *kegyelme*teknek az ő *kegyelme* levelet.

6. Bágyoni Pál Deák, radnóti provisor két elismervénye 20—20 db régi ásóról és kapáról, amelyeket a besztercei tanács küldött Radnótra. 1626. július 25. és augusztus 1. BLvt 107/1626. és 113/1626.

7. Bethlen Gábor a besztercei főbíróhoz és tanácsához. Radnót, 1626. aug. 9. BLvt 116/1626.

Datum ex castro nostro Radnott die 9. mensis Augusti anno 1626.

8. Bethlen Gábor — Beszterce (és más törvényhatóságok) tanácsához. Bánffyhunrad, 1626. szeptember 4. BLvt 133/1626.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis sincere dilecti, salutem et favorem nostrum. Mivel Istennek engedelmebeől immár utunkra indultunk, itthon való sok, kwlömb-kwlömb féle dolgainknak véghez vitelére parancziolatot adtunk erdélji praefectusunknak, de tudván, hogy hwségtek nélkwl dolgainkat végben nem viheti, hadgjuk és igen serio, sub gravi animadversione parancziollyuk hwségteknek, valamikor és valami dolgaink végett meg nevezet praefectusunk hwségteket requirallja, meg ne fogiatkoztassa semmiben. Secus non facturi. Datum in oppido nostro Banffi huniad die 4. Septembris anno domini 1626. Gabriel mppra.

9. Bágyoni Pál provisor — Budaki Márton besztercei főbíróhoz. Radnót, 1626. szeptember 5. BLvt 134/1626.

Prudens ac circumspecte domine, servitiorum meorum semper paratam commendationem etc. Az *kegyelmed* levelét megh adák quinta die Septembris, melyben *kegyelmed* kértt azon, hogj az szeőlő szedéssen hazza bocziáttanám <az itt dolgozó mesterembereket>, *kegyelmed* megh bocziásson, én bizony megh nem merem próbálni, mert eő felsége most is eatenus errössen megh paranchiolá Colosváratt, hogi valamégh a' hidegh ki nem szorítt, mind addigh vettessem <a téglát>. Az egéz aratáson sem cessalt uram a' téglá vetés, maga bizony az szegénségnek sok kárára esett. Mostan uram, kétt persona jeött téglá vettni vala (!), mint expedialta *kegyelmed*. De caetero prudentem dominationem vestram foeliciter valere desidero. Datum ex arce Radnótt quinta 7bris 1626. Circumspectae dominationis vestrae amicus benevolus Paulus Bagioni provisor mppria.

10. Debreczeni Tamás prefektus — Budaki Márton besztercei főbíróhoz. Gyulafehérvár, 1626. november 16. BLvt 161/1626.

<Egyebek között:> Bátosi Tóból Radnóti hal tartóban szállítandó halak dolgában, az mint ma irtam, *kegyelnetek* segítségét megh ne vonnia, *kegyelmesen* requirallia eő felsége abban való *kegyelnetek* segítségét.

11. Debreczeni Tamás prefektus — Beszterce főbírájához és tanácsához. Gyulafehérvár, 1627. január 5. BLvt 1/1627.

Minekélőtte urunk ő felsége országából kj indolt volna, Radnóton, Balásfalván és egiéb heleken ugian nagi és derekas épöleteket kezdetett, az melljeknek véghez viteléhez, Isten kikeletet adván érnwnk, miérthogi lécz- és sindel zegh ugian sok záz ezer kívántatik, irtam volt ő fölségének feldőle, hogi honnét keölliessék szerét tennem, s ő fölsége csak azt adá válaszul, hogi *kegyelneteket* és az töb várasokat requirálnam róla, holot eő fölsége ugian maga rendelte el is, hogi mellik váras minémő zeget és menit csináltasson s *kegyelnetekre* húz ezer lécz zeget és eötven ezer sindel zeget rendelvén, hogi abban fogiatkozás ne légien, *kegyelneteket* eő fölsége nevével intem és magaméval szeretettel kérem, hogi az ő fölsége dispositioja szerént, följeb meg nevezet számú zegeket *kegyelnetek* készítesse megh, úgi hogj ad l-m <diem> futurae mensis Martii okvetetlen velek it lehessenek, holot [...] sok épölet sindelezetlenül állván, ha hátra maradás lenne az épöleten, méltán *kegyelneteknek* tulajdoníthatnék. [Bányák faggyúval való ellátásáról.] Datum Albae Juliae die 5 Januarii anno 1627. Amicus servire paratus Thomas Debreczeni mppria.

12. Debreczeni Tamás prefektus — Beszterce tanácsához. Gyulafehérvár, 1627. április 8. BLvt 57/1627. Részlet.

Urunk eő fölsége radnóthi házának az minémő építését meég tavalj eőszszel indítatot, most már az iő időn miérthogi ismégh ugian derekassan és feles kézzel hozzá akar kezdeni, az feles mívekhez sok téglá is kívántatik, meljből is, hogj fogiatkozás ne légien, paranczolá *kegyelmesen* ő fölsége, hogi *kegyelnetektől* is mindgjárást tíz téglá vetőköt vitetnék. Eő fölsége nevével azért intem is, magaméval szeretettel kérem *kegyelneteket*, hogi semmi sem késleltetvén, az ő fölsége *kegyelmes* paranczolatja szerént kwlđgjön *kegyelnetek* tíz téglá vetőköt Radnótra, de azt *kegyelnetek* ne halaszsa, annál kevésbé el ne mulaszsa.

13. Bágyoni Pál Deák — Beszterce tanácsához. Radnót, 1628. május 20. BLvt 32/1628. Részlet.

Kelleték uram, *kegyelneteket* requirálnom illen dologból, mivel Istennek *kegyelmes* providentiajából immár az téglá czinalóságot keztwk, a data praesente ez előt egj holnappal, az miképpen az tavali eztendőben, ígj most is imár az rend *kegyelneteken* lévén egj holnapra, *kegyelnetek* okvetetlen 10 téglá vető emberöket kwlđgjön ad diem 27. Maii ide Radnótra, hogi

azoknak it nem létek mia felette nagj fogiattkozásá eő felségének az téglá czinálásból ne légjen. Instructioem szerint illendő fizetések it megh lészen, értékre hoz <z>a azonképpen. [...]

14. Bágyoni Pál Deák — Beszterce tanácsához. Radnót, 1628. május 30. BLvt 38/1628. Részlet.

Az mi nagj ob dologh állot én eleőttem uram, úgj mint az téglá veteők dolga, kit sollicitaltam, arra semi válast *kegyelnetek* nem íra, ha tuttam volna, eő felségét találtam volna megh feleőlle s eő felsége, tudom, *kegyelneteknek* demandalt volna, de az wdő késeő lévén hoz <z>a, úgj írtam volt *kegyelmednek*, *kegyelmedékett* meg is kereöm, azon *kegyelnetek* akár cziak válast írion, hogj eő felsege előt mentegessem magamatt, avagj taláam elégh mentség az, hogj *kegyelnetek* semi válast nem teőth.[...] Ex Radnóth 30. Maii 1628. Generosae, prudentium ac circumspectae dominationum vestrarum servitor paratus Paulus Litteratus Bagioni mppria.

15. Bágyoni Pál Deák — Budaki Márton besztercei bíróhoz. Radnót, 1628. október 4. BLvt 69/1628. Részlet.

Kegyelmedet, mint ió akaró, beczülletes zomzéd uramatt akarám idején praevenialnom levelemmel, mivel az téglásoknak it számok zinte ki telik, kik az eseős időnek mivolta miat igen keveset dolgoztanak (de arról nem tehetnek). Keözwlleők, ime, négyget hasza bocziátottam. *Kegyelmedet* felette igen kérem, hogj kwlgiön ió idején másokat ezek helyekben, kiket állathassak az dologhoz ió idején be, ezeket is innet bocziátthassam haza, *kegyelmednek*, mint ió akaró beöczülletes zomzéd uramnak megh zolgáalom.

16. Sebessi Boldizsár számadócédulája. 1629.február 15. BLvt 33/1629.

Anno 1629 die 15. Februarii Attam vassat praefectus uram commissiojából Beszterczére az radnóthi urunk eő felsége háza ablak szerszámajnak czinálására, mellyet ugian Radnótra kel administralniok kohi <Vaskoh> vassat attam az besztercezej lakatos mester ember kezében az száz húsz fontos másával három más <á>t: id est centenarium 3.

Hunjadj vassat is attam az száz fontos másával ketteőt: id est centenarium 2.

In summa eött mása vassat attam Beszterczére, font szám vagion ez eött másában librum numerus 560.

Datum Albae die et anno supra notato Balthasar Sebessi omnium operationum serenissimi principis magister.

17. Ciko Miháli — Beszterce tanácsához. Gyulafehérvár, 1629. február 16. BLvt 34/1629.

Az *kegyelnetek* ide küldet lakatos a el érkezen, ki az radnóti eő felsége házai ablakinak való zerszám vasaira az vasat el vigye. Ím azért praefectus urammak parancsolattia szerént adattam kezéhez eött mása vasat, kettei hunyadi mása, hárma vas chohi másákkal vadnak mérvén, magának az lakatosnak az ablakokat megh mutogattattam, megh mérettem velle, hogj minémweknek legyenek veszszei, pántyai, fordítóí, sarkai etc. *Kegyelmed* azért szorgalmatosan czináltassa vellek, hogj mennél hamaréb készülljenek megh. His prudentem ac circumspexam dominationem vestram bene valere desidero. Datum Albae Iuliae die 16. Februarii anno 1629. Prudentis et circumspectae dominationis vestrae servitor paratus Michael Ciko.

18. Bethlen Gábor — Beszterce tanácsához. Fogaras, 1629. március 30. BLvt 62/1629.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram: Radnóthi éppwletwnkeőt akarván continuatlatnunk, annak okáért hadgiuk s paranczollyuk serio, hogj radnóthi házunkhoz minden holnapokon, ot való udvarbíránk instatiájára tíz-tíz jó téglá vető embereket kwdlgjön hwségtek, olj instructioval penigh, hogj edgyik az másikot ki váltván, abban semmj fogjatkozás ne légjen. Secus non facturi. Datum Fogarasini die 30. Martii anno domini 1629. Gabriel.

19. Bethlen Gábor — Beszterce főbírájához. Datum in castro nostro Radnóth die decimaquinta Junii anno domini 1629. BLvt 102/1629.

20. Radnóti Mihály vécsi tisztartó — Beszterce főbírájához. Vécs, 1629. június 16. BLvt 103/1629.

Zolgálatomat aiánlom *kegyelmednek*, mint ió akaró uramnak, álgia meg lsten *kegyelmedet* mjnden iovaival, mind az *kegyelmed* kedves házza népével egietemben. *Kegyelmed* meg boczásson, az estve hoszák az <Bágyoni> Pál uram levelét, melljben írja eő *kegyelme*, hogj be külgjek, *kegyelmednek* írjak, hogj veres festéket hozassak. Ím, uram, kültem két forintot huszon

eőt pénzt, *kegyelmed* vétessen egy forintra veres festéket, de nem mjnjumat, sárga festéket is, de czjak olljant, hogy az kőfal pártázássát festik meg velle körül, huszon eőt pénzével gálicz követ vege *kegyelmed*, az léczszeget, mjnt vötte *kegyelmed*, azt is írja meg *kegyelmed*, az festéket is, mint vezi fontiát, hány font lészen, írja meg *kegyelmed*. Meg boczásson *kegyelmed*, hofi illen gjakorta kel *kegyelmedet* bússítanom, de, uram, kétellen vagiok velle, *kegyelmed* is paranczolljon, énn is solgálok *kegyelmednek*, mjnt ió akaró uramnak. Tarczja meg Isten *kegyelmedet* ió egésségben. Datum ex Vécj 16. Junii 1629. Generosae dominationis vestrae servitor paratus Michael Radnotj mppria.

21. Bágyoni Pál Deák — Beszterce főbírájához. Radnót, 1629. június 16. BLvt 104/1629

Ím, az téglaveteők[et?] haza bocziátottam, de urunk eő felsége ezében vévén, hogy cziak niolczan vadnak, én reám is felete igen haraguvék, de kíválképpen *kegyelmed*ekre. Kérem annakokáért *kegyelmedet*, mint énnekem jó akaró zomzéd uramat, *kegyelmed* minden késedelem és haladék nélkül kwltest-kwlgien tíz téglaveteőket, hogy az eő felsége dóga (!) ne procrastinaltassék, melljet az mi kegmcs urunk eo felges [...]képpen, minden *kegyelmességgel*; énis megh zolgálok *kegyelmed*eknek. Isten *kegyelmedet* tarczja megh jó egésséghele. Datum in castro radnothiense 16. die Junii 1629. Generosae, prudentis ac circumspectae dominationis vestrae amicus et servitor semper paratus Paulus Literatus Bagioni mppria.

22. Bethlen Gábor — Beszterce főbírájához, tanácsához. Radnót, 1629. június 16. BLvt 105/1629.

Radnóthi házunkon való mindennapj szwkséges építésekre immár áts mester emberek beövebben kévántatván, hwséghteknek *kegyelmesen* és serio parancziolliuk, ez levelwnket vévén, mingiárast hatt ió áts mester embereket minden szerszámokkal, ighen sietséggel kwlgeön Radnóthra, itt való udvarbíránkhoz, eleöttwk álló dolgokhoz láthassanak hozzá, munkáiokról megh fizetewnk. Secus non facturi. Datum Radnott, die 16 Junii anno 1629. Gabriel mppria.

23. Bágyoni Pál Deák — Beszterce tanácsához. Radnót, 1629. június 29. BLvt 114/1629.

Generosi, prudentes ac circumspecti domini observandissimi atque honorandissimi. Post servitiorum meorum paratam commendationem, kívánok úr Istenteől *kegyelmed*eknek ió egésséggett és minden keövánta iókat megh adatni etc. Mivel az dologh it igen sieteő, semmi úton it az szeghynséggel el nem erköszünk, már léczezni kellene az házat. Hanem kwlđők egy nahány forintot, *kegyelmed*eket kéreöm mindgjárast ezen vétessen lécz szegett. Ím, embereömett is bocziátottam, de az *kegyelmed*ek segétsége s ió akarattia nélkwl annak az megh vétele nem lehet. [...] Mindezőkről *kegyelmed*ekteől ió válast várok, tarczja megh az úr Isten ió egésségben *kegyelmed*ekket. Datum ex Radnót 29. <19. ?> Junii 1629. Generosarum dominationum vestrae servitor paratus Paulus Literatus Bagiony mppria.

24. Bágyoni Pál — Beszterce főbírájához. Radnót, 1629. július 15. BLvt 134/1629.

Uram, én innen a' két téglá veteőt haza bocziátam, mivel beteges állapotioik mia semmit sem dolgozhatnak. *Kegyelmedet* kéreöm, kwlgeön másokat mind ezek s mind az töbi helyet, kik it vadnak, mert havok el teölt. Tharczja megh Isten ió egésségben *kegyelmedet*. Datum ex Radnót, 15. Julii 1629. Generosae, prudentis et circumspectis dominationis vestrae servitor paratissimus Paulus Literatus Bagony <!> mppria.

25. Bágyoni Pál — Beszterce főbírájához. Radnót, 1629. augusztus 14. <?> BLvt 154/1629.

Generose, prudens ac circumspecte domine mihi honorandissime. Post servitiorum meorum paratam commendationem, kívánok az úr Istentől *kegyelmednek* minden iókat, ió egésséggett megh adatnj etc. Nílván vagion *kegyelmednél*, eő felsége *kegyelmesen* paranczolt volt oda az *kegyelmed*ek városában ablak ráma és ajtók czinálása felől, melibeől az aztalos ad oculatam egy aítót s egy ablak rámát ide ys hozot volt. Immár az olta nem tudhatom, meli aránt vagion az dologban az aztalos. Item, az lakatosoknak is Feyérvaról praefectus uram ő *kegyelme* adatot volt 5 mása vasat, ajtó, száár, pánt és egjéb ablak instrumentumoknak megh czinálásara, az is mi arant legjen az dologban, nem tudhatom. Ezek felől énnekem írion minden bizonist<!>, hogj referálhassam eő felségének. Péntz is attam volt az aztalosoknak f. 25, értvén a' dolgot, ha teőb szwkséges, abból sem lézen fogiatkozás. Tharczja megh Isten ió egésségben *kegyelmedet*. Datum ex Radnót 14 <?> Augusti 1629. Generosae, prudentis ac circumspecti dominationis vestrae

servitor paratus Paulus L(iteratus) Bagioni.[P.S. Küldjön a fejedelem számára körtét is, mert szűken van a friss gyümölcs.]

26. Ferencz Deák, vécsi udvarbíró — Beszterce főbírájához. Vécs, 1629. augusztus 19. BLvt 156/1629.

Zolgálatomat ajánlom *kegyelmednek*, mjnt ió akaró uramnak, álgya megh Isten *kegyelmedet* bódogh <!>, ió zerenczjés, hoszu étellel kívánsága zerént, *kegyelmedhez* tartozókal egjetemben. Radnóti udvarbíró *uram* íra egi levelet, hogj *kegyelmednek* írnek, <hogy> urunk eő felsége radnóti háza épületjre tísz forint ára léczy zegh megh zeörzésében *kegyelmed* lene segítségel. Azért *uram*, az paszmosi bírótól kültem f. 10., *kegyelmednek*, mjnt ió akaró uramnak, megh zolgáloom, *kegyelmed* legyen segítségel neki, had vehessen tísz forjnt ára léczy <!> szeget felette sietségel kel, urunk eő felsége js ez jeöveő czjöteör(tö)kön <augusztus 27.> Radnóton lézen. Tarczja megh Isten *kegyelmedet* ió egészéghben sok eztendejgh bódogul. Írtam Veczebe <!> die 19. Augusti 1629. *kegyelmednek* ió akaratal zolgál Ferencz deák mppria.

27. Bágyoni Pál — Beszterce főbírájához. Radnót, 1629. augusztus 22. BLvt 159/1629. Részlet.

Tovább *uram* Maxai Bálint Deák uramat, mivel eő *kegyelme* közelbik oda, *kegyelmednek* városához, küldettem be Szűcz Péterteől bizonios szükséges dolgoknak végben vitelére, látogatására. *Kegyelmed* azért adgion bizonios emberét (!) mellé, járja fel az asztalosokat, lakatosokat, látogassa meg, hánj ablak ráma kész és miczioda forma, az lakatosok is menire való vas szerszámot czínáltak, mert eő felsége igen solicialt feleőlle, had tudgiam informálni és certificalni eő felségétt. [...] Datum ex arce Radnót die 22 Augusti anno 1629. Paulus L. Bagioni.

28. Radnóti Mihály, vécsi udvarbíró — Beszterce főbírájához. Vécs, 1629. augusztus 31. BLvt 164/1629.

Szolgálatomat aiánlom *kegyelmednek*, mint ió akaró uramnak, álgya meg Isten *kegyelmedet* mjnden iovaival, mind az *kegyelmed* kedves hásza népével egjetemben. Továbá *kegyelmed* *uram* meg boczásson, mostan hozák <Bágyoni> Pál *uram* levelét, mellben írja eő *kegyelme*, hogj mjngjárt be külgek *kegyelmedhez*, őo felsége számára hat ezer sendelj szeget hozassak, azért <!>, *uram*, *kegyelmed* parancziollja megh az czjgánjoknak, hat ezért alkudgjék megh *kegyelmed*, írja megh *kegyelmed*, az árra mj léssen, mingjárt meg küldöm s az szeget el hozattom. Az mellj tíz forintot essőben <elsőben> kültem volt léczygre, aban maradt volt két forint, azt is adgya oda *kegyelmed* sendeljzegért, *kegyelmed* meg boczásson, hogj bússítom *kegyelmedet*, én *uram*, írni kételen vagjok, *kegyelmedet*, mjnt uramat kérem, mentől hamaréb czjnjáltassa meg *kegyelmed*, igen sietve kellene, meg zolgáloom *kegyelmednek*. Tarczja meg Isten *kegyelmedet* ió egészéghben sok eztendeig. Datum ex Veci 31. die Augusti 1629. Generosae, prudentis dominationis vestrae servitor paratus, Michael Radnotj.

29. Bágyoni Pál — Beszterce tanácsához. Radnót, 1629. szeptember 10. BLvt 169/1629.

*Kegyelmednek*ne akarom értésére adnom, az meli ide való instrumentumokat otth az *kegyelmednek* városában eő felsége *kegyelmes* parancziolatiából czínáltak, úgy mint ajtókat, ablak ráamákat, zárokat, pántokat, sarkokat etc. az aztalos uraim és lakatos uraim, eő felsége *kegyelmesen* új paranczolt feleőlle, hogj mindjárást az ajtókat, ablak ráamákat az aztalos mesterek ide hozzák *kegyelmednek* szekereket adván aláiok, az lakatos mesterek penig, az minémű instrumentumokat czínáltanak, eőket Feyérvára vigjék, hogj ot praefectus *uram* ő *kegyelme* megh láttván s megh mérvén, contentáltassanak rólla, az aztalosokat it contentáloom magam. *Kegyelmednek* kerem, *kegyelmednek* ez szerint külgye el mind Feyérvára, mind ide. Tharczia megh Isten *kegyelmedet*et jó egészéghben. Datum ex Radnót 10 Septembris 1629. Generosarum, prudentium ac circumspectarum dominationum vestrarum servitor paratus Paulus Literatus Bagionj mppria.

30. Debreczeni Tamás — Beszterce főbírájához. Gyulafehérvár, 1629. október 19. BLvt 182/1629.

Prudens ac circumspecte domine amice honorandissime. Salutem et servitii mei paratam commendationem. Az áczioakat az *kegyelmed* írássa szerént haza bocziátottam, jm kétt mása vasat is kwldéottem teőlleök, az melybeől sendely szegekett kel verni eő felsége számára; *kegyelmedet* azért intem eő felsége nevével, *kegyelmed* mingjárást veressen sendely szegeket a' kétt mása vasból, úgy verjék pedigh, hogj minden mása vasból, egygykből-egygykből harminczkétt ezer

sendely szeget verjenek. *Kegyelmaned* pedig az sendely szegnek el készítésével semmit ne késsék, mert ighen serio az dologh; mígh eő felsége megh jeő, el kellene addigh kézwlni. Egyéb városokra is mindenfelé kwldöttem vasakat, az melybeől sendely szegeket verjenek. In reliquis dominationem vestram florentem valere cupiens. Datum Albae Juliae die 19. Octobris 1629. Prudentis et circumspectae dominationis vestrae amicus servire paratus Thomas Debreczenj.

<s.k. utóirat> Két hétre, *uram*, az sendelzegh it legien, mert az után semmire kell, ha lézen és eő felségének kedvettlenségére esik, mindenik városra kellett <levelet/vasat?> kwldenem. Az Radnótra meneő aztalosoknak miveket meg láttván, fizetésekről új contentáltatom, hogj megh elégeznek velle, az ajtókeret és ablak tokokért az eleőt is nem ió informatiótól eset volt, hogj czak egi-egi forintot adatom az aytóktól.

31. Brandenburi Katalin — Beszterce főbírájához és tanácsához. Gyulafehérvár, 1630. január 7. BLvt 3/1630. Részlet.

Az Istenben boldogul niugovó, minden dícziretes emlékezetet méltán érdemleő zerelmes uram dispositiójából, mivel Radnót <ot> elébbi jószágával nemzetes nagságos Kornis Zsigmond hívünknek resignáltuk a' res mobilist onnét ide, lakó helliwnkre, Feiérvárra kellene szállítatunk, de az jószág sokáig is nem bírna el hordásával, hwségteket requirálluik *kegyelmesen*, <hogj> zékiből jó kézwlettel ne neheztellien eöttven jó ereős kasos zekereket hat-hat lowával vagj niolcz-niolcz eökrével készíttetni és mingiárast Radnótra kwldeni, mindenik szekéren húsz-húsz sák is lévén, hogj a' minémw élést elébbi ott léveő udvar bíránk, Bagioni Pál hívwnk el akar ide szállítatni, az temetés eleőt kwldesse be ide, hwségtekteől *kegyelmesen* vesszswk [...] Catharina mpp.

P.S. Az zekereket penigh hwsegtek akkora kwlgie el Radnótra, a' melly napra Bagjoni Pál hívwnk tudósítja hwségteket.

III. II. Rákóczi György építkezései

1649

XI. 22. Urunk parancziolattiára *Bíró Uram* küldvén három kőmíveseket Radnótra [...]. KvLvt Számadások. 26. kötet, V. fasc., 329.

1650

X. 22. Bályoki Szénási Péter fejedelmi prefektus említi a fejedelem radnóti tisztartója, Doczi Mihály nevét. BLvt 68/1650.

1651

II. 16. Viznek urunk zámára keöveket *Bíró Uram Parancsára* adtam eökeör szekereket aláya tizet Radnóthig [...]. KvLvt Számadások. 27. II. 214.

III. 29. Gyulafehérvár. I. Rákóczi György — Beszterce főbírájához. BLvt 12/1651. Annyi kőművest küldjön — oda, ahol szükség lesz rájuk —, amennyit az olasz fundáló, Serena kér majd.

IV. 15. Kegielmes urunk kívánsága szerint *Bíró Uram Parancsára* küldöttem az colosvári kőmíveseket Radnótra [...]. KvLvt Számadások. 27. II. 218.

IV. 21. Érkezék Radnotról praefectus uram két embere [...], küldvén eöket keömívesek feleől *Bíró uram*hoz levelekkel [...]. KvLvt Számadások. 27. II. 45.

IV. 22. kegielmes urunk kívánván keömíveseket Radnóthra [...], adtam egy 8. eökrű szekeret aláyok [...]. KvLvt Számadások. 27. II. 219.

IV. 29. Ismét *kegyelmes* urunk parancziolattiát hozván, hogj három keömíves ithon még is el bút volt, ketey legény, [...], harmadik Czillagh Mihály, hogj *Bíró Uram* mingiárt külgie alá eöket Radnóthra [...]. KvLvt Számadások. 27. II. 219.

V. 2. Az mi *kegyelmes* uruknak radnóti udvarházhoz való plével borított vitorláknak 's gomboknak első rendbeli le vitelére, vetettem egy szekeret niolez eökeörrel [...] Radnóthig [...]. KvLvt Számadások. 27. V. 62.

V. 10. Az radnóthi castellyához az mi *kegyelmes* uruknak az hátra maradott vitorlák, pléh gombok [...] alá adattam két szekeret Radnóthig [...]. KvLvt. Számadások. 27. V. 62.

VI. 3. Urunk eő *nagysága* hivatván alá Radnótra Keömíves Mihált, Rácz Jánost, ez két keömíves mesterek alá [...]. KvLvt Számadások. 27. II. 222.

VI. 9. Az olasz fundalót küldven urunk Szamos Úy várra [...] Adtam hat lovas szekeret aláya, melliet Szamos Úyvárról vissza nem boczátván, vitte <Uzdi>Szempéterre, onnét Radnótra, megh viszontagh ide [...]. KvLvt Számadások. 27. II. 228.

VII. 3. Az mi *kegyelmes* urunk parancziolattiából az kolosvári képírókat kelletvén Radnótra, az uj palotáknak megh írására le küldeni [...]. KvLvt Számadások. 27. V. 67.

VII. 30. Dragos István [...] iú <Al> Giógiról urunktól, hoz levelet az Radnótra való faragott keöveknek az le szállítása felől. KvLvt Számadások. 27. V. 36.

VIII. 2. Kegielmes urunk parancziolván az faragott keöveknek az le vitele felől Radnótra, [...] Adtam 23 szekeret aláya Radnóthig. KvLvt Számadások. 27. II. 230.

VIII. 16. Kegielmes urunk küldvén parancziolattiát Bíró uramnak eő kegielminek két keömíves, Keömíves Bálint és Takáczi Mártonék feleől, hoga eő kegielme mingiárást külgie alá Radnótra eöket minden eszközökkel [...]. KvLvt Számadások. 27. II. 231.

VIII. 20. Egi kapu mellieknek való keövet viznek Radnótra [...]. KvLvt Számadások. 27. II. 231.

IX. 4. Radnóti udvarbíró uram, Deczei Miháli küldi egy Gáll Geörgy nevű szabadossát urunknak levelével bíró uramhoz, avvéghre, hoga az faragott keöveket siessen bíró uram le küldeni. KvLvt Számadások. 27. V. 38.

IX. 5. Takáczi Márton nevű keömívest másodmagával, Áczi Istvánnal viszi Radnótra [...] Berze Geörgy. KvLvt Számadások. 27. V. 69.

IX. 13. Az faragott keöveket viszik [...] Radnóthig. KvLvt Számadások. 27. V. 69.

IX. 29. Vittek faragott keöveket Radnóthra [...]. KvLvt Számadások. 27. V. 69.

XI. 3. Az radnóthi épülethez való pléhek alá adtam szekeret [...]. KvLvt Számadások. 27. V. 71.

1652

IV. 10. Urunk eő *nagysága* parancziolattiából, az melly faragott keöveket Radnótra visznek [...]. KvLvt Számadások. 28a. II. 190.

IV. 15. Ua. KvLvt Számadások. 28a. II. 191.

IV. 20. Az keömíveseket viszi Radnótra [...]. KvLvt Számadások. 28a. II. 192.

IV. 29. Urunk eő *nagysága* parancziolattiából visznek faragott keöveket még is Radnótra [...]. KvLvt Számadások. 28a. II. 192.

V. 16. Radnót. II. Rákóczi György — Beszterce főbírájához. BLvt 45/1652. Rendeljen a téglavetőktől 8000 darab téglát radnóti házaihoz, amennyiben van készen, akkor küldjenek 5—600 darabot, a többit 2—300 darabos részletekben.

V. 19. Érkezik az olasz fundál Radnótról [...]. KvLvt Számadások. 28a. IV. 39.

V. 25. Berczy Geörgy, Tálás Gergel viszik 8 eökreön az keömíveseket Radnótra [...]. KvLvt Számadások. 28a. IV. 129.

VI. 12. Az teölczéseket és két tonna pléhet viszi Radnóthig Székely Máhténak 6 eökre [...]. KvLvt Számadások. 28a. II. 193.

VI. 25. Radnót. II. Rákóczi György — Beszterce főbírájához. BLvt 75/1652. Küldjenek 10—12 000 téglát Radnótra.

VI. 27. Érkezik Radnótról Nagy János udvari katona, czímeres, hozván Geöcz Pálnak urunk eő *nagysága* levelét, az faragot kő felől is poronczolván eő *nagysága* az keömíveseknek [...]. KvLvt Számadások. 28a. II. 161.

VII. 2. Az teölczéreseket viszi Brassaj István 5. loán Radnótra. KvLvt Számadások. 28a. IV. 129.

VII. 26. Gyulafehérvár. II. Rákóczi György — Beszterce főbírájához. BLvt 103/1652. Radnóti házainak építésére küldjön 4—5000 darab téglát.

VIII. 19. Négy keömvéseket minden műszerekkel eggjüt [...] viszik Radnótra. KvLvt Számadások. 28a. II. 195.

VIII. 19. Urunk eö nagysága parancziolattiából, az kik Radnótra még is faragott keöveket visznek [összesen hat, hat-hat ökrös szekér]. KvLvt Számadások. 28a. II. 195.

IX. 19. Az teölczéreseket Radnótra viszik [...]. KvLvt Számadások. 28a. IV. 131.

IX. 20. Az képírókat viszi Radnótra Koronkai Geörgy [...]. KvLvt Számadások. 28a. IV. 132.

1653

II. 5. Gyulafehérvár. II. Rákóczi György — Beszterce főbírájához és tanácsához. BLvt 7/1653. A város adójából fizessék ki a Radnótra küldött 20 950 darab téglá vételárát.

V. 9. Viszik Radnóthra [...] az teölczéreseket. KvLvt Számadások. 27. XIV. 207.

VII. 25. Viszi Kis Márton két lóval urunk számára Radnótra az képírókat [...]. KvLvt Számadások. 27. XIV. 210.

X. 22. Görgény. Raszlaniczi István — Beszterce főbírájához és tanácsához. BLvt 101/1653. Küldjenek egy mázsa fekete önt Radnótra.

X. 27. Radnót. Széki Sándor udvarbíró — Beszterce főbírájához. BLvt 104/1653. Küldjék a megrendelt téglát, mert hiányukban haza kellett küldenie a köművest.

k.n. Szamosújvár. Fábián István — Beszterce főbírájához. 124/1653. Rendelje meg a harangoeskát a radnóti kastély órájához

1655

II. 29. Vitte el az Tölczéreseket Radnóthra, urunk számára dolgozni Nekkel János négy lován, vitte el Szabó Pál az Tölczérest, egj iffiú legénit, hogy ott dolgozzék. KvLvt Számadások. 28b. IV. 353.

1656

IV. 24. Balászfálva. II. Rákóczi György — Beszterce főbírájához. BLvt 14/1656. Küldjenek 10 000 téglát Radnótra.

VIII. 26. Kolozsmonostor. II. Rákóczi György — Beszterce főbírájához. BLvt 37/1656. Ha a radnóti udvarbíró kéri, küldjön oda ácsokat, asztalosokat és köműveseket.

IX. 5. Radnót. Széki Sándor udvarbíró — Beszterce főbírájához. BLvt 37a/1656. Egyelőre csak hat ácsot küldjön.

IX. 14. Érkezek Radnóthi németh kertész [...] feleségével, gyermekivel urunktól. KvLvt Számadások. 28b. V. 57.

1657

IV. 18. Kolozsmonostor. I. Rákóczi Ferenc — Beszterce főbírájához. BLvt 36/1657. Radnóti házainak építésére rendeljen 10 000 téglát.

VI. 10. Urunk fundálóiát vitte Bunis Geörgy Radnóthra 4. lóval [...]. KvLvt Számadások. 29. XII. 114.

IV. Adatok a kolozsvári képirok tevékenységéhez 1649 és 1657 között

1649

I. 20. 200 forintot fizetnek a kolozsvári képiroknak a fejedelem parancsára. KvLvt Számadások. 26. V. 491.

1650

XII. 30. Rákóczi Zsigmond kéri, hogy küldjék le hozzá Fogarasba a kolozsvári képirok mintakönyvét és nyilatkozzanak, hogy vállalják-e a munkát. KvLvt Számadások. 27. V. 3.

1651

VII. 3. Radnótra indulnak az "*új paloták*" kifestésére. KvLvt Számadások. 27. V. 64.

VII. 14. Festékvásárlásra 9 ft. 15 d. utalnak ki számukra. KvLvt Számadások. 27. V. 7.

1652

I. 22. A fejedelem parancsára Gyaluba mennek. KvLvt Számadások. 28a. IV. 93.

IX. 20. Radnótra mennek. KvLvt Számadások. 28a. IV. 132.

XI. 24—25. Képiro János festéket vásárol Kolozsváron. KvLvt Számadások. 28a. IV. 71—2.

1653

IV. 10. Képiro Jánosnak kifizetnek 3 ft. 45 dénárt. KvLvt Számadások. 27. XIII. 46

VII. 25. A kolozsvári képirok Radnótra mennek. KvLvt Számadások. 27. XIV. 210.

1655

VII. 244. Görgénybe mennek. KvLvt Számadások. 28b. II. 147.

VII. 26. Képiro Márton a fejedelem Gyulafehérvárra hivatja. KvLvt Számadások. 28b. II. 176.

VIII. 30. Képiro Márton és Képiro Istvánt a fejedelem Gyulafehérvárra hivatja. KvLvt Számadások. 28b. IV. 375.

XII. 10. Kolozsvárott Balk István házában dolgoznak. KvLvt Számadások. 28b. I. 52.

1656

III. 31. Zászlókat készítenek a fejedelem számára. KvLvt Számadások. 28b. V. 33.

XI. 13. A kolozsvári alsó és felső tanácsházát díszítették. 4 ft-ot fizetnek nekik. KvLvt Számadások. 28b. V. 198.

1657

I. 3. Két kolozsvári képiro viszi az aranyozott zászlókat a fejedelemhez Szamosújvárra. KvLvt Számadások. 29. X. 105.

I. 5. A monostori képiro más zászlókkal Désre megy a fejedelem után. KvLvt Számadások. 29. X. 105.

IV. 27. Radnótra viszik a kolozsvári képirokat. KvLvt Számadások. 29. VI. 97.

V. A radnóti kastély leltárai

1. Inventarium Radnothiense. 1684. január 19—30.

Radnóti kastély. Magyar Országos Levéltár <a továbbiakban: MOLvt> Budapest. Erdélyi Kormányhatósági Levéltárak. Erdélyi Fiskális Levéltár <a továbbiakban: EFLvt>. III. szekrény. 150. köteg, S. f. 1—22.

Az küllővármegyei radnóti kastély vagyon az lefolyó Maros és egy néhány részekre szakadt nádas toók és ingoványos-vizes helyek között, melyeknek dél felől az sütő ház igazsátságban rakott, sövénytel font, tapaszos és sindelyes, észak felől pedig a régi házak kő falából álló keretése, palánkjai vagyon. Ezen kastélynak keretésin napkeletre nyíló, faragott tölgyfa lábokon álló, vas sarkokon, pántokon forgó, lapos és kerekded vas szegekkel megvert kétszeres és sindelyes két felé járó új *kapu* vagyon, mely kapunak vas sarkos, pántos, vas fogantyús, bérlet kerekded ajtója ép és jó, belől állani szokott tölgy vas rúdgyával. Ezen kis ajtó mellett vagyon egy sindelyes nyári árnyék, alatta egy szál deszkából álló kis padocskó.

Az fenn megírt kapun be menvén és az inventálást jobb kézre continuálván, vagyon mindjárt az palánk szegezetiben fa kéményes, sindelyes és sövényből font *drabant ház*, hozzája ragasztott kis kamarájával egyben. [...] Ezen fenn megírt drabant ház mellett vagyon az *régi házak* oldalában ragasztott [...] *istálló* [...]. Innen elébb menvén, ugyan az régi házak kőfala mellett vagyon [...] egy kis *lisztes házacska* [...] <f.2.> Ez megírt kis házacska túl vagyon egy sindelyes *szekér szén* [...]. Elébb menvén, északra vagyon [...] egy [...] *sütő ház* [...]. Innen elébb menvén, vagyon [...] *mosó ház* [...]. Ez mosó házon túl mindjárt vagyon [...] kis konyha, mely is az asszony, *Gillányiné Asszony konyhájának* mondatik [...]. Ezen túl vagyon dél felől egy *sövény rekesz*, egészen az napkeletre nyíló *inasok házáig* megyen fel. [...] Ez rekeszben egy öreg szarvas nro. 1. <f.3.> Ezen házak udvaráról nyílik ki az *vár piatzára* egy félszeres ajtó [...]. Ezen elébb menvén, az kastélyra nyíló öreg czímeres kő ajtó (1.) mellett vagyon egy *kis kő boltra* benyíló [...] kétszeres ajtó [...]. Ezen boltra bejáró *tíz lépcsőből álló grádicson* lemenvén [...]. Ezen belől, ajtó nélkül való egy kis rekeszben [...].

Az *kastély czímeres kő ajtaja* (1.) [...] melynek felsőbb részén vagyon néhai Rákóczi György fejedelem és Báthory Sophia fejedelem asszony czímerék. Ezen belől levő *bolthajtásnak* fűrészes deszkából álló új padimentumozása [...] Ezen boltás alatt vagyon az földben mélyen beásva egy *tömletz* [...]. Ezen boltás alól kilépven az kastély *belső piatzára*, itt is az fenn megírt öreg faragott kövekből álló czímeres kő ajtóhoz hasonló *czircularis ajtó* vagyon, mellyen is bemenvén az vár piatzára, egészen öreg kovács és más féle darab kövekkel vagyon körös-környűl megpadimentumozva [...].

<f.4.> Innen jobb kézre térvén, megyen fel Kegyelmes Asszonyunk Ó Nagysága palotáira két darabba álló, nagy kő grádics [...]. Ez kő grádics vagyon négy öreg kő oszlopokra felemelve [...] Ezen grádics aljában vagyon egy kis rekesz, mellyen egy fa [...] ajtócska [...]. Innen nyílik az *ezetes házra* vas sarkos, pántos [...] kétszeres ajtó. <lapszélen: Ez etetes ház és grádicsok között levő ürességet bé kell csináltatni valami haszonra, hogysemmint rossz bűzzel töltsse el az kis udvar piatzát.>

Praebenda osztó pincze. Innen kimenvén, nyílik be az praebenda osztó pinczére vas sarkon, pánton forgó [...] kétszeres ajtó [...] külső boltásában [...] <f.5.>. Innen az belső boltos pinczében menvén, nyílik erre bé faragott kövekből álló, kerekded ajtómellyek. Ezen pinczében [...] tizenöt darab pénz veréshez való vasak vadnak [...], lovász mesterek sátora [...]. Innen jobb kézre continuálván az inventálást [...] előbb menvén, nyílik be az *káposztás pinczére* egy [...] régi, bérlet, óh ajtó, rajta levő fa zárjával egyben [...]. Alatta egy hat lépcsőjű, régi karfás fa grádics, [...] <f.6.>. Innen az napnyugatra néző szegelet bástya (19.) alatt lévő boltás pinczére megyen fel egy hat lépcsőjű régi fa grádicsocskó, mellyen is felmenvén, nyílik be azon pinczére [...] félszeres ajtó. [...] Ezen pinczének vas rostélyos kis ablaki nro. 2. Innen visszamenvén az káposztás pinczében, vagyon itt az második szakaszban [...] <f.7.>. Innen nyílik ki az radnóti napnyugoti veteményes kertre egy vas sarkos, pántos [...] félszeres régi ajtó. Ez pinczeajtó torkának (34.) sindelyes héjazattya vagyon. Innen tovább menvén, vagyon az utánna következő

pincze szakaszban négy öreg vas karika foglalva [...], innen elébb, az *korpás* pinczébe menvén [...]. Innen az Asszonyunk O Nagysága háza (29.) alatt levő *bástya boltás pinczében* megyen egy öt lépcsőjű régi fa *grádics*, melyről nyílik bé azon *bástya* pinczére vas sarkos, [...], félszeres ajtó [...] <f.8.>. Itt el végezvén az inventálást és az fenn megírt praebendás pincze ajtaján belől bal kézre continuálván az inventálást, [...], egy puttonban öreg kristály üveg tányér nro. 400, két kosárban apró közönséges üveg tányér nro. 700 <f.9.>. [...] Innen kimenvén, vagyon itt más egy kis deszkás rekecz. Ezen *bástya* (12.) pinczében [...], egy fedetlen új ládában Almakerékről szállított sárga és zöld mázos, egy kemenczére való, új kályhák nro. 180, [...] <f.10.>. Itt elvégezvén az inventálást, nyílik bé az *bogáti pinczére* egy [...] félszeres ajtó [...]. Innen kimenvén, nyílik az pincze torka mellett való *boltás pinczére* egy [...] félszeres ajtó. Innen nyílik bé az *boros pinczére* egy [...] félszeres ajtó, innen megyen le öt lépcsőjű öreg fa *grádics* [...]. Ezen belől való *boltás pinczében* vannak [...] <f.11.>. Innen visszatérvén Praefectus Uram Ó Kegyelme szállása alatt levő *belső pinczében* (3.), nyílik erre egy [...] félszeres ajtó [...]. Apró paraszt ablaki az pinczének nro. 2.

Innen visszatérvén, nyílik ki az radnóthi kastély piatzára egy [...] bérlett ajtó. Ezen kimenvén, bal kéz felől való boltás alatt vagyon egy régi lisztartó kamorácska [...]. Innen nyílik ugyan az kastély udvarára vas sarkos, pántos [...], öreg, félszeres [...] ajtó, mellyen is kimenvén, vagyon itt az vár piatzán, <annak> bal kéz felől való szegeletében egy régi, betöltött, faragott kőből álló gárgyás *kút*.

Innen jobb kézre térvén, vagyon egy faragott kővekből álló tizenegy öreg, széles lépcsőjű, fa karos és <f.12.> mindkét végén széles vas pántokkal lecsatoltatott *grádics*, négy festett fa orsó híjával. Ezen *grádics* felső végiben vagyon öreg ajtómellyék formában épített s kívül-belül megfestetett ajtóhelly. [...] Ezen folyosóra feljövén, ennek padimentuma olosz korszó formában vettett téglákkal rakva. Ezen folyosónak rész szerént fa, rész szerént kő festett orsói mind alól, feljül, párkányos, faragott kővek közé vadnak erősen foglalva és fekete onnal bé öntetett huszonnégy erős vas kapcsokkal jó formában összevesztelve. Ezen folyosó kő könyeklőjén feljül tizenegy magos, szép, sima, faragott kő columnák az padlással egybe ragasztattak, éppen az ecetes ház mellett levő kis *grádicsig*. Ezen folyosó padlása tiszta új, fejér gyalult deszkákból álló, veresen festett párkányokkal párkányozva. Ezen folyosón vagyon sík fa szuszék nro. 5. [...] Innen betérvén, az *hoff mester uram* <Pernyeszi Zsigmond aludvarmester?> *szállására* (15.) nyílik egy vas sarkos, pántos, vas retezes, <f. 13.> retezfős, kétszeresen bélett ajtó. Ennek belől hitván vas kilincse, vas ütközőjével egyben. Ezen házban paraszt fejér kályhából álló belől tüzelő kemencze vagyon, vas nincs az szájában és régi, romladozott kőlabokon áll. Ez háznak fában foglalt romladozott üveg ablaka nro. 1. [...] Ez házban vagyon oloszlábú asztal nro. 4, karszék nro. 3, ketteje hosszú, egyike kicsin [...]. Közel hozzája egy vas sarkos, pántos, vas veretes ajtajú buda. <lapszálen: Ez házat reformálni kell: mindenik házon ablakot kell nyitlatni, kemenczékét jobbakat kell csináltatni és az kamaraszékét killyeb kell bocsáttatni. Az kis konyha csatornáját [...] ki kell az kerítésen eresztetni.> Ez házból nyílik az *hoff mester uram belsőbb szállására* (14.) az fenn megírt kétszeres ajtóhoz hasonló ajtó. Ez háznak is hasonló kemenczéje és ablakja, a fal oldalán két paraszt fogasocska, cseber nro. 3, asztal nro. 2, karszék nro. 4, üres kád nro. 1. [...]

Innen elébb menvén, az *pohárnokok házak előtt való házban* (13.) vagyon egy régi hosszú asztal, mellyen az ifjak szoktak enni annak idejében, ezen asztal mellett lévő két hosszú, fenyőfa székekkel együtt. Vagyon ezeken kívül drabantok alá való hosszú fenyőfa szék nro. 3, más cserefalábú, hosszú asztal nro. 3 Ezen házban vagyon két öreg bikfa szuszék üresen [...], fában foglalt üveg közönséges ablaki. Aranyos padlása restaurációt kíván. Ez házból nyílik az *pohárnokok házában* (11.) egy vas sarkos, pántos kétszeres ajtó [...], fa zárja és kilincse vagyon. Itt keresztlábú asztal nro. 1, más, parasztlábú nro. 1, fában foglalt közönséges üveg ablaki nro. 2, mellyek mellett két paraszt fogasocska nro. 2, padlása ez háznak szép és jó. Innen az úr, *Teleki uram eő kegyelme szállása alatt levő* fejér deszka padlásos házban (12.) nyílik egy [...] kétszeres [...] öreg ajtó. Ezen ház öreg ablaki nro. 4, ketteje pusztá, ketteinek rámája benne vagyon. Vagyon itt egy jó keresztlábú asztal nro. 1, más kisebb paraszt asztal nro. 1, karszék nro. 1, egy régi retezfejes almárium nro. 1. Ezen ház szegeletiben egy buda, rossz, eltörtött ajtaja melléje van támasztva.

Innen kívül az *komornyik házba* (10.) nyílik [...] egy félszeres ajtó. Más, hasonló formában való ajtó nyílik az folyosóról ugyan ezen házban. [...] Ez háznak fa közzé foglalt közönséges üveg ablaka nro. 1. Vagyon itt két öreg keresztlábos asztal, az fal oldalán két paraszt fogas, padlása fejeér gyalult deszkából álló.

Nyílik innen az *szabók házára* (9.) egy kétszeres fejeér ajtó. Vagyon itt két öreg, hosszú, jó asztal nro. 2, deszka ágy nro. 1, padszék nro. 2, karszék nro. 1, fában rakott közönséges üveg ablak nro. 1, padlása jó. Ez ház oldalában egy kis buda, melynek letörett ajtaja mellette vagyon. Ezen kívül parasztfogas nro. 3.

Az úr, *Nalázi uram szolgálai szállása* (2.). Ez szabók házából nyílik küllyebb egy <f.14.> félszeres ajtó. Vagyon itt az boltban öreg szuszék nro. 1, ez üres. Karszék nro. 3, fűrészes deszkából által rekesztett kis rekeszi, itt egy régi tölgyfa öreg asztal nro. 1. Ez boltban paraszt kályhából álló, régi, rossz kementze vagyon, melyhez közel nyílik ki az folyosóra vas sarkos, pántos, fa kilincses kétszeres ajtó, ablaka nro. 2, fa közé foglalt, romladozó üvegekből álló.

Innen nyílik be az *praefectus uram* ő kegyelme <Alvinczi Péter> *szállására* (3.) egy [...] régi, öreg, bérlett ajtó. Itt egy író asztal. Ez háznak gyalult deszkából álló párkányos rekessze vagyon, melynek vas sarkon, pánton forgó, vas reteszes, reteszfős bé nyíló kis ajtaja, belől levő tolyó kis vas zárjával egyben. Itt egy kis író asztal nro. 1, karszék nro. 2, padszék nro. 1, új deszka ágy nro. 1. Budára nyíló, vas retezes, retezfős, kétszeres párkányos ajtó. Kemenczéje ez háznak fejeér és zöld mázos, régi kályhából álló nro. 1, padimentoma olasz korsó formára vetett téglából álló. Fekete őn közé foglalt öreg üveg ablaki jók, nro. 3, ezeken kívül levő hasonló két fiók ablakokkal együtt. Padlása iratos s párkányos, régi deszkából álló.

Innen visszafordulván, az úr *Nalázi uram maga szállására* (4.), nyílik vas sarkon, pánton forgó, vas záros, fordított, öreg, bérlett párkányos ajtó, hozzá tartozó vas kolcsával, ütközőivel egyben. Ez házban jó ágy nro. 3, oloszlábú asztal nro. 2, karszék nro. 3. Az fal mellett darab padszék nro. 5, egyes szék nro. 1, szarvas tekenő nro. 1, Kegyelmes Asszonyunk Ő Nagysága veres záros fejeér patika ládája nro. 1. Ez oda maradván Ő Nagyságok eljövetelekor, elszállíttatása vagy gondviselése praefectus uram dispositióját kívánja; itt az fal oldalán régi fogasok nro. 4, faragott kőlabokon álló régi, zöld mázos kemence nro. 1, szájában levő széles, hosszú vassával egyben. Ezen boltból három lépcsőjű fa *grádicsokon* által nyílnak *más kis boltra* (5.) egy [...] régi, bérlett ajtó [...], vagyon it padszék nro. 1., paraszt fogas nro. 2, ablaka nro. 2, egyiken kívül egy kis vas rostély.

Innen <nyílik> küllyebb, egy *kis általjáró helyre* (5/a) [...] bérlett, régi, öreg ajtó. Ezen ajtó kőmellyékének szemöldekin ki van metzve: Invidia premit quem nulla infamia taxat. Et cui jura favent vis inimica nocet. Innen megyen fel a felső palotákra egy hosszú fa karos, fa grádics. Ez alatt vagyon egy buda. Innen az *fejeér <cipó> sütők püvarára* (6.) egy pusztá ajtómellyék. Itt: asztalláb nro. 1, rossz asztal nro. 1, jó ágy nro. 1, félszeres ajtó az ablakhoz támasztva nro. 1, pusztá kő ablakok nro. 2.

Innen az *fejeér <cipó> sütők házára* (7.) nyílik vas sarkon, pánton forgó, fa kilincses, félszeres ajtó [...]. Fejeér deszka üres láda nro. 1, bérlett padszék <f.15.> nro. 3, karatlan szék nro. 1, asztalláb nro. 1, egy jó fejeércipó sütő kő kemence, előtte paraszt kályhából csinált, belől tüzelő kemenczének másfél darab rúd vas a szájában, alatta segítő, egy kis rúd vassal egybe. Paraszt fogas nro. 4. A padlása jó. Fában foglalt üvegh ablaka nro. 1.

Innen az Asszonyunk Ő Nagysága háza alatt levő *élés házra* (8.) nyílik [...], öreg, bérlett ajtó. Itt gyalult deszkából álló, holmi egyet-mást tartó rekesz vagyon, rajta levő [...] ajtajával együtt. [...] Padszék nro. 1. Faragott kővekből álló kemence allya, deszkában foglalt, közönséges üveg ablaki nro. 4. Szegeletben levő budáján vas sarkos, pántos [...] félszeres ajtó vagyon. Ez ház padlása jó.

Innen visszamenvén, az *fejeér <cipó> sütők házából* (7.) nyílik ki az *veteményes kertre néző püvarra* (16.) vas sarkon, pánton forgó, fa kilincses, kétszeres ajtó. Ez pitvarban vagyon egy jó hordó nro. 1. [...] Innen ismét négy kő lépcsőjű *grádicson* felmenvén, vagyon egy kis, deszkás *tornátzocska*, mely tizenöt lépcsőjű fa grádicsal együtt az veteményes kert felé szolgál napnyugatra. Ez tornátz körös-környül, az megírt három grádicsal egyben, vagyon jó sindely fedél alatt gyalult s párkányos deszkákkal megpadolva.

Innen ismét visszafordulván, nyílik ki egy kő ajtómellyék az Asszonyunk Ő Nagysága palotái kő grádicsára, más egy vas sarkon, pánton forgó, fa kilincses, félszeres ajtó pedig ezen pitvarból nyílik ki az asszony, *Gillányiné asszonyom ő kegyelme szolgálai szállásokra* (17.). Ez háznak puszta ablaka nro. 1. Nyílik innen az nagy, hosszú folyosóra (mellyet cum circumspectu loci et aedificiorum oda fel megvilágosítottunk) egy [...] félszeres ajtó. Ez ház padlása az mellette levő, csak ez előbb megírt pitvar padlásával egyenlő képpen <?> éppek és jók. Innen nyílik az <Gillányiné> Asszony ő kegyelme *magá szállására* (18.) [...], öreg, bérlett, párkányos ajtó, mellyen lakat lévén, be nem mehettünk; mind az által, juxta relationem dominorum officiorum, az Asszony ő kegyelme egyetmástit tudjuk azon házban és mellette való, *napnyugoti szegelet bástyában* (19.) lenni. Ezen házból mégyen ki az veteményes kert felé tizenkilencz fa lépcsőből álló, jó sindelyes és mindkét felől párkányos deszkákkal borított, bérlett, új grádics.

Innen visszatérvén az középső házok folyosójára, ebből megyen fel Urunk Ő Nagysága felső palotáira (dél felől tudniillik) egy kis folyosóra négy öreg lépcsőjű, faragott kövekből álló grádics. Ezeket borította be faragott kövekből álló, egy nagy öreg circular ajtómellyék. Az kis folyosó könyöklőjén <f.16.> felyül vagyon zölden és veressen festett deszka rostély. Honnan hasonló öreg, faragott kövekből álló 19 lépcsőjű öreg grádics megyen éppen fel Urunk Ő Nagysága palotájára, az falban ragasztott meg-meg annyi hosszú fenyő fa kar fájával egyben. Ez grádicsnak boltásos és festett mennyezete vagyon. Innen nyílik be az úr Teleki uram szállása előtt való *hosszú palotára* (20.) egy kis vas sarkon, pánton forgó, zár nélkül való, festett, öreg kétszeres ajtó. Jobb kéz felől egy deszkás rekeszben gyalult deszkával bélelt ajtómellyék, nincs ajtó rajta, két vas sarok benne. Ez hosszú palotában vadnak lakodalmi pohár székek oldal két deszkái; az musikások fenn álló, festett deszkás pottzokkal egyben. Az kéményallya megett lajtorja nro. 1, karszék nro. 8, hosszú asztal nro. 2, drabantok széki nro. 1, ez ház falain szőnyegtartó, festett darab fogasok nro. 14. Fában rakott közönséges üveg ablakok nro. 6, padimentuma hatszegű téglákból álló. Padlása iratos, aranyos.

Innen nyílik be az úr, *Teleki uram szállására* (21.) [...], festett, bérlett ajtó. Vagyon itt asztal nro. 2, padszék nro. 1, karszék nro. 1, darab fogas nro. 7, faragott kőlabokon álló zöld mázos kerekded kemencze, szájában levő lapos vassával és ennek közepin álló vas tartójával egyben. Fekete ónban foglalt üveg ablaki nro. 4. Ezek jók. Dél felől való budáján [...], félszeres ajtó, hatszegű téglákkal rakott ép padimentuma <van> ez boltnak.

Innen kimenvén az előbbi hosszú palotára, nyílik abból Kegyelmes Urunk Ő Nagysága *ebédlő palotájára* (23.) [...], kétszeresen bérlett, festett, párkányos öreg ajtó [...], vagyon itt író asztal nro. 1, padszék nro. 2, szőnyegtartó fogas nro. 7. Fekete ónban foglalt öreg jó ablaki nro. 4. Padimentoma hatszegű téglákból álló, padlása aranyos, ép és jó. Ez palotában faragott csipkés kőlabokon álló vinczi zöld mázos belől tüzelő kemencze vagyon, szájában levő hosszú, lapos vasával egyben.

Nyílik innen az *napkeletre álló szegelet bástyában* (24.) [...] kétszeres ajtó. Itt ágy nro. 1, asztal nro. 1, más, pohárszék forma paraszt asztal nro. 2, szőnyegtartó fogas nro. 8, fában rakott üveg ablaki nro. 4, félszeresek, szegeletben levő budájának vas sarkon, pánton forgó félszeres, kétfelé <!> nyíló ajtaja, hatszegű téglákból álló padimentoma.

Innen kijövé az fenn megírt ebédlő palotára, nyílik abból az *audentia házban* (25.) [...] öreg bérlett, festett párkányos ajtó [...]. Itt vagyon kis karszék nro. 1, padszék nro. 2, szőnyegtartó fogas nro. 7. Fekete ónban foglalt öreg jó üveg ablaki nro. 2, padimentoma ez boltnak hatszegű téglákból álló, faragott kőlabokra csinált vinczi zöld mázos kályhákból rakott kemencze benne, szájában levő kerekded széles vassával s az alatt álló más vas támasztójával egyben.

Nyílik innen Kegyelmes Urunk Ő Nagysága *lakó házára* (26.) [...] bérlett párkányos öreg festett ajtó (f.17.) Vagyon itt oloszlábú és kereszt-szlábú asztal nro. 2, karszék nro. 3, szőnyegtartó fogas 6 darab, mind az *nyári erkélyen* (26.a) s mind pedig az vár piatzára néző ablakon fekete ónban foglalt tiszta cristályból álló ablakok hat darabban, mellyek mind éppek és jók. Ez házban faragott kőlabokon álló, feje és zöld mázos kályhákból csinált régi, belőtűzelő kemencze vagyon, szájában lévő lapos és ez alatt álló támasztó vassaival egyben. Ez boltnak padimentoma hatszegre vetett téglákból álló. Ez mellett való *rekeszes palotára* (27.) nyílik innen [...] bérlett, öreg, párkányos, festett ajtó. Vagyon itt párkányos s gyalott deszkás, hosszú rekesz.

Az alól feljáró s oda fel megírt grádicsnak is deszkás rekesze, [...] rajtok lévő ajtókkal együtt [...] czifra francia szalma kalap nro. 1, hosszú, öreg asztal nro. 1, egy azonféle, de hosszabb asztal, padszék három darab, melyek az fal mellett állanak [...]. Ez palotának fekete ónban foglalt jó üveg ablaki nro. 2, padlása épp és jó, padimentoma hatszegű téglákból álló.

Ezen palotából nyílik az *leányok házában* (28.) vas sarkos, pántos, bécsi záros, vas kilincses, fordított, fogantyús öreg, bérlett, párkányos, festett ajtó. Vagyon itt oloszlábú asztal nro. 1, karszék nro. 3, bérlett padszék nro. 1, szőnyegtartó fogas nro. 8, faragott négyszögű kőlabokon álló vinczi zöld mázos kemenceze [...], fekete ónban foglalt jó öreg üveg ablaki minden készségekkel, padimentoma hatszegre vetett téglákból álló, padlása pedig aranyos, épp s jó. Innen az *Asszonyunk házára* (29.) nyílik vas sarkos, pántos, bécsi záros, vas kilincses és fordított, fogantyús öreg, bérlett, párkányos, festett ajtó, vagyon itt 2 asztal, egyike kerekdedlábú, másika oloszlábú, melynek levelet tartó tolyó fia vagyon, öreg deszka ágy nro. 1., karszék nro. 1, szőnyeget tartó fogas nro. 8, fekete ónban foglalt tiszta cristály üveg ablak nro. 4, jók. Napnyugoti szegeletiben levő budáján zölden festett s kétfelé nyíló ajtaja, faragott kőlabokon álló öreg, zöldmázos kályhákból csinált, belől tüzelő kemenczéje, szájában álló széles, hosszú s az alá vetett támasztó két vassával egyben. Padimentoma hatszegre vetett téglákból álló, boltozása penig kék festékes, csillagos és aranyos.

Innen kijöven az megírt leány asszonyok házában, nyílik abból ugyan az *leány asszonyok második házára* (30.) [...] öreg, bérlett, festett, párkányos ajtó [...], vagyon itt jó asztal nro. 1, ágyak nro. 3, karszék nro. 2, padszék nro. 1, szőnyegtartó fogas nro. 7, faragott kőlabokon álló vinczi zöld mázos kályhákból csinált belől tüzelő kemenceze. Ablaka nro. 2, fekete ónban foglalt, közönséges tángyérokból állók. Padimentoma hatszegű téglákból rakott, aranyos padlása ép és jó. Innen <f.18.> az *leányok háza pitvarára* (31.), ez fenn megírt záros jó ajtóhoz nyílik mindenekben hasonló, jó záros, kolcsos, öreg, bérlett ajtó. Itt vagyon gyalult, párkányos deszkákból álló két rekesz, mindeniknek vas sarkos, pántos, retezes, retezfős félszeres ajtai vadnak. Karszék nro. 1, padszék nro. 1, gyalult deszkából csinált három rendű potzok, item három szál deszkából kecskelábokra csinált állás. Gyalult deszkából csinált párkányos szék nro. 2, [...] skatulya forma tiszta ládácska nro. 1, fogas nro. 8, faragott kőlabokon álló, zöld mázas kemenceze belől tüzelő, szájában álló rúd vassával egyben. Fekete ónban foglalt jó üveg tángyér ablaka nro. 1, padlása aranyos, épp s jó, melyben felkötött, tiszta rúd vesszőken csomóba kötött egy néhányféle füvek, padimentoma hatszegű téglákból álló.

Ezen pitvarból nyílik az *régi kis konyha helyén* (32.) való <háza> öreg, bérlett ajtó, vagyon itt [...] rekesz, keresztlábú asztal nro. 1, padszék nro. 1, karszék nro. 1, szál deszka nro. 1, fogas nro. 7, hasonló zöld kályhákból álló kemenceze az fenn megírt pitvarbéli kemenczéhez, melynek elején vagyon téglákból rakott étekmelegítő tűzhely. Fekete ónban foglalt üveg ablaki nro. 2, de ezeknek két fiókjok el tévedett, padimentoma hatszegű téglákból álló, padlása aranyos, épp és jó. Ezen házból az *észak <nyugat!> felé való szegelet bástyára* (33.) nyílik vas sarkos, [...] jó erős záros [...], kétszeres, bérlett ajtó, zárjához tartó kocskával egyben. Vagyon itt deszka asztal nro. 1, deszka ágy nro. 1, karszék nro. 2, [...] faragott kőlabokon álló paraszt fejér kályhákból csinált belől tüzelő kemenceze, szájában levő széles, hosszú vassával egyben. Vagyon itt rövid padszék nro. 1, szőnyegtartó fogas nro. 7 darab. Az kert felől való szegeletben egy buda, melynek vas sarkos, pántos [...] kétfelé nyíló festett ajtaja vagyon.

Innen kijöven, nyílik dél felől *Kegyelmes Asszonyunk Ő Nagysága kis konyhájára* (32.a) [...] öreg, bérlett, festett, párkányos ajtó. Ez kis konyha dél felől való szegeletiben, erős kő oszlopokon álló <kemence?...>, melyekben által járó két öreg vas rudak vannak. Ez konyha mellett gyalult deszkákból csinált két öreg konyha tábla. Ez konyhának fában foglalt üveg közönséges ablaka nro. 1, körös-környül párkányos gyalult deszkákkal bekerített rekesze, azon kifelé nyíló [...] félszeres ajtócska [...]. Ezen kijöven s elébb menvén, vagyon itt délen az régi csűr felé néző *tágas folyosó* (22.), melyen öreg <f.19.> s hosszú keresztlábás deszka asztal nro. 6, hosszú karszék nro. 1, vagyon itt az Asszonyunk kis konyhájához ragasztott ajtón állók szőnyeget tartó deszkás rekesze, melynek ajtómellyékén ajtó nincsen. Padlása ez nagy folyosónak nincsen.

Innen meg visszatérvén, az leány asszonyok házak pitvarából (16.) (melyet cum congruis circumstantiis oda fel világosan megírtunk), nyílik ki az Asszonyom Ő Nagysága palotáira feljövő

öreg kő grádics tornáczára egy vas sarkon, pánton forgó, vas záros, fordítottos [...], öreg, bérlett, párkányos, festett ajtó, zárjához tartozó kolcsával együtt. Ez folyosó vagy tornácz padlása gyalult deszkákból álló, körös-környül való oldala pedig festett fa orsókkal vagyon berakva. Ez folyosó és az megírt kis konyha között álló lajtorján az paloták héjára felmenvén, ott találtattak ilyen egyetmások: az régi csüres kert felől való napkeleti <déli!> és napnyugoti bástyák héján vagyon [...] azonban az házak restauráltatásától megmaradott holmi égetett cserepek nro. 400. [...] Ezen házak héjáról lejövén, s megyen le az oda fel megírt leányok háza pitvara előtt való deszkás folyosóról 24 lépcsőjű faragott kövekből álló, két darab hosszú grádics, melyeknek lemenőleg jobb kéz felől való, rész szerint faragott kő, rész szerint pedig festett fa orsói, faragott könyöklő kövekkel vadnak szépen beborítva, ezen kő karkövek <f.20.> pedig [...] 15 erős vas kapesokkal vadnak jó módjával egyben csatolva. [...]

Ezen radnóthi kastély napkelet felől való oldalán négy, hosszú, fenyő oszlopokon álló s gyalult deszkákkal párkányozatosan borított tornáczos, bádogos, pléh fedelű héjazatú *régi orahely* vagyon. Az Urunk O Nagysága nyári erkélyes háza is hasonlóképpen bádogos plével lévén behéjaztatva.

Ez egész kastélynak héjazattya égetett veres cserepekből álló, mindenik felől épp és jó. Ez kastélynak cserepes héjazattyából állanak ki tizenhat vigyázó, csipkés filagóriák, mind kívül és belől az ég felé felnyúló tizenegy jó forma kő kéményekkel egyben. Ezen cserepezeteknek felsőbb [...] tetein tíz bádoggal vitollás öreg gombok vadnak összveszéggel, azon helyekről az régiség miatt lehullott hasonló vitollás gombok helyei restaurátziót kívánnak [...].

Veteményes kert. Vagyon az kastély mellett, napnyugot felől egy nagy veteményes kert, lézsás, támaszos sövényvel bekerítve, melynek az toó felől való része újabb restaurátziót kíván, azon kertben nyílik az régi kő házok falán által egy jó [...], kétszeresen bérlett, fejez ajtó; ugyan ezen kerte az régi csüres kert felől is nyílik egy [...] félszeres ajtó. Még is ezen kerte nyílik az Maros felől egy új, [...] félszeres ajtó. Ennek sindelyes héjazattya vagyon. Ezen kert közepén vagyon gyalult deszkákból csinált, sindelyes héjazású, grádicsos és tornáczos nyári filagoria, alatt levő egy kis kő pinczére felépítette, mely pinczének ajtaja nincsen <f.21.> [...]. Ez megírt filagória fa grádicsán felmenvén, nyílik be a filagóriában egy félszeres ajtó, vagyon itt oloszlábú asztal nro. 3, deszka ágy nro. 1, karszék nro. 1. Az filagóriának fa rostélyos ablaki nro. 7, padlása pedig gyalult deszkákból álló. Ezen kert külön-külön való 4 szegeletű táblákra rendszeren el vagyon rajszolva és osztva, vadnak ebben egeres és tengeriszőlő fák s több egyéb hasznos gyömmölcsfákkal egyben, azonban fejez és két lilium, isóp, sálya, több jó füvek is teremnek benne annak idejében. Ez kerten túl levő rét közepe táján, az tó között vagyon egy kert [...] egy darabig elől nyári szőlős s lugos, azon túl pedig káposztásnak való föld vagyon.

Az megírt nagyobbik veteményes kert mellett vagyon egy fás kert, melynek az Maros felől való része lézsás [...], a kastély felől pedig az régi házak kő falával vagyon bekerítve. [...] Az régi házak oldalában pedig nád fedél alatt való egy hosszú kádárló szín. <f.22.> A kert és Maros között az Radnóthi nagy konyha az napnyugoti bástya és veteményes kert oldala mellett vagyon doctor Köpöczi uramnak szalmás fedél alatt tapaszos sövényből álló [...] új háza, mellette pedig kántor uramnak [...] hasonló [...] új háza [...]. Régi csüres kert [...].

[...] Tiszteletes Nagyari uram háza [...].

[...] Tiszteletes Tophaeus uram háza [...].

[...] Menyhárt uram szállása [...].

[...] Új csüres kert.

2. Az radnóthi kastélynak descriptiója (1713)

EFLvt. III. szekrény, 151. csomó, K. 115—40.

<115.> Az radnóthi kastély vagyon építve az Maros vize mellett és egy néhány részekre szakadozott tók és ingoványos vizes helyek között, mely nagyobb részin mind körül parizata formán csinált palánkkal vagyon körül véve, mely is némely helyeken restaurátziót kíván, az Maros felől való részin pedig az kastélynak külső udvarára bejáró nagy kaputól az ide aláb specificálandó sütő házig téglákból és palah kövekből rakott, régi, romladozott kő fallal van bekerítve, mely kő falnak is egy darabja, az mostani istállóknak végénél ulnarum circiter hat, ledült és omlatt, az specificált palánkon kívül pedig mind körös-környül vagyon valami sáncz vagy árok

is, mely is már némely helyeken be kezdett telni. Ezen kastélynak az specificált palánczon belül lévő külső udvarára bejáró nagy kapujának előtte, az sánczon által vagyon fenyő deszkákból csinált felvonó rossz kapu, ennek felette vagyon tölgyfa mellékű, fenyő deszkákból csinált, vas sarkokon forgó, retezes, retezfős, kétfelé nyíló kapu, mely nyílik bé az sáncz közire. Azanthúl vagyon az kastélynak külső udvarára benyíló, vas sarkokon forgó, retezes, retezfős, fenyő deszkából csinált kötéses kapulábokon álló, kétfelé nyíló nagy kapu, melynek rossz sendely fedél alatt lévő kapulábjai már az föld színén el rothadtak, úgyannyira, hogy egyik egy támasszal meg is támasztatott. Ezen kétfelé nyíló kapunak az Maros felől való részinek sarok fája középén el törvén, két vas pántokkal vagyon öszvefogalva. Ugyan azon kapulábokon vagyon jó erős vas pántokon és sarkakon forgó, fenyő deszkákból csinált, retez- és retezfő nélkül való kis gyalog ajtó vagy kapu.

Darabont ház

Bemenvén az kapun, jobb kézre, az Maros vize felől vagyon egy ház, mely ház utza felől való oldala és az Maros felől való végén kőből való, az több oldalai pedig sövényből fonattattak és tapaszosok. Mely háznak is fedelének az udvar felől való része és az udvar felől való végének egy darabja nem régen sendelyeztetett, fedelinek pedig több léczei romladztak és avadagak. Vagyon ezen háznak az udvar felől való oldalú és ajtó nélkül való pusztá <116.> pitvara, melyben, az mint látszik, volt régen egy kis kamarácska is, de most azon kamarának se sövényből font oldala, sem pedig padlása nincsen. Az pitvar felett vagyon sövényből font, tapaszos rossz kémény. Az pitvarból nyílik bé fenyő deszkából csinált, retezes, retezfős, vas sarkakon és pántokon forgó, fa kilincső és vas zárú félszeres, rossz ajtó az darabont házban, melynek vadnak tölgyfa mellékű, négy vas rudakkal által foglalt két ablaki, mely háznak padlása apró fűrész deszkákból való. Vagyon azon házban egy tűzelő kemencze, mely régen zöld mázos kályhákból volt rakva, de azok el töredezvén, nagyob részén most vastag lapos téglákból vagyon kirakva, melynek kemenczét tartó [lába?] vasból való. Vagyon ezen házban egy fenyő deszkákból csinált, még alkalmas karos szék és egy egyes szék, egy kaloda és egy szál széles fűrész deszka, melyen az darabontok hevernek.

Istálló

Az megnevezet darabont házhoz csak közel, az fen megírt palánczok rossz kőfalának oldalában ragasztva, vagyon valami paraszt ágasakra és lábokra csinált istálló, melynek vadnak fenyő fákból csinált gerendái, az udvar felől való oldala pedig (mely is romladozott) sövényből font, tapaszos, szaru fái közül vagy három pár eltört, szalma fedele pedig romladozott, mely istállók folyó gerendáinak végéhez az kőfal felől is valami paraszt ágasakra csinált koszorú gerendák tartják, melynek is az egyik vége el tört, egyszóval, az istálló annyira ruinalódott, hogy ha nem restauráltatik, másként az tovább való szolgálatra nem alkalmas, mivel az udvar felől való része az ledülés ellen támaszakkal meg is van támasztva Ezen istállónak folyó gerendáin vadnak 24 szál széles fűrész deszkák és az deszkák közt holmi rövid faragott fák, melyek padlás helyett szolgálnak, egy részin pedig vagyon sövényből font padlása.

Gabonás ház

Az megnevezett hosszú istállón túl, az fen megírt paláncz kőfalának szegületinél, mint egy éczak felé, vagyon holmi földben ásott zarnok <?> ágasokon álló talpakon, kötéseken csinált, gyalult fenyő deszkákkal nagyobára megbéltett oldalú (noha egy részecskéje sövényből való, tapaszos), négy szakaszokban szarvazott, új sendely fedelű, tornáczos (melynek tornáczának felső padlása apró fűrész deszkákból való), jó erős, hosszú gabonás ház, melyben nyílik bé egy tölgyfa mellékű, vas pántokon és sarkakon forgó, retezes, retezfős, jó srófas lakattyával és kolcsával együtt lévő, fenyő deszkákból csinált, jó ajtó, mely gabonás háznak külső padlása fűrész deszkákból való, de felső padlása nincsen. Vadnak abban fűrész deszkákból csinált 12 hambárok és az alsó végiben négy számú <117.> bar<om>nak <?> való helyek két felől. Azon gabonás házban vagyon egy bükkfa deszkákból csinált szuszek, cubulorum 7. circiter, melynek reteze nincsen, hanem csak retezfeje; vadnak háromgaratos vas rosták, melyeknek ketteje nagyobb, az harmadik pedig kisebb; az nagyobbak közül pedig egyik tellyességgel el romlatt, az

más kettő pedig, jóllehet nem annyira megromladozott, mindazáltal azok is megfordasztattak. Ezen gabonás háznak kötésin vagyon egy rostélyos ajtó, egy kised dagasztó tekenő, egy szekérhez való fergettű, tesalya <? > fa, szekérben való egy hitván, utolsó ágos tengelyivel együtt, kertnek való három sasfák. Item, malom kerékre való egy rakás lapaczká fák, sindelly circiter 200, kádár munkára való hét darab fenyő fák. [...] Ezen megnevezett, négy szakaszokra szarvazott gabonás háznak szakasszainak végei pedig az udvar felől sendelly helyett, apró fűrész deszkákból vadnak becsinálva, mindenik szakasszon pedig vagyon fenyő deszkákból csinált, vas sarkakon és pántokon forgó kis ajtócska. Az tornáczában azon gabonás háznak [...], ugyan azon gabonás háznak Maros felől <118.> való végénél, kívül [...]. Az gabonás házon túl, az palánk mellett lévő kőfalon által, az nagy konyha mellett vagyon egy [...] kis ajtó, mely nyílik be az lugos kertbe.

Konyha

Ezen kis ajtó mellett, mint egy napkelet felől vagyon egy romladozott sendely fedél alatt lévő nagy konyha (mellynek fedele némely helyeken megfordoztatott), az mely konyhának három oldalai sövényből fontak és tapaszosak, az egyik oldala pedig kőből való. Ez konyha felett vagyon téglából mésszel rakott, két lábokon álló, romladozó, nagy kémény, mely alatt vagyon egy rossz tűzhely [...]. Vagyon azon konyhában, az kőfal oldalában bérakva egy kis sütő kemenczecske, [...] két pusztá ablaki [...], vagyon az konyhának tornácza, kinek kötéses lábai és karfák nélkül <! >. Azon konyha és az specificálandó sütő ház között vagyon egy rakás sütni való nád.

Sütő ház

Az megnevezet konyha mellett, csak közél, az paláknak az falu felől való szegeletiben vagyon egy alkalmos, jó sendellyes fedél alatt lévő régi sütő ház, melynek az kastély felől való oldala, mellyen tudniillik az ajtaja is vagyon, sövényből font, tapaszos [...].

Mosó ház

Mellette az sütő háznak, vagyon romladozott sendely fedelű, régen sövényből font, <119.> már többire el romladozott oldalú épület, mely ennek előtte mosó ház volt.[...] melynek három oldalai sövényből fonattak és tapaszosak voltak [...], az negyedik oldala pedig, az specificálandó kis konyhának oldala lévén, égetetlen téglából való [...]. Azon kis házacskának végiben, azon egy sendely fedél alatt vagyon égetetlen téglából rakott egy kis pusztá ház, az melynek egyik oldala egészen, az másik oldalának is egy része ledültek, azon ház ennek előtte való időkbén volt az néhai Gillányiné asszonyom konyhája, [...], azon ház végénél az kastély és az palánk közti által vagyon rekesztve parizatákkal, az kastély kő falától fogva mind az palánkhig.

Pinczék

Emígy el végezvén az kastélynak külső udvarán lévő épületeknek inventátióját, akarván bémenni az kastély alatt való piczékben, az említett külső udvarán az kastélynak, az fenn megnevezett nagy konjhával által ellenben vagyon kövekből és téglából rakott, már igen megromladozott oldalú *pincze gátor* (34.), mellj pincze gátor felett vagyon [...] sendely fedél. Ezen gátornak belső végén vagyon egy jó, erős tölgyfa mellyékű, fenyő deszkákból csinált, [...] jó erős ajtó, [...] mely ajtón nyílik be az kastély alatt való pinczékre és elsőben is az káposztás <120.> pinczében, melynek is az ajtón belől való első szakaszának boltjában fenn vadnak rudaknak való négy, öreg vas karikák. Azon szakaszán túl az pinczének, bal kézre vagyon egy más szakasz is. [...] Ezen említett szakaszán túl az káposztás pinczének vagyon az harmadik szakasz [...]. Ezen szakaszából az említett káposztás pinczének, vagyon egy ött grádusokból álló grádics, melynek felső végén vagyon egy tölgyfa [...] melljékű, [...] paraszt ajtó, mely nyílik be az gabonás ház felől való szegélet bástya (7.) alatt való pinczében. [...] Visszajövé az említett pinczéből, az fellyebb specificált káposztás pinczének ajtajához, onnét pedig jobb kézre térvén, az első szakaszban vagyon valami [...] rekesz, mely hagymatartó rekesznek mondatik [...]. Az hagymatartó rekesz mellett vagyon egy öt grádusokból álló rossz grádics, melynek felső végénél vagyon egy tölgyfa mellyékű, [...] paraszt ajtó, mely nyílik be az fenn megírt mosóház felől való szegélet bástya ház (19.) alatt való pinczében [...]. Ezen bástya pinczéből visszatérvén az fellyebb megnevezett

pinczében, az hol tudniillik az hagymatartó rekesz vagy on, azon rekesz mellett, mint egy dél felé vagy on egy ött grádusakból álló, romlodozott grádics, melynek felső végén vagy on [...] romlodozott ajtó, mely nyílik bé az

Praebenda

osztó hosszú pinczébe, melynek az említett káposztás pincze felől való első szakaszában [...] vagy on egy [...] <121.> állás, azon túl vagy on azon praebendás pinczének második szakasza, [...] ugyan azon praebendás pinczének vagy on 3dik szakasza is, [...] <122.>. Az on praebendás pinczének negyedik szakaszában vagy on egy fenyő deszkából csinált kis rekesz, [...] az megnevezet 4dik szakasz mellet vagy on az ötödik szakasza az pinczének. [...] Az mellett vagy on azon praebendás pinczének hatodik szakasza, [...] hetedik szakasza [...]. Ezen hetedik szakaszból jobb kézre, mint egy napnyugat felől, vagy on fenyő deszkából csinált [...], jó ajtó, [...] mely nyílik bé az napnyugat < dél!> felől való szegelet bátya (12.) alatt való pinczébe, melyben bemenvén, az hordókon való czédulák szerint, az bal kézén való ászkon találtunk borokat az specifiált rend szerent [...]. <123.>

Visszajövn azon szegelet bátyaház alatt való pinczéből, az fenn declarált praebendás pinczének hetedik szakaszában, tértünk az boros pinczék első szakaszában [...]. Az második szakaszában azon boros pinczéknek nyílik bé fenyő deszkából csinált [...] rossz ajtó. [...] Ebből az második szakaszból bal kézre vagy on egy faragot kövekből csinált mellékű, fenyő deszkából csinált, [...] régi, bérlettel ajtó, mely szolgál ki az nagy folyosó alatt való pinczében, mely pinczéből egy faragot kövekből csinált mellékű, fenyő deszkából csinált, [...] bérlet, régi, jó ajtó [...], szolgál ki az kastély belső udvarára. Nem menvén ki pedig azon pinczéből az kastély udvarára, tértünk vissza azon nagy folyosó alatt való pinczéből az megnevezet boros pinczének második szakaszában; azon második szakaszából az pinczének, mint egy job kézre, vagy on egy faragot kövekből csinált mellékű, [...] fenyő deszkából csinált, bérletlen ajtó, mely szolgál bé az említett boros pinczének harmadik szakaszában, melyben is mennek le egy öt grádusokból álló, romlodozott grádicson. Az on szakaszából az említett boros pinczének vagy on egy fenyő deszkából való mellékű, [...] fenyő deszkából csinált, bérletlen ajtó, mely nyílik be az Zöld bátya ház (3.) alatt való szegelet bátyapinczében [...]. Visza térvén azon bátyapinczéből az felljebb megnevezett boros pinczének 2dik szakaszában, abban jobb kézre találtunk egy fenyőfa mellékű, fenyő deszkából csinált, [...] rossz ajtót, mely szolgál bé az ide alább specifiálandó kastélynak belső udvarára bé járó kis kapuja felé, [...] azon belől vagy on még egy másik <124.> szakasza is az pinczének. [...] Visszajövn az megnevezett pinczéből az fenn declarált nagy praebendás pinczében, melynek az házak előtt lévő folyosó alatt való külső résziben, az kastélynak belső udvara felől, ki az udvarra vagy on egy faragott kövekből csinált <!> mellékű, [...] fenyő deszkából csinált, alkalmas, jó, bérlettel ajtó, jó bécsi lakattyával és kulcsával együtt, mely nagy foljasó alatt levő résziben azon praebendás pinczének vagy on [...].

És így, elvégezvén az belső pinczéknek inventatióját, ki mentünk az kastélynak <125.> bėjáró ajtaján az külső udvarra, holott is az kastélynak kőfalának oldalában, bal kézre vagy on egy köttéses lábakra csinált, alkalmas, jó sendely fedél alatt való rekesz vagy pitvar és tornác, mely alatt, az kőfal oldalában vagy on egy tölgyfa mellékű pusztá ajtó, mely szolgál bé egy kis boltban, melynek grádicsa nem jó. [...] Az on boltból balkézre szolgál bé egy tölgyfa mellékű, ajtó nélkül való, pusztá ajtó egy más üres boltban. Observandum: Ezen boltoknak és az felljebb specifiált minden pinczéknek egy kis gerendája és padlása nincsen <sincsen>, hanem minden pinczék jó erős bolthajtások.

Az kastélyban levő házának descriptioja

Ekképpen az kastély alatt lévő minden pinczéknek descriptióját elvégezvén, kezdttünk az kastély inventatiójához, melynek belső udvarára nyílik bé egy néhány darab faragott kövekből álló, öreg és magos, circuláris ajtó (1.), melynek vagy on bikfából faragott, két vas sarkakon és hosszú pántokon forgó, vas retezes és retezfős, lakat nélkül való ajtaja, mely ajtón belől, mindjárt vagy on egy más, vastag fenyő deszkából csinált, öreg vas szegekkel fa hevederekre felszegezett és fa sarkokon forgó, kétfelé nyíló, jó erős ajtó, mely ajtón belől lévő bolthajtásnak, vagy kapu közinek

alsó padimentuma fűrész deszkákból való. Vagyon azon kapu között való bolt alatt borvető korcsallya no. 2tő, egy kémény allya, tűzhelyével együtt; azon bolt alatt, az földben beásva egy tömlőcz, melynek vagyon vas pántokon és sarkakon forgó, retezes, retezfős, lakat nélkül való, romladozott kis ajtaja. Ezen bolt alól bé akarván menni az kastélynak belső udvarára, vagyon itt is, az kőfalon, az fellyebb megírt, faragott kövekből álló czímeres ajtóhoz mindenekben hasonló circuláris ajtó, melynek ajtaja nincsen, mellyen is bémenvén az kastélynak kövekből megrakott udvarára, annak egyik szegeletiben vagyon egy alkalmas sendely fedél alatt lévő csigás, vagy kerekcs kút, melynek gárgyája faragott kőből való; orificiuma felett pedig azon kútnak vagyon vas sarkakon forgó, öszvejáró tábla.

Ezen kastély belső udvarán, az üdvözült néhai Méltóságos Fejedelem Asszony Ó Nagysága házában feljáró, négy erős kő oszlapokon álló (mely oszlapokban is négy hosszú vasrudak vadnak és egy keresztül való rövid vas rúd rakva erősségnek okáért) bolthajtásos grádics alatt, vagyon fenyő deszkákból csinált, bőrtartó rekesz, melynek vagyon félszerű, vas sarkakon és pántokon forgó, retezes, retezfős ajtaja, lakattjával és kulcsával együtt, mely rekeszben [...] <126.>. Azon rekeszszel által ellenben vagyon egy tíz gradusakból álló, fenyő deszkákból csinált kis grádics, annak alatta vagyon deszkákból csinált egy rekesz [...]. Azon kis grádics alatt való rekeszecske mellet, bal kézre vagyon egy vas pántakon és sarkakon forgó, retezes, retezfős, fenyő deszkákból csinált, bérlett ajtó, mely nyílik bé az régi eczetes házban, melynek fában rakott porumbáki üvegekből csinált egyik ablak táblája, egy üvege híján jó és szolgálatra való, más táblája pedig az ablakának elromlott és nincs, hanem pusztájában áll; vagyon item, az külső ajtónak vas kilencse és vas toljó zárja, vas tartóztató vasával egybe, vagyon azon eczetes házban fenyő deszkákból csinált, rostélyos rekesz, melynek vagyon vas sarkakon és pántokon forgó, retezes és retezfős, lakat nélkül való, félszerű, kis ajtaja, vagyon azon rekeszben egy fias kis asztal lábastól, a mellett egy régi, rövid, viseltes padszék, tál tartó, rövid fogas 2tő, kerék tángyérok no. 13. Deszka tángyérok no. 6. Cserép tál no. 7. Fazekak no. —. Abárló vas villa no. 1. Sótartó no. 1. Szűrő szita no. 1. Egy rossz torma reszelő, fakalának no. 6. Két vas nyársok, egy rossz egyes szék no. 1, paraszt üllőpad no. 1. Egy rossz üveg lámpás, egy ablak tábla, abban vagyon csak két üveg karika. Vagyon azon boltban az rekeszen kívül egy toldazatt-foldazatt cserepekből álló rossz kemencze, melynek vagyon vas kemencze tartója, az alatta való tűzhelye még meglehetős. Azon boltban belől vagyon egy más, kis bolt is, melyben vagyon egy pár földön fekvő ászok fa és más, egy pár lábokon álló ászok fa. <127.> Ekképpen kijővén azon eczetes házból és az középső contignatióra fel akarván menni, vagyon azon kastélynak belső udvarára bejáró czímeres ajtaja mellett, bal kéz felől egy tizenegy gradusokból álló, alkalmas, jó sendelly fedél alatt lévő grádics; melynek faragott kövekből csinált könyekleje tízen csinált, esztergában metszett orsói közül három orsók elvesztenek. Azon grádicsnak felső végén vagyon egy öreg, ajtómellyék formán építetett ajtóhely, melynek szemöldekin egy széles vas rúd van által bocsátva, mely ajtóhely szolgál az házak előtt való nagy folyasóra, melynek padimentuma téglákból rakattatott, ezen folyasónak rész szerint fa, rész szerint kőből csinált, festett orsai mind alul, fellyül párkányos, faragott kövek közé vadnak foglalva, mely orsókat tartó felső könyöklő kövek egymáshoz tizenöt vas kapcsakkal vadnak foglalva, némely foglaló kapcsai pedig elvesztek és elromlottak. Ezen folyasó könyöklőin fellyül vadnak faragott kövekből csinált magos és szép, sima columnák, mellyek tartják azon feljáró felett való gyalult fenyő deszkákból csinált, párkányos, festék nélkül való padlást, melynek négy táblája mostan renováltatott új deszkákból, az padlás felett pedig vagyon jó sendelyfedél. Ezen feljáró pedig az specificált grádicsnak ajtajától fogva continuálódik mind egészen az specificált eczetes ház mellett való kis grádicsig. Azon grádicson felmenvén az említett folyasóra, azon bal kézre vagyon egy faragott kövekből csinált mellyékű, vas pántokon és sarkakon forgó, mesterségesen rakatt, noha már megavult ajtó, mely nyílik bé egy két nagy pusztá ablakú, téglával padimentumazatt *nagy boltban* (2.), melynek egyik ablakát holmi fákkal, az másikat pedig téglákkal csinálták bé. Ebből az boltból az *nagy kapu felől való szegelet bástya házban* (3.) nyílik bé faragott kövekből csinált mellyékű, vas sarkakon és pántokon forgó és vas bévonójú, fenyő deszkákból csinált, avatag, meglehetős ajtó, melynek vadnak négy nagy ablaki, mellyeknek ketteje téglákkal bé van rakva, az más két ablakának pedig vadnak vas sarkakon és pántokon forgó ablaktáblái, mellyekben vadnak fában rakott porumbáki üvegek, ezen ablaknak öt-öt táblái, jóllehet megromladoztak, mindazáltal

megrestaurálhatni, az hatodik táblája pedig mind az két ablaknak elromlott és nincsen. Vagyon azon házban holmi romladoszott kályhákból építetett tüzelő kemence, melynek orificiumában vas kemenczetartó vagyon; azon háznak padlása mennyezetes, pádimentuma téglából való. Abból egy vas sarkakon és pántakon forgó párkányos jó ajtó nyílik bé egy boltos árnyék székre, melynek vagyon jó kettős ülése, fedelivel egybe.

Visszajöven azon szegelet- vagy bástya házból az feljebb megnevezett házban, abból jobb kézre <128.> vagyon egy kő mellyékű, vas pántokon és sarkakon forgó, retezes, retezfős, vas fordítós, jó erős zárú és vas ütközőjével együtt lévő, párkányos, jó ajtó, mely nyílik bé egy téglával padimentumazott (mely is némely helyeken felbomlott), két nagy ablakú *boltság házban*, *melyben az udvar bírák szoktak lakni* (4.), melyben vagyon veres kályhákból rakatt, magos tüzelő kemence, mely áll vas szemöldeken, mellette lévő zöld kályhákból, úgymint mázosból rakatt kis fűtőjével egyben, ezen kemenczének kőlabakon álló tűzhelye vagyon; vagyon azon házban egy nyolcz embernek való négyszegű asztal, lábaival egybe; egy kis kerek asztalocska lábostól és, az ablak mellett, egy író asztal, ládájával és lábával együtt. Vagyon egy fal mellé való horgas, bérlett pad és egy más, fal mellé való bérlett pad, párkányos fogas no. 3. Ágy no. 2tő, egyik felett superlátot tartó fák vadnak. Új egyes szék no. 6. Új karszék no. 1. Katona fogas no. 1. Azon háznak két ablaki hat-hat táblákra vadnak csinálva, mindeniknek pedig felső négy táblái ónban foglalt, alsó két táblái pedig fában rakott porumbáki üvegekből vadnak rakva, melyek is már némely helyeken megromladosván, restaurációt kívánnak. Ezen ablakok pedig vas sarkakon és pántokon forognak és által járó vas rudacsakkal vadnak öszvefoglalva, azon boltban vagyon egy három grádusokból álló kis grádics, mely felett vagyon vas sarkakon és pántokon forgó, retezes, retezfős, bérlett, párkányos, jó ajtó, mely nyílik bé egy két ablakú *bolttban* (5.), melynek egy kis kerék ablakának se papyrasból, sem pedig üvegből csinált ablaka nincsen, az másik ablakán pedig vadnak fában rakott porumbáki üvegekből rakott négy ablaktáblák, melyek is csak két üveg tárgyérok híján vadnak. Ugyan azon boltban egy deszkából csinált rekesz, melynek félszerű kis ajtáját leverték, most holmi egyetmásokat tartanak rajta, az rekeszben vagyon két paraszt fogas, egy hústartó fogas, az rekeszen kívül egy régi bérlett pad és egy más, bérlett, rövid pad. Item. vagyon az házak tetejéről leesett egyik gomb száráról levont lyukadozott báldog pléh. Ezeken kívül, az házak tetejéről leszedett vitorlákról levett keskeny vas pléh no. 17 <javítva: 16>. Azonnal hasznas új vas pléh no. 5. Rövid és új vas pléh no. 4. Azon boltból vagyon egy vas sarkakon és pántakon forgó, retezes, retezfős, mesterségesen rakott, párkányos, jó, régi ajtó, mely nyílik bé egy kis, *keskeny boltban* (5/a), melynek vadnak három ablaki és mindenikben vadnak vas keresztek. Abban az boltban szolgál alá az felső contignatióról egy tizenhat gradussú fa grádics, mely szolgál alá az ebben az boltban lévő, romladoszott, egy ülésszerű árnyék székre. Az <129.> említett grádicsnak felső vége mostan bé van 4 szál deszkákkal csinálva. Ebből az keskeny boltocskából egy vas sarkakon és pántakon forgó, fenyő deszkából csinált, egyszeres ajtó szolgál be egy két nagy, pusztá ablakú, téglával pádimentumazott (melynek is pádimentuma igen megromlott) *nagy boltban* (6.), azon boltból egy pusztá ajtó szolgál ki az boldog emlékezetű Fejedelem Asszony Ó Nagysága házára felszolgáló, faragott kövekből csinált nagy grádicsra, mely is ide aláb specificáltatik, az maga helyén. Ugyan az említett nagy boltban vagyon egy más vas sarkakon és pántakon forgó, retezes, retezfős, fenyő deszkából csinált egyszeres ajtó, mely nyílik bé az *régi fejér sütő házban* (7.), melynek vagyon gerendákra fenyő deszkából való felső padlása, pádimentuma pedig csak földből való; azon háznak vadnak két nagy ablakai, egyik pusztá, másikon pedig vadnak porumbáki üvegekből fában rakatt négy ablak táblák, melyeknek is igen sok héjok vagyon; vagyon azon sütő házban sütő lapát no. 1. Négyszegű asztal lábostól no. 2tő, egyik hosszabbocská, mindenik jó; új dagasztó tekenő no. 2tő. Fejér cipőt szakasztó tábla no. 1, mely is új és párkányos. [...] Azon sütő házból jobb kézre egy pusztá ajtó, mely szolgál bé az *gabonás ház* felől való *szegelet bástya házban* (8.), melynek vadnak három nagy ablaki, melyek közül régi, viseltes ablak rámája egyiken rajta lévén, vagyon azon fában, porumbáki üvegekből rakott egy alkalmas, jó ablak tábla, az második ablaka pedig holmi darab fákkal be van csinálva, harmadik ablaka pedig pusztá; azon háznak felső padlása gerendás és fenyő deszkákkal padlatt, vagyon azon házban egy régi, eltöredezett ajtó és egy elromlott asztalláb; annak egyik szegeletiben vagyon egy bolthajtásos árnyék szék, melynek vagyon jó alkalmas ülése.

Visszajöven azon szegelet bátya házból, az megnevezett sütő házban, abból mintegy napnyugat felé vagyon egy faragott kövekből való mellyékű ajtó, melynek <130.> fenyő deszkákból való, vas sarkak, pántak, retez és retezfő nélkül való régi, avatag ajtaja melléje van támasztva, melly szolgál bé egy alsó pádimentuma nélküli, fellyül gerendás és padlásos *házban* (16.), melyben vagyon három szál hosszú fűrész deszkákból csinált, hosszú asztal lábától. Azon házból vagyon egy ajtó nélkül való ajtó, melynek alatta, belől felől vagyon faragott kövekből csinált, három lépcsőjű grádics, mely szolgál ki az ide alább specificálandó nagy grádicsra. Vagyon ugyan annak az háznak valami darab fákkal bécsinált egy nagy ablaka. Az grádicsra kiszolgáló, megnevezett pusztá ajtón kívül, vagyon az említett házban más egy ajtó is, ajtó nélkül való, mely szolgál bé egy kis árnyék székre, az melynek vagyon alkalmas, jó ülése. Ugyan azon említett házból vagyon egy más, pusztá ajtó is, mely szolgál bé egy fenyő gerendás, padlásos és padimentumas, egy nagy, *pusztá ablakú házban* (17.), azon házból, az házok előtt való nagy falyasóra szolgál ki egy faragott kövekből való mellyékű, pusztá ajtó. Azon kívül vagyon egy más pusztá ajtó is azon házból, mely szolgál bé egy téglával padimentumazott, gerendás, fenyő deszkákkal padlatt padlású, *pusztá házban* (18.), melynek vadnak két nagy ablaki; mellyek közül egyiket téglákkal bérakták, az másik pedig teljességgel pusztá, hanem egy régi pusztá ablakráma vagyon rajta, vagyon azon házban fenyő deszkákból csinált háromlábú egy rossz ágy; item, régi zöld mázos kályhákból rakatt és már félig ledült kemence, mellette lévő fűtőjével együtt. Az specificált ajtaján kívül azon háznak vadnak még más két ajtai is, mellyek közül egyik, vas sarkakon és pántakon forgó, felszerű, kis festékes ajtaja nyílik bé az ide alább specificálandó számtartó házban (15.); az harmadik pusztá ajtó pedig szolgál bé az fellyeb specificált, az kastélynak külső udvarán lévő, Gillányiné asszonyom konyhája felől való, gerendás padlásos, téglával padimentumazott házban, vagy *szegelet bátya házban* (19). Vadnak azon háznak három nagy, téglákkal bérakatt ablaki. Vagyon azon házban faragott kövekből csinált lábokon álló jó tűzhely; melynek felette lévő kéménye régen elomlott. Vagyon azon háznak napnyugat felől való résziben egy sarok vasok, pántok, retez és retezfő nélkül való, fél szerű új ajtócska, mely szolgál bé egy bo <1>tos árnyék székre, melynek vagyon jó ülése.

Visszajöven azon házból, az feljebb megnevezett házban, abban tudnillik, melynek egyik ajtaja az nagy feljáróra szolgál ki, és azon az ajtón kimenvén az nagy feljáróra, vagyon azon feljárón jobb kézre egy faragott kövekből való mellyékű, pusztá ajtó, mely szolgál bé téglákkal pádimentumazott és egy nagy, berakatt ablakú, <131.> *bolthajtásos házban* (14.), melynek az palánk felől való kőfalának oldalán vagyon egy kőmellyékű, vas sarkakon és pántakon forgó, fenyő deszkákból csinált egyszeres kis ajtó, mellyen belől vagyon egy kis seccessus, melynek vagyon jó ülése, vagyon az említett nagy boltban egy jó asztalláb, asztala nélkül és két darab rossz, vékony fenyő deszkák [...].

Azon boltból jobb kézre vagyon egy faragott kövekből csinált mellyékű, vas sarkakon és pántakon forgó, fa kilincsű, vas ütőközfű, retezes és retezfős, fogantyús, fenyő deszkákból csinált, bérlett, régi, még alkalmas, jó ajtó, mely nyílik bé egy *bolthajtásos házban, mellyben az számtartók szoktak lakni* (15.), melynek téglából rakott alsó pádimentuma vagyon, egy darab helyen megromlott. Vagyon azon boltban egy nagy ablaka, mellyet félig téglákkal béraktak, felső részin pedig vadnak 4 ablak táblák; mellyek közül három porumbáki üvegekből van rakva, s azak is megromladztak, az 4dik pedig papyrasból csináltattott; vagyon azon házban paraszt kályhákból csinált tüzelő kemence, melynek zöld mázas kályhákból való orificiumának alatta egy rúd vas vagyon, melynek alatta lévő tűzhelye megromladzott. Vagyon azon számtartó házban öt darabakból álló új gyalom [...], régi karos pad vagyon no. 2tő. Régi egyes szék no. 1. Egy régi, fenyő deszkákból csinált paraszt ágy no. 1. Egy katona fogas no. 1. Két pusztá ablak ráma no. 2. Találtnak azon házban vitorlák alá való bádogos új gombok no. 9. Új vitorlák no. 10. Egyetmást tartani való paraszt téka no. 1, melynek vas sarkakon és pántokon forgó, retezével és retezfőjével együtt lévő ajtaja vagyon [...].

<132.> Visszajöven azon számtartó házból az feljebb denominált *nagy boliban* és abból kijöven az ház előtt való nagy folyasóra, jobb kézre egy szép faragott kövekből csinált mellyékű ajtó, mely szolgál bé az harmadik contignatióra feljaro grádicsra, mellyet elhagyván, azontúl vagyon mellette azon ajtónak jobb kézre egy faragott kövekből való mellyékű, vas pántakon és

sarkakon forgó, fenyő deszkából csinált, foldazatt, régi, paraszt ajtó, mely nyílik bé egy gerendás, fenyő deszkákkal padlott padlású házban (13.), melynek gerendái és padlása az esső miatt igen megrothadoztak és romlattak, úgyannira, hogy padlása alá két hoszú parasztlábakon álló segítő gerendák és más két, rövidebb segítő gerendák is vettettek segítségné okáért. Vadnak azon háznak két nagy ablaki, melyek közül egyik téglákkal bé van rakva, az másik pedig holmi darab <?> fákkal vagyon bécsinálva. Ezen háznak egyik oldala, az harmadik contignatióra feljáró grádicsnak oldala lévén, vagyon az grádics felől való oldalán két darabban, ajtó formán csinált rostéllyal bécsinálva, mely rostélynak alatta vagynak faragott kőből csinált, karfa helyet való, kő közé erősen befoglalt orsók, melyek közül is négy elromlott, találatott abban az házban [...]. Ezen házból vagyon egy faragott kővekből csinált mellyékű ajtó, mellyet is most sövénnel béfontak, mely szolgál az mindjárt specificálandó gabonás palotában (11.).

Kijöven azon házból, az említett nagy folyasóra, az fenn declarált háznak az folyasóra bészolgáló ajtaja mellett, vagyon fenyő deszkából csinált, vas sarkakon és pántakon forgó, retezes, retezfős, bérletlen paraszt ajtó, lakattyával és kulcsával együtt, mely nyílik bé egy gyakor gerendákra, fenyő deszkákkal padlatt padlású és téglával pádimentumazatt házban (11.), melynek vadnak téglákkal bérakatt két nagy ablaki. Vagyon azon házban faragott kővekből csinált mellyékű, fenyő deszkákból való, majd jó, új, bérlett ajtó, melly is szolgálna bé az mindjárt specificálandó házban, de más felől téglákkal bé lévén rakva, bé nem <133.> mehetni rajta. A specificált, berakatt ajtón kívül, azon házból vagyon egy más ajtó is, mely szolgál bé az tyukász ház felől való, gyakor fenyő gerendás, deszkákkal padlatt padlású, padimentum nélkül való, bérakva <!> 3 nagy ablakú szegelet házban (12.), melyben vadnak két párkányos, régi, romladazatt ajtók, az egyikén vagyon egy rossz vas pánt, egy hitván, fedél nélkül való paraszt láda. Azon háznak egyik szegeletiben vagyon egy hitván árnyékszék.

Visszajöven azon szegelet bástya házból, az fenn megírt gabonás palotában és abból kijöven az nagy folyasóra, az fenn specificált nagy folyasóról az gabonás ház előtt való, táblákra szakaszatott mennyezetű és két bérakott ablakú házban (10.) bészolgáló paraszt ajtóhoz csak közel, vagyon egy vas sarkakon és pántakon forgó, retezes, retezfős, fenyő deszkákból csinált ajtó, lakattyával és kulcsával együtt, mely nyílik be egy párkányos táblákra csinált menyezetű, padimentum nélkül való, téglákkal bérakott, egy nagy ablakú házban (9.), melynek egyik résziben vagyon egy árnyék szék; vadnak azon házban két fedél nélkül való szuszékok, egyik nagyobb, az másik kisebb no. 2. Szalonnatartó fogas vagyon no. 1 [...].

És így, elvégezvén az 2dik contignationak descriptioját és fel akarván menni harmadik contignatióra, vagyon az nagy folyasóról faragott kővekből csinált, öreg circularis ajtó, ajtó nélkül, mely alatt vagyon faragott kővekből csinált nagy gradusokból álló grádics, mellyen mennek fel az felső contignatióra feljáró grádics allyára, vagy grádicsnak pitvarában, mely felett vagyon egy kis festékes menyezet; azon kis pitvarból bal kézre fordulván, vagyon tizenkilencz faragott kőből álló gradusú hoszú grádics, melynek felette vagyon festékes <134.> menyezet, azon grádicsnak felső végén is vagyon egy kis pitvar, melynek felette vagyon valami paraszt stempelyekkel megtámasztatott és az eső miatt megrothadozott, már szintén ledőlésleg álló, festékes menyezet. Azon kő grádicsnak felső végén lévő kis pitvarból jobb kézre vagyon fenyő deszkákból csinált, régi, festékes rekesz, melynek vagyon fenyő fa mellyékű pusztá ajtaja, azon rekeszben vagyon egy kéményallya, felnyúló kéményével egybe, melynek egy darabja bé is omlott. Ezen rekesz mellett, az említett grádicsnak felső grádics lévő tornácza előtt, vagyon faragott kővekből csinált mellyékű, egy nagy, pusztá ajtó, melynek ajtómellyékiben vagyon két jó sarak vas. Melly szolgál be egy hat öreg, kivágott, nagy, pusztá ablakú, gyakor gerendás, festékes padlású, téglával padimentumazott hoszú palotában (20.), melynek téglából való padimentuma sok helyeken felbomlott; vagyon ezen palotában mind az négy ablakokra való ablak ráma, üvegek alá csináltatott pusztá, jó ablak tábláival együtt no. 4, mellyek is többire mind újak. Szőnyegtartó fogas no. hét. Ezen hoszú palotából vagyon faragott kővekből csinált mellyékű, pusztá ajtó, mely szolgál bé az tő felett való szegelet be <1> tos bástya házban (21.), melynek négy pusztá ablaki vadnak; vadnak ezen házban négy ablak rámak, tokjaikkal együtt, mellyeknek új ketteje, ketteje pedig régi; vadnak item, régi két nagy ablak táblák, melyek közül egyiknek az alsó részén fában rakott üveg tárgyéri, három üvegek híjján megvadnak és még szolgálatra valók, az többi pedig telljességgel elromlott; vadnak

item, két kis ablak táblák, minden üvegek nélkül valók. Azon háznak téglákból rakott padimentumának nagyobb része felbomlott. Ezen bolt egyik szegeletében vagyon egy faragott kövekből csinált mellyékű, pusztá ajtó, mely szolgál be egy boltás árnyék székre, melynek ülése nem jó.

Visszajöven azon bástya házból az említett hoszú palotában, abból mint egy napkeletre, vagyon egy faragott kövekből csinált mellyékű, vas sarkakon és pántakon forgó, fa kilincső, párkányos, festékes, régi, jó ajtó, mely nyílik bé egy gyakor gerendás, festékes padlású *nagy palotában* (23.), mely ennek előtte az boldog emlékeztető Fejedelmünk *ebédő palotája* volt. Azon háznak alsó padimentuma téglákkal vagyon pádimentumazva, vadnak azon háznak négy öreg ablaki, mellyek közül az várnak belső piaczára néző ablaknak új rámája, ablaktokjával együtt jó és új, de üvegek nélkül való; az nagy tő felől való ablakának is tokja, rámájával edgyütt vagyon, de rámájának csak egyik felső táblájában vagyon üveg, annak is három tárgyéra elromlott. Ugyan azon ablaktábláknak egyik vas pántja, két vas sarki és két vas rúdacska is megvadnak, az más három <135.> tábláiban pedig üvegek nincsenek. Az darabont ház felé szolgáló egyik ablakának is két felső táblái ónban foglalt üvegeivel, vas sarkaival, pántyaival jók, két alsó ablakiban pedig üvegek nincsenek, úgy, hasonlóképpen az kastélynak nagy udvarára szolgáló 4dik ablakának is, két felső, ónban foglalt üvegekből rakott táblái is meglehetősek, minden vasaival együtt, noha reparatiot kívánnak, kívált az egyik; az egyik alsó részin lévő nagyobb táblának is felső része meglévén, renovatio kívántatik rajta, alsó résziben pedig üvegek nincsenek, az másik nagy táblában pedig semmi üvegek nincsenek. Vagyon azon házban faragott kövekből csinált, kőlábakon álló, csipkés faragott kövekből csinált tűzhely, melynek tüzelő kemenczéje elromlott.

Azon nagy ebédő palotából mintegy napkelet felé vagyon faragott kövekből csinált ajtómellyékű pusztá ajtó, melynek régi, festékes ajtaja, sarak vagy pánt vasak nélkül lévén, mellette hever, mellynek ajtómellyékében az két sarak vasak benne vadnak; mely szolgál be az *napkeletre álló*, nagy, pusztá ablakú, téglával padimentumazott *bástyaházban* (24.), mellynek padimentumazása igen megbomladazott, ezen háznak negy ablakaihoz tartozó, új ablak rámái, tokjával együtt mind megvadnak, de semmi üvegek benne nincsenek. Ezen *Zöld bástyának* két ablaki mellett kívül vadnak holmi fenyő fákból csinált állások, mellyekről az említett bástyának fedelit renováltatta praedecessor udvarbíró, Szakányi János uram ő kegyelme, azon két állásokban csinált vékony, hoszú fa pedig vagyon no. 12.

Ezen Zöld bástyának napkelet felől való szegeletiben vagyon faragott kövekből csinált mellyékű, kétfelé nyíló ajtó [...], mely nyílik bé egy bolthajtásos árnyék székre, melynek vagyon jó ülése.

Visszajöven azon szegelet bástyaházból, az fenn megírt nagy ebédőpalotában, abban vagyon más egy kőmellyékű, faragott, vas sarkakon és pántakon forgó, fa kelencső, festékes, régi, bérlett ajtó, melynek vagyon vas bévonója is, mely nyílik bé egy két nagy ablakú, téglával padimentumazott *boltban* (25.), mellynek vas sarkakon és pántakon forgó ablakrámai, ablaktokjaival együtt jók, egy hasonlóképpen ónban foglalt üveg ablakinak felső táblái mind az két ablakin jók, de az külső udvarra szolgáló ablaknak mind az két alsó táblájában csak egy-egy darabocska vadnak jók, nagyobb részin papyrossal foldattak bé, az belső udvarra szolgáló ablak pedig egészen jó, üvegeinek kevés híja lévén, nem sok foldozás kívántatik rajta. Vagyon azon házban faragott kövekből csinált, kőlábakra építetett vinczi zöld <136.> mázos kályhákból rakott kerekded kemence, száját tartó kerek vasával és az közepin levő vas támasztójával egybe. Vadnak azon boltban párkányos fogasok no. 7 és négyszegű, jó asztal lábastól.

Ezen boltból egy régi, festékes, párkányos ajtó [...] nyílik be egy festékes, *bolthajtásos házban* (26.), mellynek az külső udvar felől való oldalában vagyon csinálva egy kis *erkély* (26.a). Ezen háznak az belső udvarára szolgáló ablakának négy felső táblájának ónban vadnak foglalva üvegei, az két alsó táblának pedig fában rakattattak, mellyek is mind jók és három tábláiban való üvegei cristályból valók, az más három táblák üvegei pedig porumbáki üvegekből valók. Az említett erkélynek pedig ablakai nyolcz táblákból állanak, mellyek közül három egész táblák és az 4dik felső része ónban foglalt cristály üvegekből van rakva, mellyek is mind jók, két egész tábla pedig és más két táblának egy-egy része fában rakott porumbáki üvegekből csináltattak, egyik tábla pedig és egy más táblának is alsó részek papyrossal csináltattak bé. Vagyon azon házban faragott

kőlabokon álló tűzhely felett fejez és zöld mázas bokályos kályhákból rakatt tűzelő kemence, szájában álló lapos [vasával] és az alatt levő vas támasztójával együtt. Vadnak azon házban új egyes székek no. 6, új karos pad no. 2tő, egy kerek, új asztal lábastól, új ágyak no. 2 és hat párkányos, régi fogasak.

Azon boltból egy vas sarkakon és pántakon forgó vas fogantyús, bérlett, régi zárú és fa kilincsu, festékes, régi, jó ajtó nyílik bé egy gyakor gerendás, festékes padlásos, téglával padimentumazatt *házban* (27), melynek vadnak két nagy ablakai, melyek közül az külső udvarra szolgáló ablakjának ablaka nincsen, hanem csak ablaktokja, rámmájával együtt és azon kívüllevő egy darab fa rostélyával egybe, az belső udvar felé szolgáló ablakának pedig fában rakatt porumbáki üvegekből rakatt mind az négy táblái jók és szolgálatra valók, melyeknek igen kevés defectussak vagyon; vagyon azon házban fenyő deszkákból csinált egy hosszú rekesz, melynek félszerű, vas sarkakon és pántakon forgó, kis ajtaja vagyon. Vadnak azon rekeszben öt apró ablak táblák, az melyeknek is fában rakatt porumbáki üvegekből való rakásinak vagy üvegeinek igen kevés héjjok vagyon és, nagyobb részin, vas pántjai is megvadnak; vagyon egy ónban rakatt kissébb ablaktábla is, melynek is üvegei jók, vadnak, item, két darab ablaktáblák, melyeknek fában rakatt üvegeinek csak alsó része vagyon jelen, felső részin való üvegei <137.> pedig kitöredezték; vagyon, item, egy más kis ablak tábla is, melynek ón karikái megvadnak, de üvegei nagyobb részin belőlle kitöredezték, vadnak, item, négy öreg ablaktáblák és hét kisebb ablaktáblák is, üvegek nélkül; vadnak két ablakra való rostély táblák, egy fal mellé való rossz pad, egy paraszt asztal, mely négy, paraszt falákon áll. Ugyan azon házban vagyon egy más, ajtó nélkül való kis rekesz is, melyben szolgál fel az fenn praenotált középső contignationról, az kis árnyék székről felszolgáló kis grádics; vagyon ugyan azon házban párkányos fogas no. 5, egy új, négyszegű asztal lábastól.

Ezen házból egy vas sarkakon és pántakon forgó, kilincs és fordító nélkül való, bérlett zárú, gyantáros, régi ajtó nyílik bé egy gyakor gerendás, festékes padlású, téglával padimentumazatt *házban* (28.), melynek vadnak két nagy, öreg ablaki, melyeknek is vadnak üvegek nélkül való új ablakrámai és tokjai, vagyon azon házban faragott kőlabakon álló tűzhelly felett zöld mázos kályhákból csinált magos kemence, mely is egy kályha héjjával vagyon, mely kemenczének szemöldeke kőből való homlaktartón áll; vadnak azon házban párkányos fogasok no. 8.

Azon házból jobb közre vagyon faragott kövekből csinált mellyékű ajtó (mellynek bérlett, fejez, új ajtaja, pántjai és sarkai nem lévén, melléje vagyon belől támasztva), mely szolgál bé az *nagy gabonás ház felől való*, téglával padimentumazott *szegelet bástya házban* (29.), melynek vadnak négy nagy ablaki, melyeknek is három régi és egy új ablaktokjai, ablakrámaival együtt jók. Vagyon azon házban egy mostan csináltattott új ágy és egy négyszegű új asztal lábostól. Ezen boltnak egyik szegeletiben vagyon egy bolthajtásos árnyék szék, melynek vagyon vas sarkakon és pántakon forgó, kétfelé nyíló, félszer, romlادazatt ajtaja; azon árnyék széknek pedig ülése jó.

Visszajöven azon szegelet bástya házból, az feljebb denominált házban (28.), vagyon abból egy ajtó, melynek sarok, pántok, retez, retezfő nélkül való régi ajtaja (mellyis új párkányokkal körül mostan renováltattott) mellette hever, mely ajtónak vas bévonója is vagyon, mely nyílik bé egy régi aranyos padlású, sűrű gerendás, téglával padimentumazatt *házban* (30.), melynek padimentuma, mint amat <t> felbomladozott. Vagyon azon házban kőlabakon álló tűzhely felett, fa kemence szemöldekén álló, zöld mázos kályhákból rakatt kemence, melynek első része megtöredezett. Azon háznak két <138.> ablakainak jó rámai és tokja, minden üvegek nélkül megvadnak; azon házban szőnyegtartó fogasok no. 7. Azon háznak oldalában vagyon egy ajtóhely, melynek új ajtaján, [...] ajtómellyéke mellé van támasztva, mely szolgál bé egy kis oldal kamara székre, melynek belső padlása nincsen, hanem által gerendái vadnak, mely árnyékszéknek van jó ülése.

Az említett házból vagyon egy más, sarkakon és pántakon forgó, festékes, régi, még alkalmas, párkányos, jó ajtó, mely nyílik bé egy régi aranyos padlású, sűrű gerendákkal gerendáztatott, téglával padimentumazatt *házban* (31.), az melynek is padimentuma helyen-helyen felbomladozott, az külső udvaron lévő nagy konyha felől való oldala felől is egy gerendája elrothadozván, festékes padlásával együtt leomlatt. Azon háznak belől tűzelő kemenczéje faragott kőlabakon álló tűzhely felett, zöld mázos kályhákból csináltattott, melynek homlaktartója vasból való. Vagyon azon háznak egy nagy ablaka, melynek üvegek nélkül való, új ablakrámaja, tokjával együtt mellette hever, vadnak azon házban régi szőnyegtartó fogasok no. 8.

Az házból egy faragott kővekből csinált mellyékű ajtó (melynek régi, instrumentumok nélkül való festékes ajtaja mellette hever) nyílik ki, vagy szolgál ki az boldog emlékeztető Méltóságos Fejedelem Asszony házában feljáró *grádicsnak felső végén levő pitvarában vagy tornáczában* (31.a), mely tornácznak mennyezetit négy, deszkával bérlett lábok tartják, mely lábokhoz applicáltatott könyöklő karjainak alatta (mely könyöklő karfák is új deszkával vannak megbérelve) vannak nagyobb részint esztergában metszett, festékes orsók, rész szerint pedig oldala vagyon deszkával bécsinálva, mely tornácznak felette vagyon alkalmas, jó, új sendellyfedél. Ezen tornáczból vagyon faragott kővekből csinált hat gradusakból álló nagy grádics, mely szolgál be ugyan egy más kis grádicsra az belső udvar felé, melynek faragott kővekből való tizenkét vas kapcsokkal öszvefoglalt könyöklői között, faragott kővekből való orsai vannak esztergában metszett orsókkal elegy <esen>. Mely grádics felett vagyon festékes mennyezet, a felett vagyon jó sendelly fedél, mely grádicsnak mennyezetit tartó két, hosszú falábai, vagy columnái, az említett grádicsnak kőből való könyöklőéhez, vagy karköveihez két nagy és jó vas pántokkal vannak foglalva. <139.> azon hosszabb szakaszban levő kő grádicsnak alatta való kis pitvaracskaiból nyílik az belső udvarra egy más, 14 gradusakból álló, kő grádics, melynek kőből való könyöklőinek alsó résziben egy darab eltört, felső részén pedig két darabakból csinált könyöklője, kőből való, festékes orsaival együtt, jók. Vagyon azon grádics felett alkalmas, jó sendellyfedél.

Az fenn denominált háznak, az mostan describált asszony grádicsának felső pitvarában kiszolgáló ajtaján kívül, vagyon egy más kőmellyékű, pusztá ajtaja, melynek bérlett, régi és viseltes ajtaja, fa kilincsel, minden hozzá tartozó vasbeli instrumentum nélkül, mellette hever; mely nyílik vagy szolgál bé egy gyakor gerendás, padlásos, téglával padimentumazott *házban* (32.) (melynek padimentuma sok helyeken felbomlott). Ezen háznak gerendái igen meghajladztak és régi, aranyos padlását is az füst igen megfogta. Vannak azon háznak két nagy ablakai, tokjaival és rámaival egyben, vannak azon házban szőnyegtartó, párkányos, régi fogasak no. 2, item, vagyon faragott kőlabakon álló tűzhelly benne, az kemenczéje elromlott.

Ezen házból egy kőmellyékű, pusztá ajtó szolgál bé az *régi mosó ház felől való szegelet bolthajtásos bástyaházban* (33.), melynek bolthajtása igen megszakadazott. Azon háznak alsó padimentuma téglával vagyon padimentumazva, vannak azon háznak négy, nagy ablaki; melyeknek ablak rámai, tokjaival együtt megvannak üvegek nélkül, excepto, hogy egyik-egyik ablaknak rámaja elveszett, ezen ablakokra való egyik ráma új tokjával együtt, az más ablakra való ráma és ablak tokja pedig mostan renováltatott, két ablakra való tokok pedig és rámaik régik. Nota bene. Annak az ablaknak pedig, mely az sütő ház felől vagyon, rámainak vaspántjai és sarok vasai jelen vannak és mind jók. Azon boltnak egyik szegeletiben vagyon egy bolthajtásos árnyék szék, melyre szolgál bé egy kőmellyékű, pusztá ajtó, ülése pedig azon árnyék székek megromladazott.

Visszajöven azon szegelet házból vagy boltból, az fellyebb megnevezett házban, vagyon abból bal kézre egy faragott kővekből csinált mellyékű, pusztá ajtó, mely szolgál ki egy gerendás, de padlás és alsó padimentum nélkül való, hét nagy és egy kisebb ablakú *palotában vagy folyasóra* (22.) (NB. az alsó padlása kőveccsel, fővénnel és mésszel elegy vagyon megöntve, nem téglával padimentumazott), melynek alsó padlásának az gerendája az esső miatt elrothadván, bétört és így alsó padlása megromladazott; ezen nagy folyasónak dél felől való oldalán három nagy ablakja; mostanság csináltatták bé fenyő deszka táblákkal, melyeknek tokja és ajtócskái is vannak. Azon nagy folyasónak felső gerendáin vannak 12 szál széles fűrész deszkák.

<140.> És így elvégezvén az kastélyban levő minden házának descriptióját, hágtunk fel egy lajtorján azon nagy, pusztá folyasóból az kastélynak híára, melynek vagyon fenyő fűkből való, kötéses, jó erős szarvazattya, jóllehet kötése az esső miatt némely helyeken megrothadoztanak; kiváltképpen az házak előtt való folyasótól az 3dik contignatoria feljáró grádicsnak felső végén való pitvarának mennyezeti felett való gerendáknak végei, úgyannyira, hogy ketté is tört némelyek benne.

Ezen kastélynak fedele többire cserepes, hanem az kastélynak piattzára bėjáró czímeres ajtó felett való palotáknak fedeleinek belső részek, az gabonás ház felől való szegelet bástyától fogva, az nagykapu szegeletinél lévő szegelet bástyáig, nem régi sendellyel vagyon befedve. Ugyan ezen rend házoknak, az fenn megírt fejedelmek házában lévő bádogos erkélynek fedelitől fogva, az kapu mellett való szegelet bástyáig és azon szegelet bástyának is két oldalainak nagy részek, úgy

hasonlóképpen, az veteményes kert felől való szegelet bástyának fedele is, praedecessor udvarbíró uram által nem rég cserepeztetvén és két új vitorlákat is tétetvén az gombok tetejekben, jók, egyéb részei pedig az kastélynak fedelinek megromladaztak, renovatiót kívánnak. Ezen kastélynak cserepes héjazattjából állanak ki tizenhat csipke vigyázó filegóriák, mind kívül és belől felnyúló tizenegy jó forma kéményekkel együtt, [...]

Régi veteményes kert

És így elvégezvén az kastélynak inventatioját, fogtunk inventálásában az kastélyhoz tartozó külső appartinentiáknak és, elsőben is, az kastélynak külső nagy udvarán lévő nagy konyha mellett lévő kis ajtón kimenvén, vagyon régi veteményes kert, melynek kerítése az kastély felől az kastélynak palánkja, az Maros felől egy darab helyt valami régi, romladozott, rossz sövény, amellet vagy annak csak közel az végihez, valami hitván tövis kert, az rét felől régi, béomlatt sáncz, az falu felől egy nádas tó, ettől fogva ismét az kastély palánkjának szegeletiig valami régi és béomlatt sánczok, melynek kertei és sánczai anyira elromlottak, hogy az marhák szabadon járhatnak benne, mely miatt anyira el is pusztult, hogy már az régi veteményes táblák is alig látszanak. [...]

3. Urbarium sive conscriptio fiscalis dominii Radnóth (1727)

EFLvt. III. 151. K. 72—79.

<72.> Urbarium sive conscriptio fiscalis dominii Radnóth, universorumque bonorum mobilium et immobilium, possessionum videlicet et portionum possessionariorum de iure et ab antiquo ad idem spectantium, et pro nunc eidem deservientium, aut etiam prae manibus donatariorum aliorumque possessorum, ubivis in partibus dominii, quovis titulo, aut colore habitum, in Comitatus de Küküllő, Albensi Transsilvaniae et Thordensi existentium, infra cum specifica et succinta annotatione declaratorum, ut et jobbagionum, inquilinorum aliorumque in eis residentium, eorumque facultatum, cum appositione notabilium considerationum ac difficultatum in ipso dominio interventarum, ex mandato illustrissimi domini domini Francisci Rainaldi, Sacri Romani Imperii Liberi Baronis ab Audlern Sacrae Caesareae Regiae Catholicae Majestatis Excelsae Aulicae Camerae consilarii <73>, nec non per Principatum Transsilvaniae Partesque Regni Hungariae eidem annexas ut et Valachiam Austriacam universarum rerum cameraticarum directoris supremi factum ad instructiones per eandem illustritatem emanatarum ad relationes fideliter acceptas, tum in faciebus locorum ad hanc inventionem exmissis, comparentibus, diligenti cura et examine horum bonorum statuum, qualitatum, speciem et numerum, prout fieri poterat investigantibus et inventantibus die decima octava mensis Septembris, anni millesimi septingentesimi vigesimi septimi susceptum.

<74.> Constituunt itaque dominium hoc appartinentiae sequentes:

1. Possessio Radnóth	15
2. Possessio Deégh	29
3. Portio Salyi in de Küküllő	41
4. Portio Péterlaka in Albensi Transsilvaniae	43
5. Possessio Lekencze	15
6. Possessio Nagy Ikland	55
7. Possessio Kis Ikland	65
8. Possessio Orba	69
9. Praedium Csapó Szent György	73
10. Possessio Alsó Oroszi	75

in Thordensi, sic dictis comitatibus existentes et adiacentes.

Quas inter praeeminet possessio Radnóth aqua non remote, prope videlicet lines Marusii, exurgit membrum principale seu caput enumeratarum appartinentiarum, castellum Radnoth, undiquaeque stagnis circumdatum, quadrangulariter ex adustis tegulis erectum et ad duas contignationes elevatum, quatuor in angulis totidem papilionibus condecoratum, partim tegulis, partim scandulis reparatione agentibus tectum. In quod ex area exteriori, a parte nimirum orientali praebet accessum *porta oblonga* (1.), fornicea cujus in frontispicio insignia Georgii Rákoczi et

Stephani<!> Báthori, quondam principium Transilvaniae cum inscriptione: Stephanus Bathori Princeps Transsilvaniae Georgius Rákoczi Dei Gratia Princeps Transilvaniae Partium Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes. Hisque inferius: Augustinus Serena Architectus Venetus Opera Regit conspiciuntur. Sub qua quidem porta locus delinquentium seu carcere jacet et tandem eadem superata, ab utroque latere patent gradus lapidei tabulati et scandulis, iam antiquis tecti, in utramque aedificii contignationes deservientes. Itaque in fine <75.> graduum intranti per specificatam portam ad sinistram existentium itidem ad sinistram primam nimirum contignationem tractus septentrionalis, sive Marusium respicientis, aperitur una janua pinea duplicata, ferreis requisitis roborata in tractus praedicti

primum cubile (2.), sat amplum, forniceum, tegulis pavimentatum, duarum apertarum fenestrarum, fornace destitutum ex quo iterum duae januae, memoratae conformes reserantur, una in

secundum cubile (3.), etiam satis magnum, tegulis quoque pavimentatum et rotundum, in papilione orientali adjacens, trium apertarum fenestrarum, viridis ac antiquae fornacis, cujus tabulatum pariter antiquum pineum depictum et fatigiose elaboratum; altera vero janua ducit in

tertium cubile (4.) equidem rotundum, forniceum, quod pavementum suprascriptis nihil discrepans, per undecim asseribus pineis sequestratum, duarum vitrearum fenestrarum et viridis fornacis. Ex hoc iterum per januam pineam duplicatam et ferro munitam intratur in

quartum cubile (5.) itidem forniceum, priori non multo angustius, per medium etiam asseribus separatum, fornace carens, duarum vitrearum fenestrarum. Hinc quoque per januam, designatis similem, itur in

quintum cubile (6.) forniceum, sine fornace, duarum fenestrarum apertarum. Ex hoc porro cubile duae januae pineae commodae, cardinibus ferreis solidatae deserviunt, una quidem ad gradus in superiorem eamque occidentalem castelli contignationem ducens, altera vero ad

sextum cubile (7.), nunc pro pistoria observatum, duarum vacuarum fenestrarum, cujus pineum tabulatum et trabes fumus valde obfuscavit. Unde devenitur in

septimum et ultimum cubile (8.) hujus tractus atque rotundum <76.> in papilione septentrionali existens, sine fornace, quatuor apertarum fenestrarum, cujus tabulatum una cum trabibus ferme novum, pineum.

In prima contignatione tractus orientalis seu possessionem Csapó respicientis, prope finem graduum est

primum hujus (9.) tractus cubile, fornace carens, fenestra una, cum tabulato, trabibus et janua cardinibus et pessulo saltem ferreis roborata, pineis intra quod deinde sunt et alia contigua.

Duo cubilia (10–11.), descripto in omnibus similia et ex ultimo eorum assequitur ejusdem tractus

quartum cubile (12.), rotundum, in papilione meridionali adjacens, quatuor virgis oclularum fenestrarum, absque fornace, cujus tabulatum una cum trabibus, pineum, jam antiquum.

In his igitur taliter declaratis cubilibus nunc varia naturalia habentur locata.

In contignatione inferiori tractus meridionalis et quidem finem graduum ad superiorem aedificii contignationem ascendentium, statim a sinistra aperitur una janua pinea antiqua, cardinibus ferreis instructa in

primum cubile (13.) oblongum, absque fornace, apertarum fenestrarum, plane inhabitabile, cujus tabulatum nisi supposito ab infra columnis aliquot ligneis fulciretur, omnino rueret. Ad dextram autem, in ascensu memoratorum graduum, patet alia janua pinea, antiqua in tractus hujus

secundum cubile (14.) forniceum, absque fornace, unius apertae fenestrae, tegulis pavimentatum, unde devenitur per januam pineam duplicatam, ferreis necessariis munitam ad

tertium et ultimum cubile (15.) forniceum, pariter tegulis <77.> pavimentatum, duarum vitrearum fenestrarum et per medium asseribus pineis separatum.

In contignatione inferiori tractus occidentalis seu in ipsam possessionem Radnóth prospicientis sunt in ordine *cubilia tria* (16–18.), sat ampla, tegulis pavimentata, vacuarum fenestrarum atque fornacibus destituta, quorum tabulata, una cum trabibus ac januis, pinea antiqua quidem sed multum duratura. Et ex ultimo horum janua pinea, satis bona, ferro tamen carens, ducit in hujus tractus

quartum et ultimum (19.) cubile rotundum, in papilione occidentali existens, prioribus ad omnia consimile.

Siquidem autem de contignatione inferiori hujus tractus ad superiorem prius ascendendum sit sic orientalem igitur.

In superiori contignatione tractus orientalis

est unum *oblongum palatium* (20.) tegulis pavimentatum, sine fornace seu apertarum fenestrarum, cujus tabulatum simulcum trabibus venuste exsculptis, pineum et coloratum et in fine hujus palatii unum

cubile rotundum (21.), forniceum, etiam absque fornace, tegulitium pavimentum, quatuor apertas fenestras habens, adjacet in papilione nimirum meridionali contentum.

Contignatio superior tractus meridionalis tota quanta ruinata, trabibus solum a parte superiori adhuc persistentibus, *ubi credendum est antiquitus oblongum extitisse palatium* (22.).

In contignatione superiori tractus septentrionalis ad contenta cubilia ex jam descripto tractus orientalis oblongo palatio, per unam januam duplicatam, et vari colore ornatam, atque ferreis requisitis bene munitam, devenitur et quidem in hujus tractus

< 78. > *primum cubile* (23.) oblongum, pavimentum tegulitium viridem, quatuor vitreas fenestras, tabulatum, una cum trabibus, pineum et coloratum atque in uno loco profluitate cooperimento putredine consumptum et disruptum sustinens. Unde iterum duae januae pineae, proxime descriptae aequales parent, una in

secundum cubile (24.), rotundum, forniceum, in papilione orientali existens, colore viridi condecoratum, tegulis pavimentatum, absque fornace et quatuor apertarum fenestrarum; intra alteram vero januam sunt contigua

duo cubicella fornicea (25–26.), equidem colorata, diversorumque animalium effigiebus ac viridibus fornacibus ornata, quorum unum quodque duabus vitreis dilucidatur fenestris, quibus vicinatur

quintum cubile (27.) satis amplum, itidem tegulis pavimentatum, sine fornace, duarum vacuum fenestrarum ac per medium asseribus pineis separatum, hujus etiam tabulatum pineum depictum et ob injuriam pluviarum disruptum, ex quo demum itur in

sextum cubile (28.), amplum etiam, quo ad pavimentum reliquis simile, viridis fornacis, duarum vitrearum fenestrarum, cum tabulato et trabibus pineis coloratis, in bono statu perseverantibus, unde devenitur ad

septimum et ultimum cubile (29.) rotundum in papilione septentrionali adjacens, quatuor apertarum fenestrarum.

In contignatione superiori tractus occidentalis sunt in ordine *tria ampla cubilia* (30–32.), vitreas fenestras, fornaces virides, trabes et tabulata pinea depicta quidem sed, per pluvia putrefacta et reparatu digna continentia, duorum in hac adhaeret

< 79. > *quartum cubile forniceum* (33.), sed casui proximum, nunc ab infra columnis ligneis junctum.

His omnibus ita declaratis cubilibus juncti sunt, sit venia, scriptis septem numero secessus.

Sex iisdem cubilibus fumus [...]tur per tredecim tegulibus caminos.

Cellaria fornicea.

Toti jam descripto castello subjacent in quinque subdivisa sequestra capacia in universum vasorum quadraginta circiter ... 200.

Puteus lapideus.

Reperitur sat profundus in area hujus castelli sub tecto scanduleo aquam tamen non potabilem, quin unam vasam pro coctione aptam continens. Et hac area numerat in longitudine passus nro. 15, et latitudine passus nro. 10. [...]

4. A radnóti kastély leírása (1758. május 9.)

MOLvt. Családi levéltárak. A Bethleni gr. Bethlen cs. Küllővári Lvt. CCIII. kötet, 54. sz., 1. db. 4–28.

< 4. > Descriptio castelli domini praementionati Apafiano Fiscalis Radnothiensis membrum principale, quod caput appellatur, constituit possessio eiusdem nominis Radnoth, incliti Comitatus de

Küküllő adhaerens, ad ripam fluvii Marus in plano partim ac declivi sita, cuius in superiori seu orientali parte exurgit castellum ad littorem praedicti fluvii quadrangulariter ex adustis tegulis partim ac lapidibus calce connexis erectum, in duas contignationibus elevatum et in quatuor angulis, totidem papilionibus quatuor mundi partes directe respicientibus condecoratum scandulisque, in partibus quibusdam reparationem exposcentibus, super cornua tigillaque pinea contextum.

Cuius integro fundo ab oriente et septentrione attingente praefatus fluvius Marus, a reliquis autem partibus undiquaque lacunae quadam iuxta possessionem iam fatam Radnóth stagnantes convicinantur ipsumque castelli fundum condeterminant.

Fundus itaque castelli una cum exteriori sua area aedificia inferius denotanda continente pro curiae loco circumspectus regali ulna in codice legem patriarum Decreti Tripartiti Partis I-ae Tituli 133-tia notata mensuratus longitudinem ad 32 1/2, latitudine vero ad 39 orgias regales extensus iacere comperitur; qui undique saepibus et quidem ab anteriori ex asseribus pineis intra striatas columnas querceas connexis, reliquis autem in partibus ei virgultis <5.> intra querceos palos partim ante hac recenter contextis, fulerisque ab utrinque munitis, partim vero antiquioribus et ruinosis, ubique autem velamine carentibus circumcingitur; quibus mediantibus reliquis istius fundi castellani partes per homines ad castellum isthoc deservientes iobbationibus aequae ac inquilinos promiscue impopulatos ad sui distinctionem a se excludit.

Vel aream ergo castelli exteriori intrare volentibus patet accessus per portam exteriori e tribus columnis quercinis humi infossis arteque fabriliter decenter levigatis consistentem, scandulis recenter velatam, columbarium versus meridiem oblique prospicientem cui acclavata est aquila biceps tabulae assereae nigro colore depicta cum titulo eidem superinscripto: *Pro salva guardia*. Portae autem praefatae majoris currus et pecora recipientis valvae bifores ex asseribus pineis constructae ferreis cardinibus volubiles pendula sera in repagulis ferreis ocludi solent adhaerentes, eidem similibus requisitis instructa minori, per quam intrando et quindecim passus introrsum metiendo, offert se alia porta, priori fere similis, tecto quidem scandulari absque columbario commoda, tabulis autem assereis in duas partes aequae super cardines ferreos vertentibus, altera debilior, per quam similiter intrantibus cadit ad partem sinistram praetactum castellum in quod

ab orientali seu frontispicali eiusdem parte praebet accessum *porta* (1.) quaedam oblonga fornicea per <6.> januam quandam majusculam clavisque ferreis solidatam ac rubro colore tinctam, cardinibus etc. ad observandum requisitis ferreis provisam. Cuius in supercilio e lapidibus artificialiter et venuste exsculpto, insignia principum olim Transsilvaniae, Stephani <1> Báthori et Georgii Rákotzi eleganter excisa conspiciuntur eum super inscriptione sequenti: S. B. P. T. paulo autem inferioris: Georgius Rákotzi D.G. Princeps Transilvaniae P.H.D. et S.C. Cominus iterum ab infra: Augustinus Serena Architectus Venetus opera regit. Supra praefatae tandem portae superciliu lapideum praeter denotatas inscriptiones leguntur ad huc versus renovationis aut dealbationis castelli annum designantes soli muro dealbato litteris rubro nigroque colore depicti sequentes: Caesare FrancIsCo CVM SCeptra Theresla ConIVX ReXIt Pannoniae HaC ArX Reparata FVIt <= 1751>. Intrantes porro per portam nunc descriptam comperimus sub eiusdem fornice existentis loci delinquentium seu carceris humi infossi et intra muros situati clausulam ferro munitam. Qua demum superata in interni praescripti accessus fornice supercilio similibus ex lapidibus et opera exsculpto eadem principum insignia et inscriptiones, quae in frontispicio exteriori praedescripta sunt, in aream castelli interiori pervenientibus et ex inde respicientibus offerunt se se intuenda.

Unde patet ad utrumque castelli latus gradus lapidei in utramque aedificiorum contignationem deservientes crepidinibus pineis et asseribus arcuatis cancellorum <7.> instar accommodati per quos ascendendo cubilia castelli iuxta inferiorem eorundem genuinam descriptionem quantitatisque et qualitatis declarationem singula quodam internas eorum quantitates non suprafata ulna regali verum ulna germanica per hic marginaliter notatos pedes faciente mensurata reperiuntur ordine sequenti et quidem <a lapszelen 326 mm-es szakasz van kijelölve>.

Tendentibus ad partem sinistram et per gradus ibidem habitos ad primam aedificiorum graduum inferiorum fine aperitur ianua pineis ex asseribus duplicata, variis coloris illita, ferreis requisitis et vecti munita ad eiusdem

tractus inferioris ab oriente

primum cubile (2.), longitudine 5 orgiarum 2 et 1/2 pedum, latitudine absque medio pede 4 orgiarum amplum, quadrangulare, forniceum et inferius tegulis pavimentatum, cuius duae fenestrae ipsum satis lucidantes, vitreis orbiculis stanno coniunctis integrae sunt. Fornax viridis antiqua renovationem expectans. De hinc in altero huius cubiculi angulo, reseratur ianua quaedam, similiter pinea alba, requisitisque ferreis provisa ad

secundum cubile (3.) rotundum in papilione orientali tractus Marusium respicientis existens, longitudine 4 orgiarum et 4 pedum, latitudine 4 orgiarum et unius pedis extensum, cui quatuor praelucens fenestrae vitreae, plumbo connexae, altera illarum quatuor orbiculis fractis reperta superioris eiusdem cubilis tabulatum e pineis <8.> asseribus artificiosa opera eleganter concinatum, variisque coloribus iam obfuscatis tinctum, inferius autem pineis pariter asseribus dolatis pavimentatum, viridi fornace caleficiente. Unde regredientibus in prius notatum cubile, tertia exinde patet ianua, coloribus decorata, pinea duplicata, cardinibus ferreis et vecti bene instructa in

tertium hujus tractus cubile (4.), priore angustius, longitudine 4 orgiarum et semialterius pedis, latitudine 3 orgiarum, 3 et 1/2 pedum amplum, forniceum, quadrangulare et ab infra pineis asseribus pavimentatum, duarum similiter vitrearum fenestrarum, septem orbiculis orbatarum et unius viridis fornacis. Ex hoc iterum per alteram ianuam, priori parissimilem, intratur ascensive per tres pedales ligneos ad

quartum (5.) ejusdem tractus *cubile*, angustum, longitudine 3 et 1/3, latitudine 2 orgias constituens, quadrangulare, forniceum, tegulis ab infra pavimentatum, viridis, pro exigentia necessitatis apparandorum ciborum culinae locum applicabilis apertae fornacis et duarum fenestrarum, unius quidem rotundae vacuae, alterius autem angularis vitreae, in una tabella plumbo, in tribus autem reliquis ligno connexae. Ex quo altera ianua, in antiquitus laboriose confecta, ferreis cardinibus et repagulo instructa (cuius in ostio superiori lapideo talis legitur inscriptio: Invidia premitur, quem nulla infamia taxat, Et cui Jura favent, Vis Inimica Nocet) aperitur in

forniceum *quoddam angustum conclave* (5/a) <9.> conservandis lignis focalibus, aut vilibribus aliis instrumentis accommodari solitum. Ex quo, per ostium quoddam ligneum, valvis carens transitur in

culinam (6.) longitudine 4 orgiarum et sesqui pedum, latitudine 2 orgiarum et 4 pedum, amplam, forniceam, a fumo iam denigratam, cui duae sunt fenestrae, altera vitrea, altera vero vacua. Caminum eiusdem ab uno latere crassa quaedam trabes quercea et columna eidem supposita tenent, sub quo focus lapideus ab utroque latere accessum habens. Culina hac duas continet ianuas, utrasque cardinibus ferreis et repagulis provisas, quarum una pinea vulgaris duplicata per tres passus lapideos ascendendo deservit ad fines graduum in superiorem castelli contignationem a parte tractus septentrionalis ascendentium, et alterius in aream interiorem descendentis. Altera vero ianua culinae similiter pineis ex asseribus duplicata deducit in

quintum (7.) iam fatae tractus cubile, longitudine et latitudine 4 et mediae orgiarum extensum, quadrangulare, ab infra tegulis pavimentatum, superius autem pineis asseribus vulgariter tabulatum et sedecim levigatis trabibus fultum, duae istius cubilis fenestrae nunc ligneis cratibus obductae comperiuntur, in quo fornax nulla. Unde per ostium aliud lapideum, valvis carens intratur ad

sextum (8.), quod est et ultimum tractus orientalis a parte fluvii Marus cubile, rotundum, in secundo seu ad septentrionem incidente papilione existens, longitudine 4 orgiarum et 5 pedum, latitudine <10.> 4 orgiarum et unius pedis, amplum, trabibus et asseribus pineis vulgari labore tabulatum et inferius tegulis pavimentatum. Cuius quatuor fenestrae, pariter ligneis cratibus obductae sunt. In angulo ejusdem patet ostiolum absque tabulato in, sit venia, secessum ibidem habitum.

Quae proxime notata dua cubilia fornacibus carentes pro variis naturalibus et reculis domesticis conservandis applicantur. Ex quo denotato septentrionalis papilionis *cubile in alterum* (7.), culinae

vicinum reducens, comperimus in illo tertiam ianuam pineam antiquam tenacemque cardinibus et repagulo ferreis instructam quae accessum indulget ad hujus inferioris contignationis

tractus septentrionalis,

ipsam possessionem Radnóth respicientis

primum (16.) cubile longitudine 4 orgiarum et 5 pedum, latitudine 3 orgiarum et 1/2 pedum extensum, inferius tegulis pavimentatum, superius vero pineis trabibus et asseribus tabulatum, in quo fornax nulla, fenestram habet unam vacuum. Ex quo ianua quaedam, pineis ex asseribus vulgari opera confecta requisitisque ferreis absque vecti munita servit per tres pedales lapideos ascensive ad finem inferiorem gradus in superiorem contignationem tendentis. Tertium in eodem cubile ostium lapideum angulare ducit ad secessum ibidem existens. Quartum denique ostium, pariter lapideum, ianua carens offert ex eodem cubili transitum ad

secundum (17.) ejusdem tractus cubiculum unius apertae fenestrae et fornace carens, tabulato et <11.> pavimentatio priori simile, quantitate longitudinis 3 orgias et 5 pedes, latitudine autem 3 orgias et semipedem constituens. Unde aliud ostium lapideum, similiter ianua carens, transitum indulget ad

tertium (18.) praefati tractus cubiculum quadrangulare, duarum apertarum fenestrarum, fornace carens, tabulato et pavimentatione prioribus duobus aequale, longitudine pariter ac latitudine ad 4 orgias et duas pedes extensum. Ex quo aliud quoddam ostium lapideum, sine valvis existens, deservit ad

quartum (19.) istius tractus cubile, quod papilione occidentalis continet estque rotundum, longitudine 4 orgiarum et 5 pedum, latitudine 4 orgiarum et semialterius pedis amplum, superius aequae ac inferius trabibus et asseribus pineis vulgari labore pavimentatum, fornace carens, qui quattuor fenestrae apertae lucem praebent. In angulo autem ultimo patet ostiolum aequae ianua ad secessum, sit venia, ibidem situm.

Singula in isto tractu denotata quatuor cubicula pro nunc pro conservatione frumentorum in granis applicata, singulas fenestras cratibus ligneis obductas habent. Regrediendo tandem ex hoc, tertii papilionis cubiculo, ad proximum notatum sibi contiguum (18.), monstratur exinde per ianuam ejusdem cubiculi tertiam eamque pineam, angustam [...] actu velut non necessariam ocllusam et ingressum impediendum, dum aperitur, accessus ad

tractus occidentalis

primum cubile (15.), longitudine 3 orgiarum et 5 pedum, <12.> latitudine 3 orgiarum 2 et medii pedum quantitate extensum quadrangulare, fornaceum et asseribus pineis ab infra pavimentatum, unica fenestra vitrea, plumbo connexa lucens, fornaceque viridi instructum. Duas praeter iam memoratam intra se complectentes ianuas, utrasque pineas albas, ferreis instrumentis et vectibus provisas, quarum altera in convicinam sibi

domunculum (14.a), superius et inferius trabibus et asseribus pineis pavimentatam. Duabus vitreis, stanno junctis fenestris lucentem, longitudine 2 orgias et 5 pedes, latitudine absque medio pede 2 orgias constituentem deservit; altera vero praedicti cubiculi ianua ducit ad

secundum <1!> (14.) hujus tractus cubile, 4 orgiarum et semialterius pedis longum ac 3 orgiarum duorumque pedum latum, quadrangulare, fornaceum, tegulis equidem pavimentatum, sed vetustate ejus pavimentatio nimirum attrita comperitur; fenestram habet unicam vitream, superiori ex parte orbiculis destitutam, fornacem unam viridem utraque ex parte apertam, loco etiam culinae subservire valentem. Inest praeterea cubiculo huic rudibus ex asseribus pineis constructa quaedam camera in altero eiusdem angulo, sit venia, secessus loco accommodata. Duas adhuc complectitur ianuas, utrasque pineas, cardinibus et repagulis ferreis provisas, quarum altera reseratur in ambitum castelli inferiorem, altera vero praebet accessum ad

tertium (13.) huius tractus cubile reliquis omnibus hactenus descriptis amplius, longitudine 5 orgias duos et medium pedes, latitudine ad 4 orgias et semialterium pedem distensum, cuius ternae fenestrae cratibus ligneis obductae sunt, ab infra tegulis, iam attritis pavimentatum, superiori autem eius tabulato ex inasciatis asseribus pineis composito subsunt quercinae trabes minus levigatae, in quo <13.> fornax nulla. Duas adhuc alias praeter denotatam complectitur ianuas, alteram ex pineis asseribus confectam, duplicatam, cardinibus et repagulo ferreo vectique vulgari provisam,

nunc autem sera pendula ocludi solitam, quae in ambitum castelli inferiorem deservit, altera denique eiusdem ianua valvis carens perhibet accessum ad

quartum (11.) eiusdem tractus cubile, longitudine 4 orgiarum et unius pedis amplum, quadrangulare, duabus cretacula lignea obductis fenestris lucens, inferius tegulis maioribus pavimentatum, superius vero trabibus pineis antiquitus eleganter elaboratis et coloribus illitis, asseribus pari labore paratis tabulatum, fornace carens, ex quo patet aliud ostium lapideum, ianua destitutum ad

quintum (12.) huius tractus cubile, quod in quarto et ultimo castelli papilione existit, meridionalis et est rotundum, longitudine ad 4 orgias et semialterum pedes extensum, quod illuminant quatuor fenestrae cratibus, nunc ligneis obductae, fornacem habet nullam, inferius pavimentatio nulla, tabulatum autem superius e pineis asseribus ascias constructum, similes trabes sibi densae accomodatae asservant, ultimo denique huius cubiculi angulo inest locus secessualis, iam ruinatus, interim reparatu possibilis. Unde revertentibus ad praedescriptam sibi vicinam cubiculam (11.) tractus meridionalis tendentibus, monstratur ingressus ex eodem per ianuam pineam albam cardinibus et vecti carentem ad

tractus meridionalis,

possessionem Csapó conscriptae respicientis

primum (10.) cubile quadrangulare unicam fenestram <14.> craticula lignea obductam habens, cuius tabulatum superius e pineis asseribus antiquitus decenter elaboratis constans, trabibus subserate acclavatum comperitur, inferius autem pavimentatio, uti et fornax nulla. Cujus interna quantitas in longitudine 3 orgias et semialterum pedes, latitudine vero 3 orgias et unum pedem constituit. Duas praeterea complectitur ianuas, unam antiquam decenti labore paratam. duplicatam, ferreis cardinibus vertentem et repagulo seraque pendula ocludi solitam, quae ex ambitu inferiori intrantes recipit, altera vero per ostium lapideum in medio parietis deducit ad

secundum (9.) tractus meridionalis, quod etiam tertius inferioris contignationis hujus castelli ultimum est, cubile qualitate in omnibus proxime descripto simile cubiculo ad initium descriptionis hujus tractus inferioris denotati contiguum, longitudine 4, latitudine vero 3 orgiarum amplum. Hujus in angulo exilis locus secessualis, janua destitutus habetur. Ex hoc denique exire volentibus offert se altera ianua pinea duplicata, cardinibus ferreis et repagulo provisa, colorata, ad inferiorem ambitu, in fine gradus ad superiorem contignationem deducentis subserviens. Quorum postremo descriptorum in praenotatis occidentali ac meridionali tractibus existentium cubiculorum anteriori seu frontispiciali parti adhaeret ambulacrum absque medio pede duarum orgiarum latitudine patens, tegulis arcuatis [...] etaeque venusta ac durabili opera pavimentatum, lateraliter a parte areae interioris ad formam cancellorum olim lapidibus (uti adhuc superexistentes nonnullae pyramides ostendunt), nunc vero ligneis pyramidatis intra tabulas seu crepidines lapideas <15.> ferro coniunctas in ordinem collocatis accomodatum, cui superstructa sunt una lignea et vero lapidea columnae marmoris instar exsculptae, superioris contignationis ambitum pineis asseribus, super trabes pineas tabulatum et similiter ad instar cancellorum in suis lateribus constructum, cubicula superiora intrare et abinde exire volentibus deservientem tenentes. Quibus inferioris contignationis aedificiorum revisionis taliter (uti descriptum est) superantis, ascenditur ex praeannotato ambulacro inferiori a parte tractus meridionalis per 23 passuum gradus pineas crepidinibus ligneis ab utrinque provisos ad contignationem hujus castelli superiorem ambitumque proxime attackum. Ubi ad partem dextram tenendo et a superiori, proxime notatorum graduum fine duodecim passus metiendo, aditus patet per ianuam pineam albam, cardinibus vectique ferreis provisam et superficialiter fenestra plumbo concinnata intructam in superioris contignationis

tractus orientalis

primum cubile (23.), longitudine 5 orgiarum et semialterius pedis, latitudine autem 4 orgiarum amplum, quadrangulare, super trabes pineas coloribus illitis asseribus decenter pavimentatum, cui lucem praebent ternae fenestrae vitreae, plumbo connexae, novem orbiculis destitutae. Ubi fornacis locus existit absque structura calefaciente. De hinc, per aliam ianuam decoloratam, ferreamentis requisitis provisam, accessus indulgetur ad

secundum (24.) hujus tractus cubiculum in orientali <16.> papilione situm, quod est fornaceum, simul ac rotundum, longitudine ad 4 et mediam orgias, latitudine ad 4 orgias et unum

pedum extensum, quatuor fenestrarum vitrearum, a prioribus in hoc discrepantium: quod nullo orbiculo carent. Inest huic cubiculo fornax viridis integra et altera eius angulo, sit venia, secessus, ianua pinea alba, cardinibus ferreis vertente, occlusibilis. Revertendo ex denotato papilionis cubiculo ad vicinum, ante se descriptum, referatur ex eodem ianua pinea duplicata, coloris ornata, cardinibus et vecti ferreis bene instructa in

tertium (25.) iam fati tractus Marusium respicientis cubiculum quadrangulare, forniceum, longitudine 4 orgiarum et unius pedis, latitudine 3 orgiarum et totidem pedum amplum, continens fornacem viridem se caleficientem, cui, in duobus parietibus duae praelucent fenestrae vitreae, stanno iunctae. Unde per aliam ianuam, priori similem requisitisque ferreis pariformiter munitam, intratur ad

quartum (26.) eiusdem tractus cubile, forniceum et quadrangulare, oblongum, unius apertae viridis fornacis. Ab oriente autem adnexus est huic cubiculo exiguae quantitatis *laquear quoddam prospectuosum* (26.a), super lapides eleganter exsculptos muroque solidum infixas erectum, quatuor vitreis fenestris lucidatum rubroque, scanduliceo tecto deorsive ad frontispicium velatum. In alio itidem huius cubiculi pariete, a parte nimirum superioris iam fati ambitus alia etiam fenestra vitrea (aeque, uti priores), plumbo connexa eidem lucem subministrat. Denotatae interim quinque huius cubiculi et eius prospectus fenestrae actu sex orbiculis vitreis destitutas comperiuntur. <17.> Quantitatem denique huius cubiculi quod longitudinem, una cum sibi adnexa prospectuoso laqueari quinque, quod latitudinem vero duae orgiae constituunt. Ex hoc tandem, alia ianua, e regione alterius quod omnes qualitates eidem similis, aperitur ad

quintum (27.) istius tractus cubile, longitudine 4 et 1/2 orgiarum, latitudine 4 orgiarum et duorum pedum amplum, quadrangulare, pineis trabibus et asscribis venuste decoloratis tabulatum, unica fenestra vitrea stanno coniuncta decem orbiculis carente lucidatum, in quo fornax nulla. Duas adhuc januas complectitur: unam albam duplicatam, ferreis requisitis provisam, quae ad ambitum superiorem deservit, cuius in ostiali superficie iterum lucet fenestra quaedam vitrea plumbo concinnata; alteram (quam continet) januam coloribus decorata pinea, duplicata, cardinibus vectique ferreis munita, intromittit ingressus ad

sextum (28.) iterati tractus orientalis cubile, longitudine ad 4 orgias et 2 pedes, latitudine ad 4 orgias et unum pedum extensum, quadrangulare, duarum vitrearum fenestrarum, unico dumtaxat orbiculo [...] Superius pineis asscribis trabibusque suggrundatis, vario colore illitis et subinde auro venustatis tabulatum, fornacem habens commodam e viridibus testis compositam. Ex hoc iterum cubiculo ad partem dextram angulosam deflectendo, reseratur ianua, priori non absimilis, requisitis etiam ferreis bene instructa in

septimum (29.), quod est et ultimum huius tractus cubile, in papilione septentrionali existens, <18.> rotundum, forniceum (in superficibus duarum fenestrarum fornice rupturas passa et in alio quoddam loco ab installatione aquae pluvialis notantur, debilitata), quatuor vitreas fenestras complectens, quorum ternae integrae, quarta vero duodecim orbiculis destituta, quod quatuor fenestrae singulae duobus tabulis pineis, super cardines ferreos vertentibus ab extra clauduntur, quarum etiam duae fractae, reliquae autem integrae comperiuntur, fornacem habet viridem e fictilibus figulicis constructum. In angulo denique istius cubilis reperitur iterum ostiolum quoddam, ferreis cardinibus vertens, coloribus tinctum ad secessum ibidem habitum deserviens. Mensura tandem internae quantitatis huius cubiculi in longitudine ad 4 orgiarum et 4 pedes, in latitudine vero ad 4 orgias extenditur. Unde ad cubiculum ante se descriptum remeando et versus tractum septentrionalē tendendo, aperitur ex eodem janua pinea duplicata, coloribus illita ferreisque requisitis et vecti provisam quae ducit ad

tractus septentrionalis

primum cubile (30.), longitudine 4 orgiarum et semialterius pedis, latitudine 3 orgiarum 4 et 1/2 pedum amplum, quadrangulare, duarum vitrearum fenestrarum et unius viridis fornacis, duas praeterea complectitur ianuae, unam videlicet albam duplicatam quae dirigit ad locum secessualem, alteram autem, similiter pineam, coloribus tinctam, cardinibus et vecti ferreis bene instructam, quae ingressum ostendit ad

secundum (31.) huius tractus cubile, absque medio pede quinque orgiarum longum et 3 orgiarum ac semialterius pedis latum, similiter quadrangulare cui unica fenestra vitrea tribus

orbiculis orbata <19.> lucem subministrat. In quo fornax viridis satis commode extracta. Superius tabulatum istius aequae ac proxime denotati cubiculi consistit e trabibus pineis coloribus variis et subinde auri fumo decoratis, asseribus eisdem accomodatis interni utriusque cubiculi trabes nonnullae et signanter in altero duae, in isto autem quinque antiquae coloratae credibilis ob aquae pluvialis influxum et exinde causatum putredinem eiectae, nunc illarum loco recentiores albae sunt collocatae. Huius etiam duae cubiculi adhuc sunt ianuae, una priori paraequalis, ad ambitum exire vel abinde intrare volentes recipiens, altera vero alba, duplicata cardinibusque instructa, accessum offert in

tertium (32.) istius tractus cubile, quantitate longitudinis prioris aequale, latitudine autem 4 orgiarum et unius pedis amplum, parissimiliter quadrangulare, duabus vitreis fenestris lucens et viridi aequae commoda fornace calescens, cuius tabulatum superius e trabibus et asseribus pineis, olim coloratis, nunc autem vetustate obfuscatis consistit, in quattuor trabibus renovatum. Unde per ianuam proximiori similem transitus sit ad

quartum et ultimum huius tractus cubile (33.) in papilione occidentali situm, forniceum, rotundum, a quatuor fenestris unica quidem aperte seu vacua, nunc tabulis pineis oclusa, tribus autem vitreis plumbo connexis illuminatum, cui inest fornax venusta, testarum figulicium caeruleo-flavarum, in ultimo eiusdem angulo sit accessus per ostiolum quoddam album [...] in locum, sit venia, ibidem habitum secessualem <20.> interna porro huius cubiculi quantitas in longitudine 5 orgias, latitudine vero 4 orgias et unum pedum constituit. Regrediendo denique ex hoc denotato papilionis cubili ad praescriptum (32.), ei vicinum, reperitur in illo tertia ianua pinea vulgaris [...] deserviens ad

tractus orientalis

primam et unicam totius huius tractus locum occupantem aedem (22.) amplam et oblongam, longitudine ad 12 orgias et unum pedum, latitudine ad 3 orgias et 5 pedes extensum, quae olim (uti cellimarim licuit) palatii nomen sustinuit, nunc autem, ad eiusdem nominis recuperationem, restaurationem indiget, octo fenestras vacuas, craticulis ligneis partim ac asseribus inasciatis lacunata, fornacem habet nullam. A fine autem septentrionali domus eiusdem perlongum anabathrum pineum ascenditur sub tectum totius castelli vicissimque descenditque. Ianuas etiam hac domus praeter priorem iam notatam continet duas, utrasque pineas albas, [...], quarum altera ab inferiore ad superiorem contignationem a parte tractus septentrionalis per gradus lapideos ab utrinque crepidinibus instructos ascendere et hanc domum intrare volentes recipit, altera vero servit ad

tractus meridionalis

primum cubile (20.), quod olim palatium principis fuisse perhibetur, nunc vero pro publica servatur <21.> ecclesia cuius ab interiori parte *sacristia* (20.a) pineis asseribus vario colore venustatis seclusa habet, caetera autem huius palatii pars altari pro missae sacrificii celebratione opportuna cathedraque concionatoria et sedilibus eo requisitis adaptata publicam (ut praenotatum est) sustinet ecclesiam cui ternae vitreae, stanno coniunctae fenestrae lucem praebent. Superius tabulatum, assericeum diversis coloribus illitum, trabes pinei pariformiter coloratae et subinde auri fumo politae asservant. Quantitas huius aedis pro ecclesia sacrificata interna, una cum sacristia in longitudine ad 7 orgiarum et 5 pedes, latitudine vero ad 3 orgias extenditur, quam intrare volentes recipiunt valvae bifores e pineis asseribus exacta opera constructae, cardinibus ferreis vectique provisae, prae foribus autem erecta est statua lignea colore nigro tincta Sancti Antonii de Padua gerentis in sinu incoronati verbi Domini effigiem. Ex denotata ecclesiae sacristia per ianuam pineam albam, cardinibus et vecti ferreis instructam, ingressus monstratur ad

secundum (21.) huius tractus cubile, quod est in papilione meridionali estque rotundum, forniceum, longitudine 4 orgiarum et 4 pedum, latitudine autem 4 orgiarum et unius pedis extensionis, quatuor vitrearum fenestrarum stanno iunctarum, quarum ternae tabulatas etiam habent assereas bifores, ferreis cardinibus vertentes, quibus fenestrae ab extra solent ocludi. Istud cubiculum velut praefatae contiguum pro Sepulchri <22.> Christi Domini diebus Parasceves in ecclesiis institui solito usurpatur, in quo etiam continuo illud sepulchrum extractum asservatur. Unde regrediendo et per ecclesiam praedeclaratam in longum transeundo, reperitur a fine eiusdem

orientali ianua quaedam pinea alba [...] quae patres huius ecclesiae capellanos e cubili ipsis destinato ecclesiam intrare permittit aperiturque haec ad

tertium (20.b) et ultimum istius tractus meridionalis cubiculum orientem versus praefatae ecclesiae contiguum, longitudine 4, latitudine 3 orgiarum amplum, quadrangulare, duarum in duobus parietibus locatarum fenestrarum vitrearum plumbo connexarum et unius exiguum valentis viridis fornacis, cuius cubiculi trabes una cum tabulato superiori trabibus et tabulato ecclesiae quod omnes qualitate sunt aequipares, quod olim unum palatium longum fuisse dignoscitur, verum postea quam aedes praeannotatam ecclesiam sustinere coepisset, altera eiusdem pars hocce nimirum cubiculum interposito muro pro habitatione patrum capellanorum a corpore notati palatii seclusum est istudque cubiculum una cum sibi contiguo ecclesiam sustinente palatio totius huius tractus meridionalis inter capedinem <?> longitudine occupat. Ex quo tandem ultimo cubili per aliam iterum ianuam pineam coloribus decoratam cardinibusque et vecti ferreis provisam, exitur ad aliud cubile illud nimirum in quo superior totius castelli contignatio iuxta praemissa iam superius descripti coepit.

<23.> Omnia et singula praedecaratae superioris contignationis cubiculae pineis asseribus decenter substratis et acclavatis pavimentata sunt. Inhabitatione apta quidem comperiuntur interim obfusca parietum caementatio ad suspiciendum inhabitationem dominalem restaurationem indigit. Singularum porro superius attactarum ianuarum aeque ac fenestrarum postes et supercilia consistunt e lapidibus eleganti opera exsculptis. Interiori, iam descriptae superioris contignationis lateri undique circumcirca porticus e pineis asseribus trabibusque concinnata et ad singula huius contignationis cubilia ingressuris deserviens a meridionali et occidentali superius mentionatis ab ambitu inferiori erectis columnis lapideis a septentrione autem duobus tegulis basibus et muro inferiori ab orientali denique partibus fulcris pineis muro oblique infixis adhaeret superstructa. Ex omnibus [...] cubilibus fumum eliminant undecim camini tegulati scanduliceum castelli velamine supereminenter erecti. Supra pinnaculam autem antelati palatii (quod ecclesiam sustinet) erecta est turricula scandulis rubro colore illitis velata et in obelisco duplata cruce insignita duas actu continens campanulas.

<24.> Descriptio cellariorum.

cuius aedificiorum castelli iam denotatorum tractui quatuor in parte distincto subiacent cellaria conservandorum vinorum idonea ex adustis tegulis ac lapidibus mixtim firmiter extractae ubique fornices per multos arcus tanto maiorem eiusdem soliditatem attribuentes apparentur quidem distincta verum undique ex invicem diffluentia ac veluti cubiculorum tractus (uti superius declaratum est) papilionis terminant ita etiam sub quovis papilione ad normam aedificiorum existentia, cellaria reliquis suis tractibus limitem ponunt. Muri et arcus horum cellariorum reperiuntur integri [...] accessus ad hoc cellaria (quae omnini ex invicem diffluere dignoscuntur) per ianuas tres binas quidem ex area interiore, quorum alterius postes e solidis arcuatis consistunt lapidibus; ianua firma, robustis ex asseribus pineis duplicative confectas et rubro colore tincta [...]; alterius vero postes lignae, pariter arcuatae, ianuae priori similis, hoc sola cum distinctione: quod hic adnexa sit etiam ianua quadam craticulata lignea [...]; *tertium* (34.) [...] e parte septentrionale ab exteriori castelli area sub oblongo cooperimento [...] Per primam itaque [...] ianuam ingrediendo, existit oblonga quaedam eaque arculatione reliquis cellariorum partibus regressior et angustior cella infra occidentalis aedificiorum tractus ambulacrum sita, [...]

<25.> Puteus.

In interiore castelli area longitudine ad octo orgias, latitudine ad quinque orgias extensa, reperitur puteus quidam, lapidibus lateraliter extractus <26.> scandulisque super quatuor columnas ligneas coopertus et superficialiter aquila bicipite ferrea insignitus, [...], cuius tamen aqua quia multus est, utilitatis idea asseribus obductus haeret. [...]

<28.> Arboreto seu horti fructiferi ad castellum [...] spectantes reperiuntur tres eiusmodi horti, quorum primus existit in immediate castelli vicinitate a parte septentrionali in ipso nimirum castelli fundo situs, saepibus virgultis partim, ac fossa spinosa circumdatis, arbores fructiferas nutrens, longitudine ad 81, latitudine ad 59 orgias, sub initio praesentis operis declaratas regales extensus, [...] Pomi hortenses duo, piri silvestres 4, pirus insita merasi 456, pruni 255, frexini 10, lauri fasciculi 4, planities autem huius hortus [...] implementari solet. Secundus inter praescriptum

hortum et possessionem Radnoth, in plano situatus, undiquaeque lacu praecinctus, numerat in longitudine 200, in latitudine vero 40 orgias regales. [...] <29.> Tertius ad ripam fluvii Marus, in loco paulatim declivi situs, vulgo Sziget apellatus, longitudine ad 116, latitudine vero ad 1000 orgias regales extensus [...] Hortus olitorius existit non remote a castello saepibus virgulteis stramine velatis indique praecinctus, longitudine 33 et $\frac{1}{3}$ orgiarum, latitudine 23 orgiarum regalium, quantitate extensus. Cui ab una parte lacus dominalis, ab altera vero partibus via publica convicinantur, qui praeter legumina hortensia nutrit etiam arbores fructiferas. [...]

A szövegközti ábrák lelőhelyei

- 1—4. Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice Levéltára, Bukarest
5. Gh. Sebestyén și V. Sebestyén — Ion Mincu Építészeti Főiskola
8. Grigore Ionescu
- 9., 12. és 14. Köpeczi Sebestyén József rajza

Tartalom

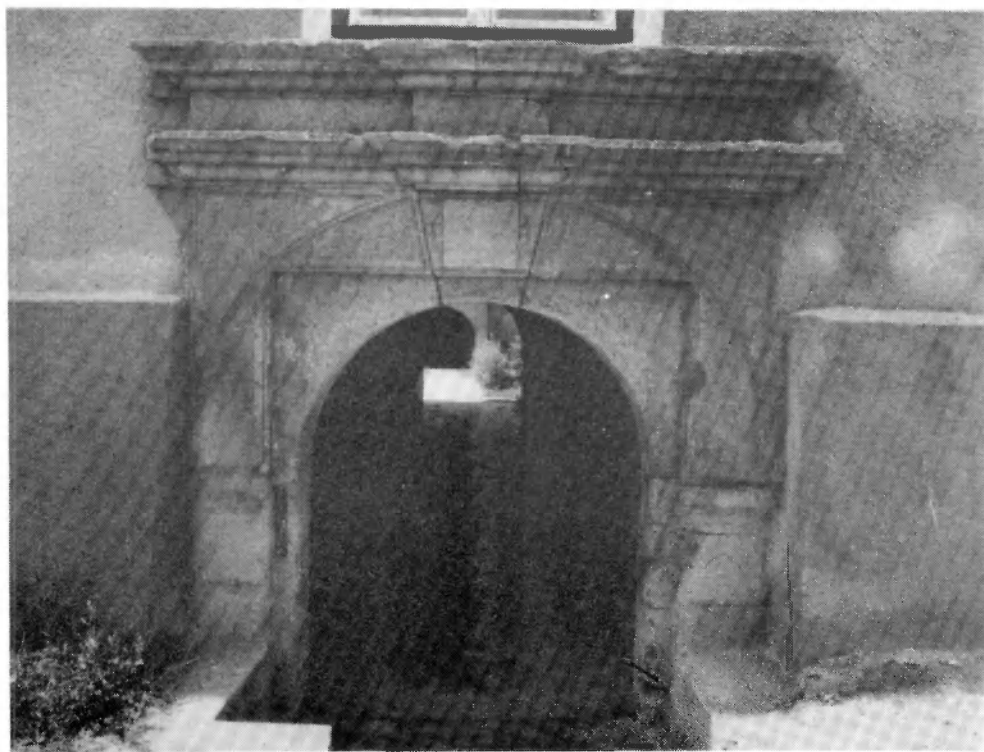
Az épületegyüttes leírása	3
A kastély története	13
A reneszánsz várkastély építéstörténete	21
A várkastély mesterei	28

Függelék

I. Péchi Simon építkezései	30
II. Bethlen Gábor fejedelem építkezései	30
1. Bethlen Gábor — Beszterce tanácsához (1626. ápr. 26.)	30
2. Bethlen Gábor — Beszterce tanácsához (1626. júl. 1.)	30
3. Bágyoni Pál Deák — Beszterce tanácsához (1626. júl. 4.)	30
4. Debreczeni Tamás — Beszterce tanácsához (1626. júl. 16.)	31
5. Bágyoni Pál Deák — Beszterce tanácsához (1626. júl. 20.)	31
6. Bágyoni Pál Deák két elismervénye (1626. júl. 25. és aug. 1.)	31
7. Bethlen Gábor a besztercei főbíróhoz (1626. aug. 9.)	31
8. Bethlen Gábor — Beszterce tanácsához (1626. szept. 4.)	31
9. Bágyoni Pál Deák — Budaki Márton besztercei főbíróhoz (1626. szept. 5.)	32
10. Debreczeni Tamás — Budaki Márton besztercei főbíróhoz (1626. nov. 16.)	32
11. Debreczeni Tamás — Beszterce főbírájához és tanácsához. (1627. jan. 5.)	32
12. Debreczeni Tamás — Beszterce tanácsához (1627. ápr. 8.)	32
13. Bágyoni Pál Deák — Beszterce tanácsához (1628. máj. 20.)	32
14. Bágyoni Pál Deák — Beszterce tanácsához (1628. máj. 30.)	33
15. Bágyoni Pál Deák — Budaki Márton besztercei bíróhoz (1628. okt. 4.)	33
16. Sebessi Boldizsár számadócédulája (1629. febr. 15.)	33
17. Ciko Mihály — Beszterce tanácsához (1629. febr. 16.)	33
18. Bethlen Gábor — Beszterce tanácsához (1629. márc. 30.)	33
19. Bethlen Gábor — Beszterce főbírájához (1629. jún. 15.)	33
20. Radnóti Mihály — Beszterce főbírájához (1629. jún. 16.)	33
21. Bágyoni Pál Deák — Beszterce főbírájához (1629. jún. 16.)	34
22. Bethlen Gábor — Beszterce főbírájához (1629. jún. 16.)	34
23. Bágyoni Pál Deák — Beszterce tanácsához (1629. jún. 29.)	34
24. Bágyoni Pál — Beszterce főbírájához (1629. júl. 15.)	34
25. Bágyoni Pál — Beszterce főbírájához (1629. aug. 14.)	34
26. Ferencz Deák — Beszterce főbírájához (1629. aug. 19.)	35
27. Bágyoni Pál — Beszterce főbírájához (1629. aug. 22.)	35
28. Radnóti Mihály — Beszterce főbírájához (1629. aug. 31.)	35
29. Bágyoni Pál — Beszterce tanácsához (1629. szept. 10.)	35
30. Debreczeni Tamás — Beszterce főbírájához (1629. okt. 19.)	35
31. Brandenburi Katalin — Beszterce főbírájához és tanácsához (1630. jan. 7.)	36
III. II. Rákóczi György építkezései	36
IV. Adatok a kolozsvári képirók tevékenységéhez 1649 és 1657 között	39
V. A radnóti kastély leltárai	39
1. Inventarium Radnothiense (1684. jan. 19—30.)	40
2. Az radnóthi kastélynak descriptiója (1713)	45
3. Urbarium sive conscriptio fiscalis dominii Radnóth (1727)	56
4. A radnóti kastély leírása (1758. máj. 9.)	58
A szövegek közti ábrák lelőhelyei	67
A képek jegyzéke	67

1. A kastély észak felől

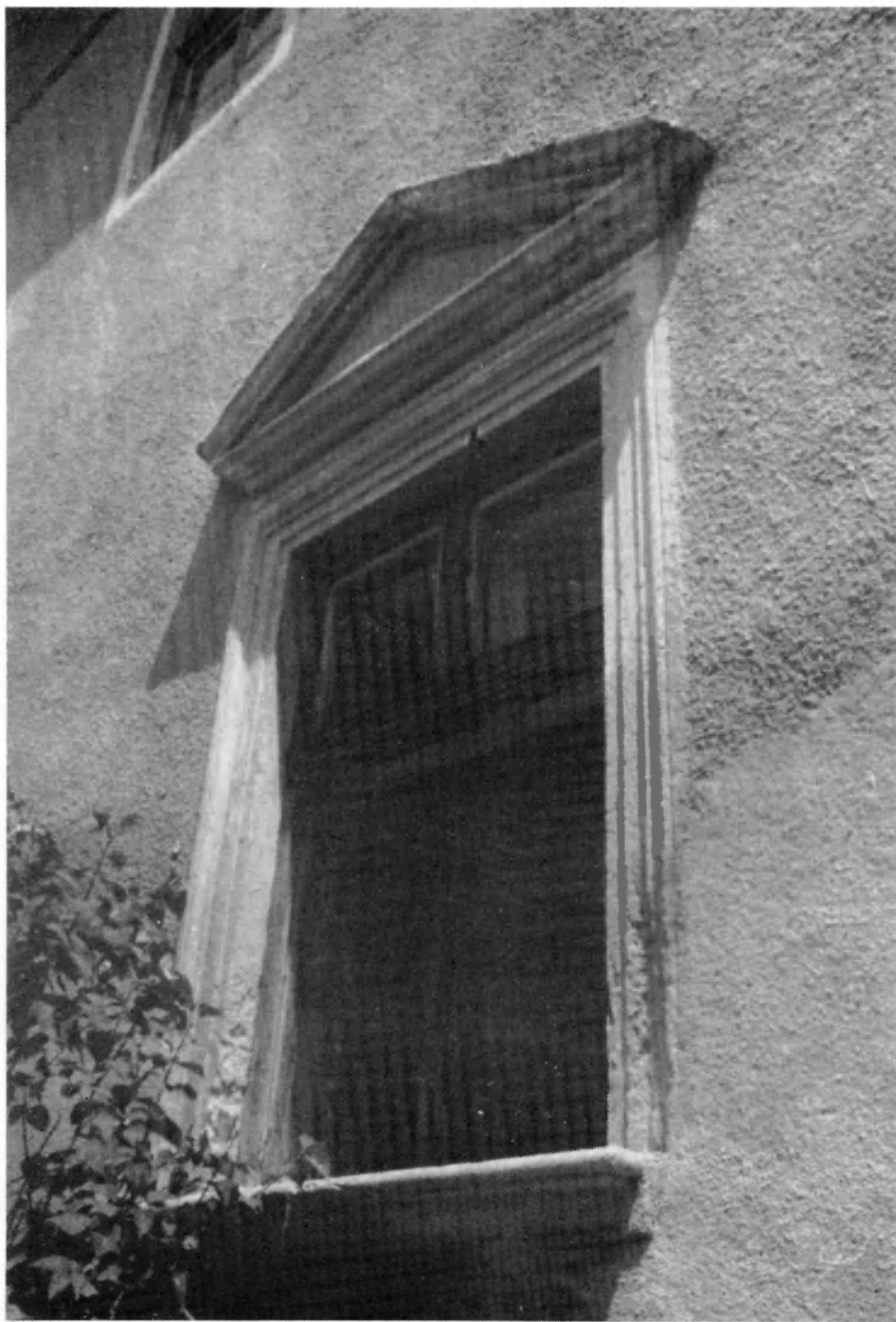
2. Az északkeleti kapu

3. Az északnyugati homlokzat

4. A délnyugati homlokzat részlete

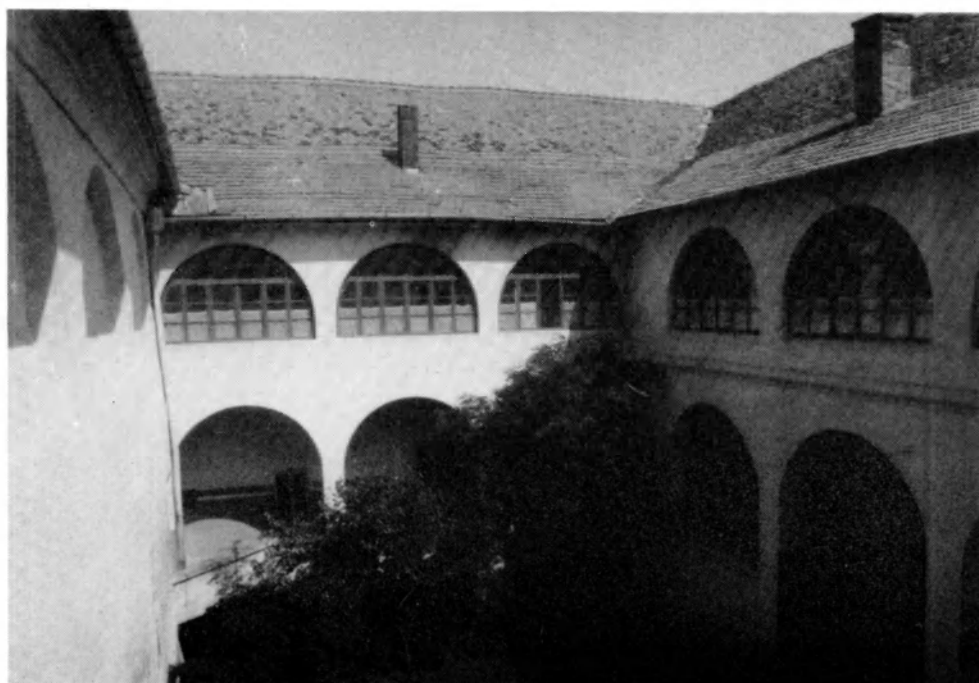
5. Oromzatos ablak a délnyugati szárny földszintjén

6. A délnyugati homlokzat kapukerete

7. Címerkő a délnyugati homlokzat kapukeretén

8. A belső udvar

9. Az északkeleti szárny folyosója

10. A belső udvar déli sarka

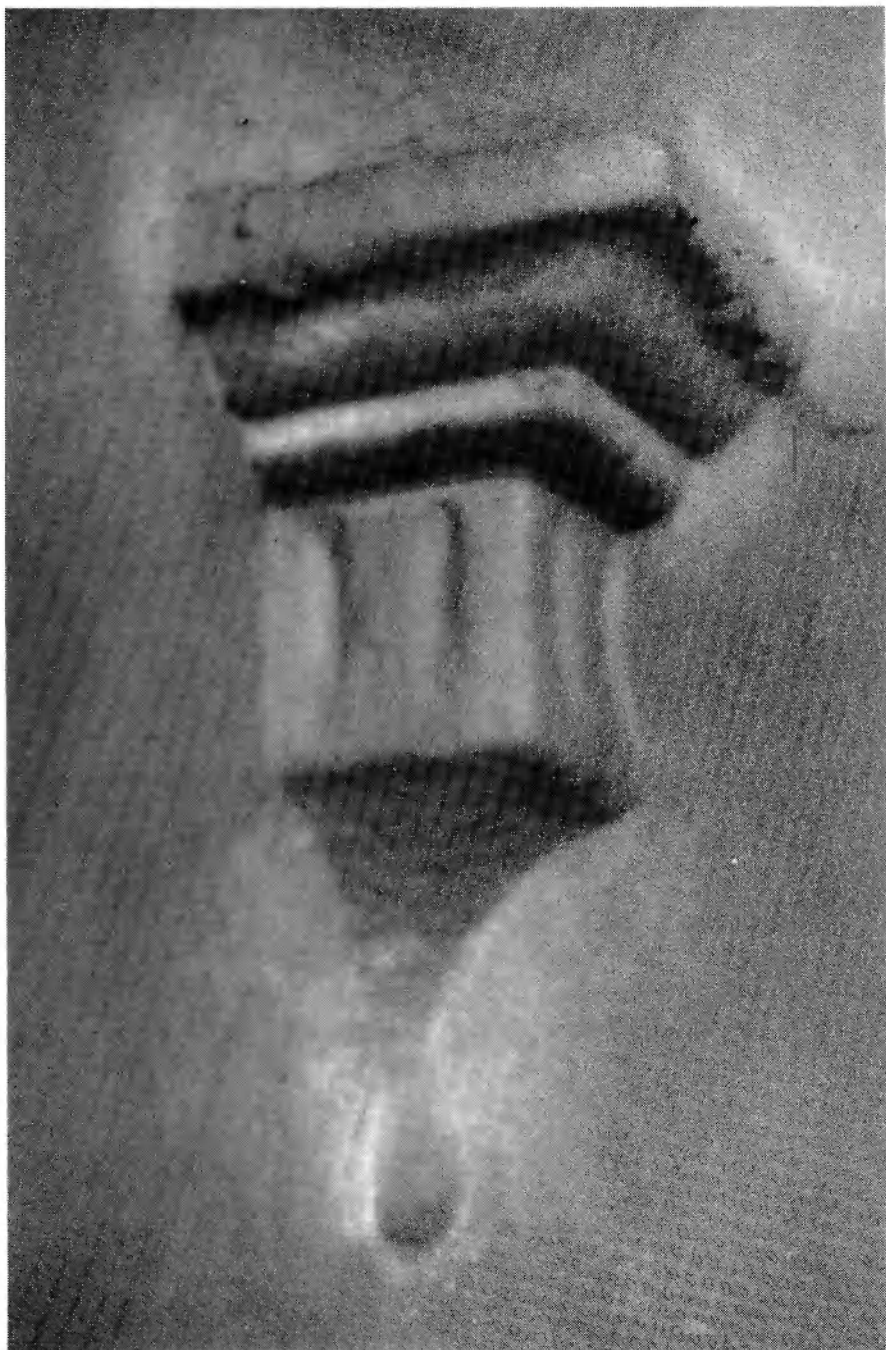
11. A délnyugati szárny udvari homlokzata

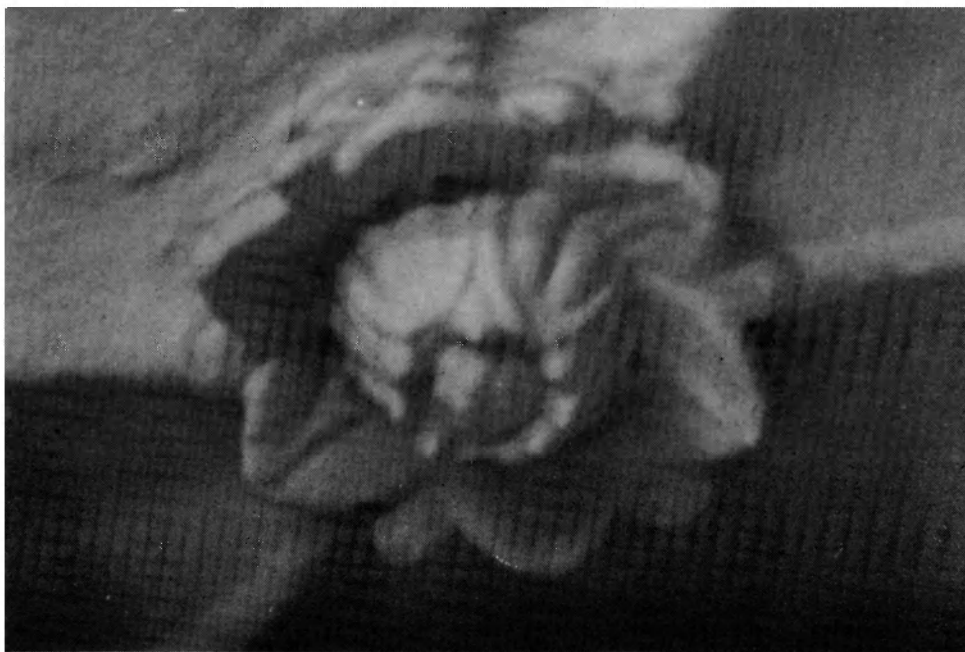
12. Az északkeleti szárny boltozatos terme

13. Ajtókeret az északkeleti szárnyban

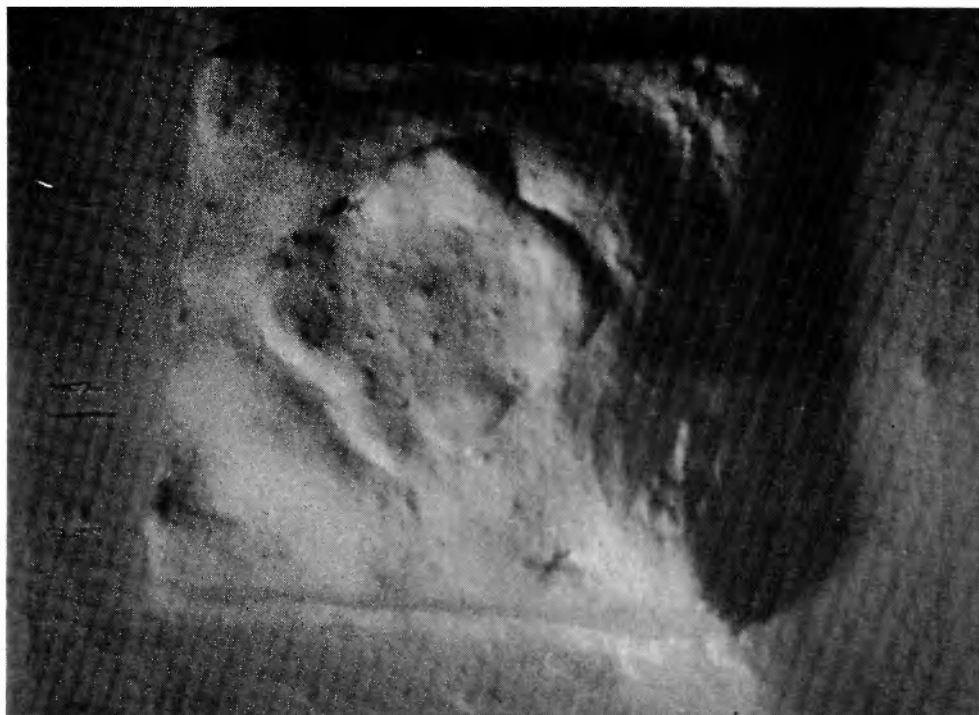
14. Gyámkő

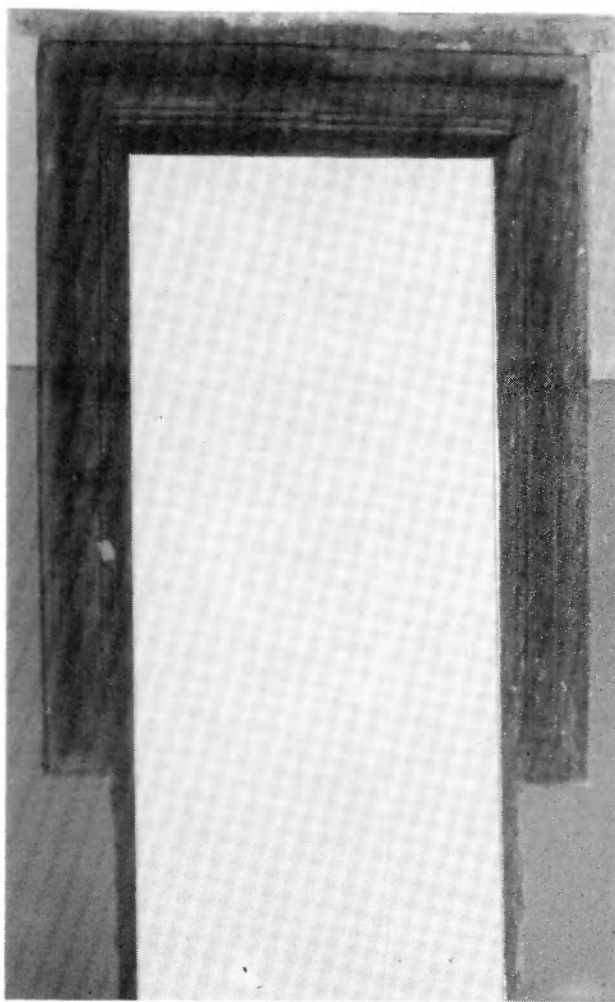
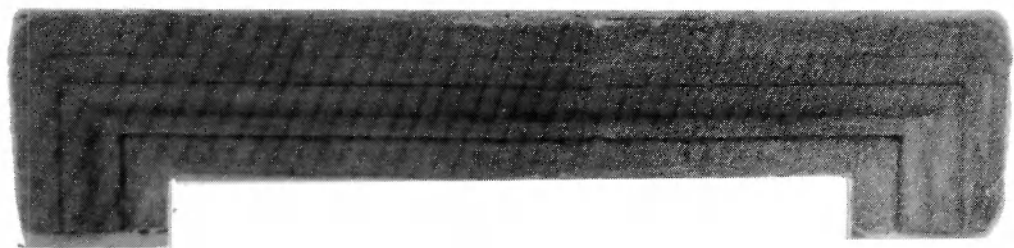
15—16. Boltzárókövek

17—19. Boltzárókövek

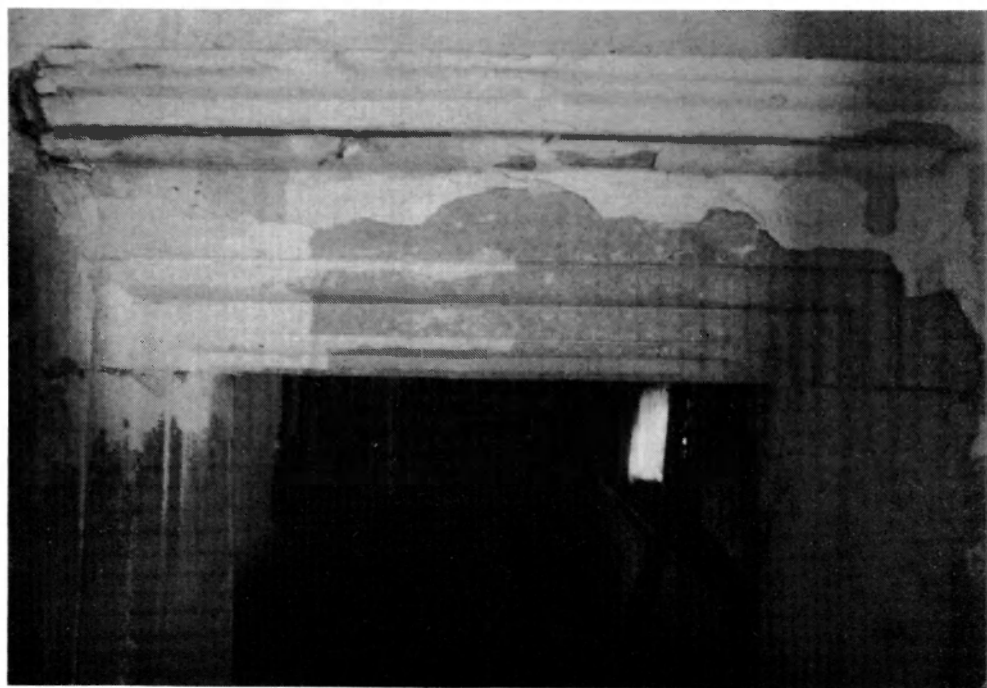
20. Ajtókeret töredéke és gyámkő

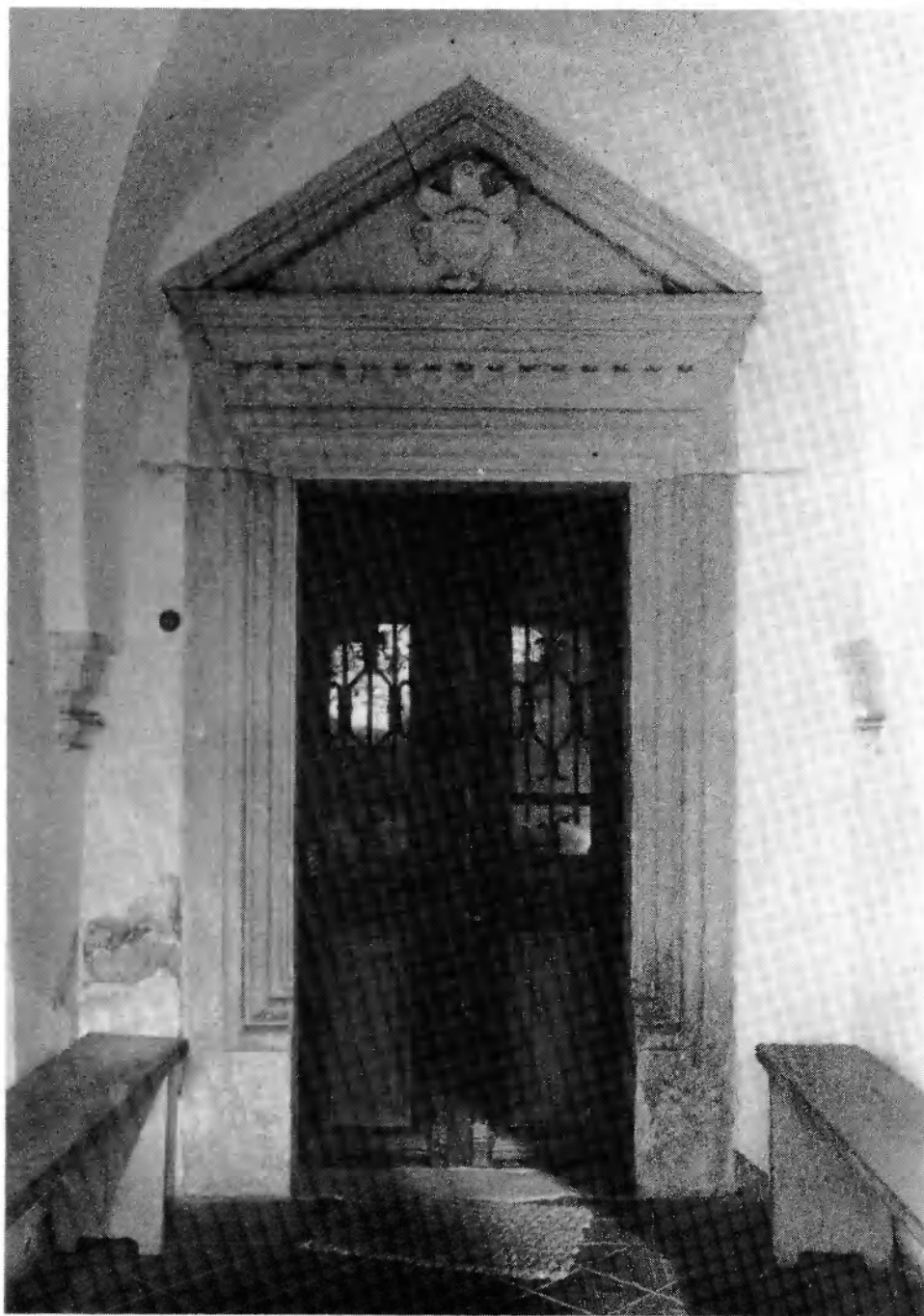
21. Ajtókeret töredéke a délkeleti szárny udvari falában
 22. Invidia-feliratos ajtó

23. A loggia elfalazott ablakai

24. Ajtókeret a keleti bástya emeletén

25. A radnóti református templom déli portikusza

26. A szilágysomlyói várkastély kapuja

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET

KIADÁSÁBAN MEGJELENT:

Erdélyi Múzeum

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi, valamint Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztályainak közlönye.

54. kötet. 1992. 1-4. füzet.

55. kötet. 1993. 1-2. füzet.

56. kötet. 1993. 3-4. füzet.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Természettudományi és Matematikai Szakosztályának Közleményei

2. 1993.

Orvostudományi Értesítő

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának közleményei.

64. kötet. 1991.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának közleményei.

65. kötet. 1992.

Műszaki Tudományos Füzetek

1. Jodál Endre: Számítástechnika az ezredforduló küszöbén.

2. Pálfalvi Attila: Porkohászat.

Erdélyi Tudományos Füzetek

210. Antal Árpád: György Lajos életműve. Köllő Károly: György Lajos irodalmi munkássága. Könyvészeti adalék.

211. Imreh István: A fejedelmi gazdálkodás Bethlen Gábor idejében.

212. Demény István Pál: A Szent László-legenda és Molnár Anna balladája.

213. Emlékezés Széchenyi Istvánra Erdélyben 1991-ben.

Csetri Elek, Fábián Ernő, Benkő Samu, Nagy György írásai.

214. Gaal György: Berde Áron útja a természettudományoktól a közgazdaságtig

216. Muckenhaupt Erzsébet: XVI. századi német reneszánsz típusú szignált könyvkötések a csíksomlyói műemlékkönyvtár gyűjteményében.

Erdélyi Történelmi Adatok

VI. 1. Wolf Rudolf: Torda város tanácsi jegyzőkönyve 1603-1678.

Romániai Magyar Bibliográfiák

1. Romániai magyar könyvkiadás 1944-1949.

MEGJELENÉS ELŐTT:

Orvostudományi Értesítő

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának közleményei.

66. kötet. 1993. A Szakosztály nagyváradi tudományos ülészakán elhangzott előadások.

Megrendelhetők utánvétellel az Erdélyi Múzeum-Egyesület címén:
3400 Cluj 1. C.P. 191. Románia.

Magyarországon terjeszti a Püski Könyvesház
Budapest I. Krisztina körút 26.